

fenno-ugristica

TARTU RIIKLIKU ÜLIKOOLI TOIMETISED
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ
ТАРТУСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ACTA ET COMMENTATIONES UNIVERSITATIS TARTUENSIS
ALUSTATUD 1893.a, VIHK 643 ВЫПУСК ОСНОВАНЫ В 1893.g.

UURALI FILOLOGIA KÜSIMUSI
ВОПРОСЫ УРАЛЬСКОЙ ФИЛОЛОГИИ

FENNO-UGRISTICA

ТРУДЫ
ПО ФИННО-УГРОВЕДЕНИЮ

10

TARTU 1983

VEPSÄN e-VARTALOIDEN MONIKKOTAIVUTUKSESTA

Kaikille vepsän murteille ominaisista peruspiirteistä manittakoon aste-vaihtelun puuttuminen, geminaattaklusiliien lyheneminen, sisä- ja loppuheito sekä vokaalisoinnun puutteellisuus (Kettunen 1960 : 205 - 207). Nominitaivutukseen ei ole päässyt syntymään niitä moninaisia supistumatavuja, jotka muissa itämerensuomalaisissa kielissä tekevät monikon genetiivin, partitiivin ja illatiivin monimutkaiseksi (Alvre 1965 : 940-).

e-vartaloisten nominien monikkovartalot kuten *a* ja *ä*-vartaloiden nykyiset edustustavat (Alvre 1982a : 7; 1982b : 169-) palautunevat myöhäiskantasuomen lyhyt *-i*:lliseen lähtöasuun (*i < ī < ii*), vaikka muitakin selitysmahdollisuuksia on sovellettu. Airija (1944 : 159-) johtaa vepsän nykyiset muodot kantasuomen lyhyestä *i*:stä. Kettunenkin (1922 : 41) pitää lyhyttä *i*:tä tiettyjen edellytysten vallitessa, erityisesti painottomassa avotavussa äännelaillisenä. Sen sijaan sivupainollisessa tavussa *ī* ja *ī̇* ovat hänen mukaan *ii*-diftongin äännelaillisia jatkajia. Tunkelo (1946 : 824) pitää lähtökohdanaan pitkää *i*:tä, mutta samalla hän myöntää, että pitkä *i* muutamissa vepsän murteissa voi olla myöhäsyntyinen. Työhypoteesiksi otamme tässä, kuten teimme *a* ja *ä*-vartaloidenkin yhteydessä, lyhyt-*i*:llisen alkumuodon.

Tarkastelun kohteena olevat monikkomuodot on osaksi poimittu Tarton Valtionyliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen kokoelmista, osaksi tekstijulkaisuista ym. (Kettunen 1920, 1922, 1943; Kettunen, Siro 1935; Setälä, Kala 1951; Sovijärvi, Peltola 1982; Viitso 1968; M. И. Зайцева 1981; Н. Г. Зайцева 1981; Зайцева, Муллонен 1969, 1972). Sisäheittotietä kaksi- ja nelitavuisiksi lyhenneet alkuaan kolmi- ja viisitavuiset nominit on ryhmitelty painollisen aseman yhteyteen. Eri ryhmänä tarkastelemme *-eke-*, *-he-* ja *-te-*vartaloiden taivutusta.

Painoton asema. 1a) Monikkovartalon valtaedustus keski- ja äänisvepsäsä on lyhyeen *i*:hin päättyvä, mikä näin ollen kuvastanee alkuperäistä kantaa: vepsE *uhimelisäze* 'unimiellissään', vepsK *sufid* 'suuria', *napsid* 'lapsia', *kiivil* 'käsikivillä', *uksis* 'ovilla', 4-tav. *ihastusis* 'iloissaan', *hirakaižid* 'hiirosia', *ežmeižiks* 'ensimmäisiksi', vepsA *melis* 'mielissä', *nofid* 'nuoria', *kaikkid*

'kaikkia', 4-tav. *hobédaižid* 'hopeisia', *bašmakežižie* 'kesäjalkineille', *lambhaižid* 'lampaita', *patšhaižis* (: mon. nom. *patšhaižed*) 'patsaissa'.

Kun vepsän peruspiirteisiin kuuluu geminaattaklusliien lyheneminen, vaikuttaa häiritsevästi Šouđjärveltä muistiinmerkitty *kaikkid* 'kaikkia', jonka *kk* vepsän omaan äännesysteemiin kuulumattomana on kai tullut tutuksi aunos-lyydin vaikutuksesta. Mistään astevaihtelun rudimentista tässä tuskin lienee kysymys, sillä samassa murteessa saattaa vaihdella myös asut *kenoihe* ~ *kelnoihe* 'pikku kello' (Kettunen 1960 : 30). Monikkovartalon muodostuksen kannalta ei ole mielenkiintoa vailla etelävepsän lyhytvokaalinen *uhimelišaze* 'unimielissään', jossa näemme poikkeuksellisesti *i*:n säilyneen. Adverbin merkityksestä on monikollisuus kokonaan häipynyt, mikä on soujellut sitä mutokselta *i* /> *ī*. *e*-vartaloiden monikkovartalon lyhyt-*i*:llisen alkumuodon puolesta todistavat vielä etelävepsän sisäheittotapaukset *üksnäh üksnähze*, joista ks. alempana.

b) Äänneympäristöstä johtuen saattavat *i* ja *j* vaihdella, mutta jälkimmäisen sijasta esiintyy *Sežälä-Kalan* esimerkistössä myös *ī*, etupäässä nelitavuisissa sanoissa: vepsK *Šim edahažižie sijōhe* 'etäisiin seutuihin', *šuvkuižil hämaižil* 'silkkisin hihoin', *edimaižis napois* 'etukäpälistä', *Tšik tabatan kaikid* 'Vedehižid' (: *Vedehihe*) 'otan kaikki vetehiset kiinni', vepsÅ *Šok lapsid* 'lapsia'.

2a) Etelävepsässä on *e*-vartaloisten nominien monikkovartalo melko säännöllisesti pitkä-*i*:llinen. Keskivepsän harvahkot *ī*:lliset asut lienevät kulkeutuneet etelämpää: vepsE *sufihe* 'suuriin', *napsit kasvata* 'lapsia kasvattaa', *üksim pafžiž* 'yksin hirsin', *huiš* 'huulista', 4-tav. *hambhaižid* 'hampaita', *ihastušis* 'iloissa', *kartohkäžid* 'perunoita', vepsK *Noid napsid* 'lapsia', *hengiš* 'hengissä', *Tšid užihe* 'uusiin', *Noid, Reb juriš* 'juurista'; 4-tav. *Noid pordhaižil* 'portailla', *iknoižil* 'akkunaisilla'.

Kun johdamme vepsän nykyiset *ī*:lliset muodot kantasuomen lyhyestä *i*:stä, selittyy *i*:n piteneminen luontevimmin *ī*-vartaloiden *ī*-monikon vaikutuksesta. Etelävepsässä on *i* saattanut pidentyä myös mukautumalla monikkovartalon koputavun pitkään, aikaisemman *i*-loppuisen diftongin monoftongiumisesta syntyneeseen sananttiin (muodon *kanōden* analogiasta myös *napsiden* </ *lapsiden*).

b) Muutamissa etelävepsän (*Šid*, *Ars*) ja keskivepsän kylissä (*Njur*) päätty monikkovartalo *ii* tai *ī*-diftongiin; *Sežälä-Kalan* muistiinpanoissa etelävepsän alueelta (*Pjat*, *Ars*) on käytetty *ii*-diftongia, joka ilmeisesti *ii*:n merkkinä edustaa *ii*:tä: vepsE *sēhiid* 'sieniä', *niiid* 'niinipuita', *veišiid* 'veitsiä', vepsK *hanhiid* 'hanhia', 4-tav. *bapšhaižid* 'vaapsahaisia'.

3) Monikon *i*:n katoa tavataan kaikissa murteistoissa, vaikkakin hyvin ra-

joitetusti. Illatiivissa on ilmeisesti kyseessä *h:n* edellä tapahtunut sisäheitto; vepsE *üksnāh* 'yksinäni', *üksnānze* 'yksinään', vepsK Lad *lapstēn* 'lasten', Naž *astub lapšhe* 'käy lapsia hakemaan', Tšik *üksnāiž* 'yksin', Pāž *uzhe sobihe* 'uusiin vaatteisiin', 4-tav. Šond *Tšigitšaižhe i manzikaižhe* 'mustia herukoita ja mansikoita (poimimaan)', vepsÅ Kask *jai üksheze* 'jäi yksin', 4-tav. Kask *edahaižhe maihe* 'etäisiin maihin'.

Mielenkiintoisimmat ovat etelävepsän muodot, jotka viittaavat *e*-vartaloiden aikaisempaan *i*-asuun, sillä *i*:llisiä muotoja tuskin olisi pikapuhekaan päässyt hävittämään. Nämä adverbiluonteiset monikon essiivit (*üksnāh* ym.) ovat jääneet muutoksen *i* > *ī* ulkopuolelle, sillä *i*-vartaloista lähtenyt analogia kohdistuu vain monikollisuuden säilyttäneisiin paradigmoihin. Tässä yhteydessä sopinee korostaa, että painottoman tavun *ī*:tä emme voi hyväksyä lähtöasuksi sellaisissakaan paralleelitapauksissa kuin *samhe* 'saaminen' ja *sōmhe* 'syöminen', jotka näyttävät edustavan vanhaa sisäheittolistä ryhmää. Sisäheittoa ei olisi päässyt syntymään, jos toisen tavun sonanttina olisi ollut *i*:n sijasta *ī*. Näiden muotojen kadonnut *i* on ollut alkuperäisen *ii*:n lyhentyneenä edustajana jo ennen sisäheittoa. Tätä näkökantaa ovat erityisesti tehostaneet Kettunen (1938b : 389) ja Airila (1944 : 160). Lisättäköön, että lyhyt-*i*:llisen monikkovartalon puolesta kantavepsässä todistaa välillisesti verbitaivutuksessa tavattava suhde *nađihe i pahhe* 'asettelihe ja paneutui makaamaan', *sādhe nađihe* 'pukeutui, laittautui', josta selviää, että *ī*:llinen asu on alkuaan ominainen vain *i*-vartaloisille sanoille.

Painollinen asema. Seuraavassa esitämme esimerkkejä kolmi- ja viisitavuista nomineista, joiden monikkovartalon muodostus ei poikkea painottoman aseman edustuksesta.

1. Keski- ja äänisvepsässä tavataan etupäässä lyhyt-*i*:lliseen asuun päättyviä monikkovartaloita (*i*, *ī*, *i*): vepsK *tütrid* 'tyttäriä', *kaskešid' me* 'lehtimetsiä pitkin', *kündeizil* 'kynsillä', *erasiu* 'muilla', 5-tav. Šim *kutsui Govoraštšid* (: *Govorah(i)he*) *svadbha* 'hän kutsui Govorovit häihin', vepsÅ *amijžš* 'ammoisista', *käbijžil* 'käpysillä', Mat *koivijžil kođgijžil* 'koivuisissa korjaisissa', *lepaižil regužil* 'leppäisissä rekoisissa'; - vepsK Šim *vezilinduižje* '(vesi)lintusille', Pāž *Kivižš kindhiš / Savižš sapkoiš* 'kivisissä kintahissa, savisissa saappahissa', 5-tav. *pautnasižhe ristoie* 'palttinaisiin ristihueihin'.

Erikseen huomautettakoon muodosta vepsK *erasiu* 'muilla', jossa muutoksen *-i* > *-n* > *-u* johdosta tavua muodostava *i* on siirtynyt diftongin *iu* alku-komponentiksi. Sisäheiton vuoksi ovat alkuaan kolmitavuiset monikkovartalot nykyisin kaksitavuiset (*tütrid* < **tüttäritä*) ja alkuaan viisitavuiset - nelitavuiset (*Govoraštšid* < **govorahisi*-).

2. Etelävepsässä ja paikoin keskivepsässäkin esiintyy monikkovartalon päätevoakaalina \bar{i} tai \bar{i} , harvoin ii , ii : vepsE *hibušiš* 'hivuksista', *leippa-nāzīd'* 'leiväpalasia', *veljesīl'* 'veljeksillä', 5-tav. *huiktaizīdēn* 'hävyttömien', vepsK Noid *hegnaižīl'* 'puikoilla', *reguižidēŋke* 'kelkkojen kanssa', *tūtīd'* 'tyttäriä', *barbaižīl'* 'varpaisilla'; - vepsE Ars *hāfkmiid* 'härkkimiä', Tša *tapmiid* 'pellavaloukkuja', vepsK Korv *rūpušiid* 'muikkuja'.

Etelävepsän läheisyyden sija *kanāzīnost* 'kanojen luokse' näyttää ensi silmäykseltä varsin poikkeukselliselta, sillä postpositio liittyy tämmöisissä tapauksissa määritesanansa genetiiviin (ks. esim. M. И. Запцева 1981 : 191). Tulisi ajatelleeksi \bar{i} :n syntyneen kontraktiotietä (esim. $\bar{i}-e$ tai $i-e > \bar{i}$), koska dentaalispirantin tai mieluummin t :n jatkaja d on kadonnut (vrt. vepsE *hebozīdenost* 'hevosien luo'). Kyseessä on silti vain yksinkertainen kuluneisuus koko $-den$ -päätteeseen nähden. Huomattakoon, että $-mu$ -partikkelin yhteydessä on partitiivin d' säännöllisesti kadonnut (tai $-d/- > -л-$): vepsE *rahāzīmu randazīmu* 'hopeisia alamäkiä myöten' ym. Tämän analogiasta siis myöskin *kanāzīnost* (pro *kanāzīdenost*), sillä lyhenemisten ja äänteellisten yhteensattumisten johdosta on jossain määrin tapahtunut sekaannusta määritesanan partitiiviin myös yksikössä, esim. *mamānost* 'äitini luokse' (vrt. *mamāmu* 'äitini kanssa'), *tul'mindāhlost* 'tuli minun luokseni'.

3. i :ttömiä monikkomuotoja on varsin runsaasti muistiinmerkitty äänisvepsästä: Kask *Om kohtaihe bejāštšeke* (: *bejāihe*) 'sielikko on koristenauhoin somistettu', *sigāštše Keškhe* 'sikojen joukkoon', *lehmaštšeke* 'lehmien joukkoon', *heboštšeke* 'hevosten joukkoon', Mat *pōydoš, tše be-rgi, tši* 'peltojen peräitsi', *tanhaštše tagi, tši* 'tanhueitten taitisi', Šoud *nap-suštše* 'lapsien kera' ym.

Tunkelo (1946 : 76 - 77) on näissä nähnyt konstanttivartaloisen monikon genetiivin, joka on muka suomesta, eestistä ja liivistä tunnettua tyyppiä. Kun vepsä ei yleensä tunne konsonanttivartaloista monikon genetiiviä (niin kuin vatja, karjala, inkeroinen eivätkä itäsuomalaiset murteet; ks. Alvre 1973 : 291; Paunonen 1974 : 198-), on kai viisainta katsoa nykyiset muodot myöhäsyntyisiksi. On näet otettava lukuun se tosiasia, että vokaalivartaloisen tyyppi on vielä nykyisinkin murteessa aivan tavallinen (*pajazidēke* 'pajoinen' *sugasidēke* 'harjaksineen', *kotaižidē ombnejalē* 'kenkien ompelijalle', ym.). Mielenkiintoista on panna merkille, että vaikka jälkimmäinen (*napsidē* 'lasten') tai molemmat konsonantit i :n kadotessa ovat olleet soinnillisia, tulokseksi on aina ollut soinniton konsonanttiyhtymä (*napsuštšeke*). Kysymyksen tähän puoleen on kiinnittänyt huomiota Posti (1947 : 303 - 304), joka kuten

Kettunenkaan (1960 : 43) ei näytä yhtyneen Tunkelon mielipiteeseen vepsän konsonanttivartaloisesta genetiivistä. Kettunen pitää puheenalaisia muotoja satunnaisina kompastuksina, sekaannuksina yksikön partitiiviin. Nähdäkseni kyseessä ovat mitä tavallisimmat pikapuhe- tai sisäheittomuodot, jotka eivät yksinomaan rajoitu monikon genetiiviin (vrt. illatiivi *napshe* 'lapsiin' *edahaižhe* 'etäisiin', *essiivi üksnäh* 'yksinäni' ym.). Tosiaankin, jos konsonanttivartaloista monikon genetiiviä vepsässä olisi käytetty, tavattaisiin siitä selvempiä merkkejä. Toisaalta ovat tämmöiset sisäheittoiset monikkovartalot etenkin etelävepsässä todisteena siitä, että meidän on e-vartaloisten nominien monikkovartaloa rekonstruotaessa lähdettävä lyhyt-*f*:llisestä eikä *f*:llisestä alkytyypistä, kuten tekee Tunkelo suuressa "Vepsän kielen äännehistoriaasaan" (Tunkelo 1946 : 825).

-eke- ja -he- v a r t a l o t

Varsinaisista supistumanomineista ei voi vepsän yhteydessä puhuaakaan, sillä *k:n*, *t:n* (resp. *ɣ:n*, *ɕ:n*) ja *h:n* jatkajat pitävät edelleen vokaalit toisistaan erillään. Vepsän luonteenomaisia piirteitä on klusiilien astevaihtelun puuttuminen (*hab* : *haban* 'haapa : haavan', *jaug* : *jaugas* 'jalka : jallassa', *rind* : *rindan* 'rinta : rinnalla'; ks. myös Pikamäe 1957 : 24) ja varsinkin kyseenalaista on, voidaanko ns. suffiksaalisenkaan astevaihtelun yhteydessä lähteä soinnillisista spiranteista *ɣ*, *ɕ*, *β*, kuten astevaihtelun teoria edellettä. Kettunen on eri yhteyksissä korostanut, että vaikkakin kantasuomessa on ollut murteittain astevaihtelua, vepsää kuten hiiviäkään ei ole syytä pitää niiden joukkoon kuuluvana (Kettunen 1938a : 373, 1949 : 69-). Vepsän kohdalla hän esittää todisteena ns. supistumanominien sisäheittoiset muodot *paižked* 'paiseet', *kastken* 'kasteen', *sapkad* 'saappaat' ym. Jos näissä lähdettäisiin soinnillisista spiranteista, olisi hänen mielestään meillä nyt **paižged*, **kazdgen* ym., sillä soinnillinen spirantti (tai *g*) olisi jouduttuaan soinnittoman konsonantin tai konsonanttiyhtymän eteen assimiloitunut nämä soinnillisiksi, kuten regressiivisen assimilaation vuoksi on käynyt esim. yhdyssanassa *sidbukark* 'sittiäinen' (vrt. myös *ug da ak* 'ukko ja akka', *ag bašib* 'akka puhuu' ym.). Nämä todisteet ovat ristiriidassa edellä esitettyjen tapausten *napsušteke* < *napsuzideke*, *napsťe* < *napsidě* kanssa, jotka osoittavat, että progressiivisenkin assimilaation mahdollisuus (ja soinnillisten konsonanttien muuttuminen konsonanttiyhtymässä soinnittomiksi) on otettava huomioon vepsän astevaihtelun salaisuutta pohdittaessa. Kun tutkimuksen nykyisellä asteella ei kuitenkaan vielä ole sitovasti pystytty todistamaan suffiksaalisen astevaihtelun esiintymistä kantavepsässä, käytämme rekonstruktionneissamme soinninaisen astevaihtelun merkkien *ɣ*, *ɕ*, *β*:n sijasta *k*, *t*, *p*:tä, joita kä-

sittellemme pelkkinä fiktioina antamatta niille mitään tarkempaa äännearvoa.

Vepsälle kuten karjalallekin on ominaista *h*:n säilyminen kaikissa tavu-
asemissa, mutta vokaalistoltaan on *-is*-loppuisten sanojen edustus säännöllii-
sempää kuin karjalassa (veps *rug(i)hed*, mutta karj *rugehed* 'ruukiit'). Sen
sijaan sananloppuinen *k* on aina kadonnut (myös lausefoneettisissa asemissa
(Kettunen 1960 : 32). Mitään *-ek* ja *-eh*-loppuisten sanojen taivutuksen se-
kaantumista toisiinsa, kuten on esim. tapana useissa suomen murteissa, ole
tapahtunut, sillä obliikvisijoissa vastaa kantasuomen *k*:ta (tai *g*:tä) ny-
kyisin äänneympäristöstä johtuen joko *g* tai *k*. Edustus on siis lähinnä ver-
rattavissa lyydin vastaaviin tapauksiin (Turunen 1946 : 113 - 114, 245 - 246).

Painollinen asema. Murrealuetta vastaavasti on monikkovartalon pääte-
vokaalina joko lyhyt tai pitkä *i*, harvoin diftongi ym.:

1) Keski- ja pohjoisvepsässä on vallitsevana lyhyt-*i*:llinen tyyppi, esi-
merkkien joukossa huomattakoon myös sijapääteeseen nähden äännelaillinen
illatiivi vepsK *rindhižē* (< **rintahisen*): vepsK *lähtkilē* 'kaivolle', *pērskiš-
pqi* (: yks. elat. *pērskes*) 'takapuolista', *vandhil* 'vanteilla', *heboje rats-
hile* 'hevoselle selkään', *rindhižē* 'rintoihin', vepsÄ *nudegid* 'luteita', *lamb-
hilē* 'lampaille', Šok *hernhikš* 'herneiksi', *oinhid* 'karitsoita'; - vepsK Šim
porzhilē 'portaille', Päl *verhil* 'tunmatomil' 'vierailta tuntemattomilla', Lad
šiga porzhidenke 'sika porsaineen', vepsÄ Šok, Kask *ratshilē*, 'ratsaille',
Šoud *fündhid mōto* 'ryntäihin', Kask *rautaižide vanhide-ke* 'rautavantei-
den kera'.

Jälkimäisen ryhmän *i*:lliset esimerkit on poimittu Setälä-Kalan tekstijul-
kaisusta, jossa *i*-ta näkyy käytetyn vain *-he-* eikä *-eke-*vartaloissa. Kysy-
myksessä on siis äänneympäristöstä johtuva *i > j > j̄*-muutos. On kuiten-
kin otettava huomioon sekin mahdollisuus, että *j̄* on sellä kehittynyt äänne-
laillisesti *oi*:sta (*j̄ < j̄ << oi*; ks. Tunkelo 1946 : 783). Siinä tapauksessa
on kyseessä analoginen monikkovartalo, jota ainakin *ei* tai *ji*-diftongisena
näkyy äänisvepsässä jonkin verran käytetyn (ks. alempana kohta 4).

Lisättäköön, että Basilierin viime vuosisadalla tekemissä muistiinpanoi-
sa nykyisin hävinneestä itävepsän murteesta esiintyy, kuten vielä yleisesti
on tapana keski- ja äänisvepsässä, monikkovartalon loppuvokaalina *i*: *ratshi-
le* 'ratsaille', *lehmile da lambhile* 'lehmille ja lampaille' (Basilier 1890 : 77).

2) Etelävepsässä ja joskus keskivepsässä kuten *e*-vartaloissa yleensä
päättyy monikkovartalo *i*:hin, joka muutamissa kylissä (Šid, Ars, Pjat, Njur,
Korv) ääntyy diftongimaisesti (*ī, ji*): vepsE *helpkīd* 'kauranakanoita', *por-
māhīš* (: *pormāhēnē* 'kärpälle'), 'kärpänmetsästyksessä', *varbhīšpā* 'varpais-
ta', vepsK *hūnhīd* 'höyheniä', *hambhīspāi* 'hampaista'; - vepsE Šid *loin-*

hjjd' 'heinikarhoja', *Pjat vadnhjjd'* 'vannaita', *Ars barbhjjd'* 'varpaita', vepsK Korv *penzhjjd'* 'pensaita', *Njur nalhhi'd'* 'heinikarhoja', *hūunhhd'* 'höyhe-
niä'.

3) *i*:tön monikkovartalo on ns. supistumanomineissa harvinainen, ainoat esimerkit keskivepsästä: *Sim ionghesgi* 'päivällisin', *Järv rindhžessej* 'ryntäihin asti', joissa *i*:n kato johtuu *h*:n edellä tapahtuneesta sisäheitosta, joka on ominainen etelä- ja osittain keskivepsän murteille (Kettunen 1960 : 40). Pitkän ensi tavun jäljessä on sisäheitto odotuksenmukainen, mutta tässä onkin kysymys *i*:n kadosta toisen tavun jäljestä (vrt. vepsK allat. *longife* < **lounaki*-).

4) Tunkelon äänisvepsän Kaskezan murretta koskevista muistiinpanoista olen löytänyt pari *-he*-vartaloiden esimerkkiä, joissa monikkovartalo on selvästi sekundäärinen: *Kask kindheid* ~ *kindhjjd* 'kintaita', *verheid* 'vieraita'. Näissä on tapahtunut yhteenjouksettumista *a*-vartaloiden kanssa, joissa äännelaillisesti *oi* > *ei* > *ji*. Syy on *kindaz*-tyypissä, jonka sanavartalo jo myöhäiskantasuomessa tuli *a*-loppuiseksi. Proportionalogia *muřgnad* : *muřgnjid* ~ *muřgnjjd* = *kindhad* : *x*; *x* = *kindheid* ~ *kindhjjd* on hyvin ymmärrettävä. *ei*:llisiä muotoja käyttää *a*-vartaloista "vain häviävä vanha ikäpolvi" (Tunkelo 1946 : 783) ja näin taitaa olla asianlaita myös *kindaz*-tyyppisten **e*-vartaloiden. Äänisvepsän pohjoisimmassa asutuskeskuksissa on *ji* paikoin edelleen kehittynyt *j*:ksi, joten kohdassa 1 mainitut *ratshife*-tyyppiset tapaukset kuulunevat tähän ryhmään. Niistä on kuitenkin pidettävä erillään keskivepsän samanasuinen edustus, jossa *j* < *j* < *i*, sillä diftongin jälkikomponentin kato muualla vepsässä ei tavata.

Painoton asema. Näytteitä on vain *-he*-vartaloisista sanoista, joiden monikkovartalo ei poikkea painollisen aseman edustuksesta. Monikkovartalon loppuvokaalina on:

1) *i* tai *j* (< *j* < *i*) äänisvepsässä: *händikahid* 'susia', *vikatehjd* (: mon. nom. *vikatehed*) 'viikatteita'.

2) *i* etelävepsässä ja osassa keskivepsää: vepsE *händikhīe* 'susille', illat. *händikhīhe*, *rihdakhīd'* 'leveärintaisia', *madokhīd'* 'matoisia', vepsK *Nem-redukhiš sobiš* 'likaisissa vaatteissa'.

-te-v a r t a l o t

Monikkovartalon muodostus on tässä sanaryhmässä, jos emme ota lukuun *i*:n pitenemistä *i*:ksi *i*-vartaloiden vaikutuksesta, hyvin säännöllinen. Partisiipeissa ja *-ut*-loppuisissa deminutiiveissa on *t* (resp. *đ*) muuttunut *s*:ksi

jo kantasuomessa. Vepsässä ovat alkuperäiset suhteet säilyneet paremmin kuin missään muussa pohjoisryhmän kielessä: s:ää vastaa säännöllisesti joko *z* tai *ž*. Sen sijaan suurta kirjavuutta näemme yksikössä, varsinkin nominatiivissa. Abstraktinomineissa *hüvuž* 'hyvyys', *leveduž* 'leveys' on liudentunut *ž kadonneen* i:n aiheuttama (-*si* < -*ti*). Partisiippimuodoista on loppu-*t* kadonnut (erikokoisesti keski- ja äänisvepsässä), esim. *andan*, *andnu* 'antanut', *haponu muna* 'mädännyt muna'. *t:n* kadon väliasteena on ollut soinniton media *D*, joka varsinkin absoluuttisessa lopussa on ollut heikosti kuuluva. Joskus saattoi olla tarpeen dentaalin vahventuminen, erityisesti funktion selvyyttä tehostettaessa. Täten llenevät selitettävissä äänisvepsän deminutiivimuodot *pähut* ~ *pähut* 'päähyt', *sarvut* ~ *sarvut* 'pikkusarvi' ym. (muualla yleisimmän *pähud*, *sarvud*; Kettunen 1960 : 32, 34). Mutta monikkovartalo, kuten jo tuli huomautettua, tavataan kaikkialla **si*:llisenä.

Painollinen asema. 1) Kantasuomalaista asua lähempänä on lyhyt-*i*:llinen edustus, joka on ominainen keski- ja äänisvepsälle: vepsK *lapsuzil* 'lapsosilla', *kivužid* 'pikku kiviä', *sohuzidne* 'soita pitkin', *soveruzil* 'suonvieruksilla', *luhuzil* (: mon. nom. *luhuded*) 'luilla', *veduzidne* 'vesiä myöten', vepsÄ *mahužile* 'maille', *puhužid* 'pyytä', *napsužile* 'lapsosille'. Tähän kuuluvat vielä veps *onužid* (: *onuž* 'olut'), *kätüžid* (: *kätud*), *tërvhužid* (: *tërvhuz*) 'terveysiä' ym. (Setälä 1899 : 130).

2) Etelävepsässä ja siihen läheisesti liittyvässä keskivepsän eteläosassa viljellään kuten e-vartaloista yleensä *i*:llistä tyyppiä: vepsE *kädužil* 'käsillä', *jäguzile* 'pikku jäljille', *sarvužid* 'pikku sarvia', *napsužimu* 'lapsosten kera', *svathužile* 'kosin', vepsK Noid *napsužid* (: mon. nom. *napsuded*) 'lapsosia', Korb *nuhužidëke* 'luiden kera', Tšid *svathužile* 'kosiin'.

3) Polmintojen ainoan *i*:ttömän esimerkin vepsÄ Šoud *napsužteke* 'lapsien kera' olemme sopivimmin käsitelleet myöhäsyntyisten konsonanttivartaloisten genetiivien yhteydessä (ks. edempänä).

Painoton asema. Eri murrealueiden edustus on sama kuin painollisessa, s. o. monikkovartalo päättyy joko *i* tai *i*-vokaallin: vepsK *veikoihužidën* 'veikkosien', *koveruzil* 'koveruksilla', *kaŋghaižil* 'kankahilla'; - vepsE *šuštunužil* 'väsyneillä', *raukohužid* 'raukkoja', *kündnužil* 'kyyneleillä', *märgänužid* 'mädänneitä'.

Erikeyteen mainittakoon runokielen monikon genetiivi vepsK *kaŋgoihuzih* (~ -*den*) 'huopakenkien' (Setälä, Kala 1951 : 313), joka on rinnastettavissa muotoon *sätejan tatalhuzih* 'rakkaan taattoseni' ja on täten katsottava jonkinlaiseksi monikkovartalon ja possessiivisuffiksiin sekamuodostumaksi.

P ä ä t e l m i ä

Vepsän e-vartaloisten nominien monikkovartalon muodostus on huomattavasti säännöllisempää kuin a ja ō-vartaloisten (ks. niistä Alvre 1982a : 3-15, 1982b : 168 - 175). Eipä kummaa, sillä kantasuomesta peritty lyhyt-i:llinen monikkovartalo on tavuasehasta riippumatta säilynyt melko yleisesti keski- ja äänisvepsässä, jossa vartalon loppuvokaalina on *i*, *i* tai *i* (vepsK *sufid'*, *ihastusiš*, *napsid'*, *vezilinduižije*, vepsÄ *meliš*, *hobedaižid*, *käbjižin*, *lapsid*). Sen sijaan etelävepsässä ja muutamissa keskivepsänkin kylissä (ns. välimurteistossa) viljellään *i*:llisiä tai harvoin *ii*:llisiä muotoja (vepsE *sufi he*, *hambhāžid'*, *hibušiš*, *huktalžiden*, vepsK *napsid'*, *hegnaižil'*; - vepsE *sehiid'*, *bapshaižid'*, *härkmiid*, vepsK *fäpušiid*).

Kun muutamat tutkijat ovat taipuvaisia pitämään vepsän nykyisten muotojen lähtökohtana *i*:llisiä tai *ii*:llisiä asuja, on syytä ottaa asia a, ō ja e-vartaloiden kannalta tässä lähemmin tarkasteltavaksi. Tunkelo huomauttaa nimenomaan, ettei hän voi hyväksyä sitä käsitystä, että vepsän lyhyt monikon *i* ~ *i* olisi lyhentyneenä periytynyt kantasuomesta, vaan hän käsittää sen edustavan aikaisempaa pitkää vokaalia sekä painollisessa että painottomassa asemassa (Tunkelo 1946 : 825-). Kettusen mukaan *i* ja *i* ovat etenkin sivupainollisessa tavussa *ii*-diftingin äännelaillisia jatkajia, vaikka hän pitää myös lyhyttä *i*:tä tiettyjen edellytysten vallitessa, erityisesti painottomassa avoimessa tavussa äännelaillisenä (Kettunen 1922 : 41). Teoreettisesti käy kylläkin päinsä sivupainollisten tavujen kehityksen erittelemisen painottomista, mutta käytännössä on ollut asianlaita toinen, kuten pitkin matkaa olemme tulleet huomaamaan. Nykyinen edustus saman murteen piirissä on tavuasehasta riippumatta erittäin yhtenäinen, esiintyi siinä *i* tai *i*.

Kun myöhäsyntyistäkin *i*:tä paikoin pohjoisvepsässä tavataan (*nahdi n* ('hää)lahjoilla', *värthil n* 'värttinöillä'), on Tunkelo yrittänyt tämän avulla todistaa myös alkuperäisten *i*-muotojen lyhenneen. Hän vertaa toisiinsa äänisvepsän eri kylistä eri aikoina muistiinmerkittyjä muotoja (*priheid* ~ *prihid*, *mofdeid* ~ *mardid*, *aigeiš* ~ *aigiš*) ja luulee voivansa sillä tavalla todistaa, että *i* on kehittynyt *i*:stä (Tunkelo 1946 : 825). Itse asiassa on kysymyksessä äänisvepsän pohjoisaidasta tunnettu diftingin jälkikomponentin kato (*ii* > *i* ja *ji* > *i*), johon emme voi sotkea muun murrealueen *i*:llistä edustusta. Metodisesti ei tälläkään vielä pystyisi todistamaan kantasuomalaisen *i*-n säilymisen puolesta, sillä keskivepsässä, jossa niin ikään on vallalla lyhyt-i:llinen monikkovartalo, emme mitään vastaavaa tavanneet. Tunkelon mukaan tukee *i*-selitystä myös sisäheiton puuttuminen monikon genetiivistä. Palauttakaamme mieleen, että monikkovartalo, jolla on tärkeä funktio kannettavanaan, on jää-

nyt sisäheiton ulkopuolelle myös suomen lounaismurteissa ja eestissä, jossa sisäheiton tapahtuessa monikkovartalon loppuvokaalina oli todistettavasti i eikä \bar{i} . Harhaan osuneelta näyttää myös Tunkelon selitys (1946 : 823) siitä, että, sijapäänteen palataalistunut konsonantti on syntynyt vain silloin, kun sen edessä on aikaisemmin ollut pitkä i tai i -diftongi. Hän viittaa siihen, että etelävepsässä, jossa tavataan säännöllisesti $pap\bar{i}d'$, $\bar{u}ks\bar{i}h$, on n liudentaton lyhyen i :n jäljessä, esim. *papin*, samoin keskivepsässä *papin vanhamb* 'papin päällikkö'. Tämän mukaan olisi katsottava äänneläilliseksi keskivepsän partitiivit *l\`ehmid'*, *napsid'* ym., mutta selitystä vaille jää, miksi äänisvepsän partitiivin d ei ole liudentunut, kun siellä tavataan odottamattoman paljon liudentusta muissakin asemissa, joissa ei \bar{i} -n välitön vaikutus tule kysymykseenkään, esim. *ko\`end* 'korento', (*vate* :) *vatken* 'veran', *sohen* 'suonen', *poigale* 'pojalle', *tulen* 'tulen', *olen* 'olen' ym. (esimerkit teoksesta Kettunen 1960 : 35). Tunkelo ei siis ole esittänyt mitään vakuuttavaa olettamansa \bar{i} :n tueksi.

Nähdäkseni emme voi irroittaa monikkovartalon i :n tai \bar{i} :n kehitystä muista muotoryhmistä. Edellä tuli korostettua, että verbeissä ovat alkuperäiset suhteet säilyneet paremmin kuin nomineissa. Viittasimme etelävepsän muotoihin *nadihe* i *pahhe*, *sadihe* *nadihe*, joista selviää, että \bar{i} :llinen asu on alkuaan ominainen vain i -vartalolisille sanoille. Tämän perusteella ja kuten myös muodot *somhe*, *samhe* osoittavat, on katsottava \bar{i} :lliset monikkovartalot i -vartalolisista nomineista lähteneen yleistyksen tulokseksi. Aniharvoin voi nähdä lyhytvokaalisen asun säilyneen vielä etelävepsässäkin: *uhimeli-saze*. Aikaisemman lyhytvokaalisen monikkovartalon puolesta todistavat myös sisäheittoiset adverbit vepsE *\`uksn\`an*, *\`uksn\`anze*.

Päädymme siis seuraavaan yhteenvedon. Keski- ja äänisvepsä ovat a , \bar{a} ja e -vartaloissa säilyttäneet myöhäiskantasuomen monikon tunnuksen i -n alkuperäisessä kestoasteessaan. Etelävepsässä i on pidentynyt \bar{i} :ksi lähinnä i -vartaloiden \bar{i} -monikon vaikutuksesta. Kehitys on ilmeisesti kulkenut ii -väliasteen kautta. Muutos $ii > \bar{i}$ on paikoin saattanut tapahtua samanaikaisesti muiden monikkomuotojen diftongin monoftongitumisen kanssa (*sukriid' > suk\`id'*, *vagoid' > va\`od'*, *linduid' > lindud'*), paikoin aikaisemminkin, esim. Pjatinalla, jossa *oi*, *ui* ym. diftongit ovat säilyneet, mutta silti \bar{i} (*vagoid' - suk\`id'*). Tästä selviää samalla, ettei Airilankaan selitys (1944 : 145), jonka mukaan pitkä- i :lliset muodot ovat syntyneet analogian vaikutuksesta muihin pitkävokaalisiin muotoihin nojautuen, varauksitta sovi vepsän kaikkiin murteisiin. Sen sijaan muualla etelävepsässä voimme katsoa pitkävokaalisten monikkomuotojen voimakkaasti tukeneen i -vartaloihin perustuvaa analogiavaikutusta.

Palataksemme sisäheittoisiin monikkovartaloihin huomautettakoon että /:n katoa tavataan vielä keski- ja äänisvepsän illatliveissa (vepsK *napšhe*, vepsÅ *edahaižhe*), joissa se saa selityksensä *h*-artikulaation ennenaikaisesta suoritamisesta, ja kumma kyllä - myös genetiiveissä (vepsK *napsten*, vepsÅ *sigastše*), joita Tunkelo on erheellisesti pitänyt kantasuomesta periyntyneinä konsonanttivartaloisina muotoina.

Mitä lopuksi tarkistamiimme ns. supistumanomineihin (-*eke*-, -*he*- ja -*te*-vartalot) tulee, on niittenkin monikkovartalon muodostus sikäli johdonmukaisempi kuin esim. suomessa, ettei -*ek* ja -*eh*-loppuisten sanojen taivutus ole sekaantunut toisiinsa. Huomiota ansaitsevat myös -*te*-vartalot, sillä niitten **si*:llinen monikkovartalo ei rajoitu yksinomaan vepsään, vaan ulottuu kautta karjalan yhtäältä suomen itämurteisiin, toisaalta inkeroiseen saakka ja muodostaa näin ollen kiinteän maantieteellisen yhteyden. Kuitenkaan ei ns. supistumanominienkaan ole täysin onnistunut välttää analogiavaikutuksilta, jonka todisteena ovat alkuperäisten *σ*-vartaloiden taivutukseen liittyneet vepsÅ *kindhejd* ~ *kindhjid*. Kun äänisvepsän pohjoisimmissä asutuskeskuksissa on *fi* paikoin edelleenkehittynyt *f*:ksi, on ainakin osa *ratshile*-tyyppisistä tapauksista laskettava tähän ryhmään kuuluviksi.

Muissa tapauksissa ei supistumanominien taivutus poikkea *e*-vartaloiden edustuksesta: murrealuetta vastaavasti on monikkovartalon päätevoakaalina myöhäiskantasuomen / joko säilynyt tai sen sijalla on *j*, *i*, *i̇*, *ii*, *ii̇*, *i̇i*, harvoin *∅*.

Lyhenteet

Ärs = Arskant', Järv = Järviš, karj = karjala, Kask = Kaskeza, Korb = Korbäl, Korv = Korvoil, Lad = Ladv, Mat = Matfejanselg, Naž = Nažamjärv, Nem = Nemza, Njur = Njurgoil, Per = Perv-akoi, Pjat = Pjatina, Päž = Pžare, Reb = Rebağ, Šid = Šidjärv, Šim = Šimjärv, Šok = Šoks, Šond = Šondjal, Šoud = Šoudjärv, Tšid = Tšidoil, Tšik = Tšikla, veps = vepsä, vepsE = etelävepsä, vepsK = keskivepsä, vepsÅ = äänisvepsä.

Kirjallisuus

Airila, M. 1944, Pitkä / pääpainottomassa tavussa itämerensuomalaisissa kielissä. - Virittäjä; Alvre, P. 1965, Morfologis-äännehistoriallinen tutkimus monikkovartolien muodostuksesta suomessa verrattuna sukkueliin, Tartu. (Käsi kirjoite); 1973, Läänemeresoome aluskeele varasest murdeliigendusest, eriti eesti ja soome keelt silmas pidades. - Keel ja Kirjandus; 1982a, Vepsän *σ*-vartaloiden monikkotaivutuksesta. - Fenno-ugristica 9. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 611; 1982b, Zu wepsischen

Pluralformen (besonders in *ä*-stämmigen Wörtern). - Советское финно-угроведение XVIII; Basilier, Hj. 1890, Vepsäläiset Isaijevan voo-koistissa. - SUSA VIII; Kettunen, L. 1920, Näytteitä etelävepsästä I. Eripainos ainakauskirja "Suomen" IV jakson 18 osasta, Helsinki. 1922, Löunavepsä häälik-ajalugu II, Tartu (ACUT B III, 4); 1925, Näytteitä etelävepsästä II. Eripainos aikakauskirja "Suomen" V jakson 4 osasta, Helsinki; 1938a, Onko vepsässä ollut astevaihtelua. - Virittäjä; 1938b, Tutkimus kantasuomen pääpainottoman tavun *i*:stä. - Virittäjä; 1943, Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus, Helsinki (SUST LXXXVI); 1949, Astevaihtelun salaisuus. - Virittäjä; 1960, Suomen lähisukukielten luonteenomaiset piirteet, Helsinki (SUST 119). Kettunen, L., Siro, P. 1935, Näytteitä vepsän murteista, Helsinki (SUST LXX); Paunonen, H. 1974, Monikon genetiivin muodostus suomen kielessä I. Johdanto. Yksivartaloisten kaksitavujen monikon genetiivi suomen murteissa, Helsinki (SKST 317); Pikame, A. 1957, Tüveline astmevaheldus läänemeresoome keeltes ja lapi keeles. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 50; Posti, L. 1947, Suurteos vepsän äännehistorian alalta. - Virittäjä; Setälä, E. 1899, Yhteissuomalainen äännehistoria. I ja II vihko, Helsinki; Setälä, E., Kala, J. 1951, Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteesta, Helsinki (SUST 100); Sovijärvi, A., Peltola, R. 1982, Äänisvepsän näytteitä, Helsinki (SUST 171); Tunkelo, E. 1946, Vepsän kielen äännehistoria, Helsinki (SKST 228); Turunen, A. 1946, Lyydiläismurteiden äännehistoria I. Konsonantit, Helsinki (SUST LXXXIX); Viitso, T.-R. 1968, Äänisvepsä murde väljendustasandi kirjeldus. - Keele modelleerimise probleeme 2. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised. Vihik 218; Зайцева М. 1981, Грамматика вепсского языка. (Фонетика и морфология), Ленинград; Зайцева М., Муллонен М. 1969, Образцы вепсской речи, Ленинград; Зайцева Н. 1981, Мненное словозменение в вепсском языке. (История и функционирование форм слова), Петрозаводск.

П. А л в р е
(Тарту)

О МНОЖЕСТВЕННОМ ЧИСЛЕ ОСНОВ НА -e В ВЕПССКОМ ЯЗЫКЕ

Р е з ю м е

В статье рассматриваются формы множественного числа основ на -e во всех вепских диалектах.

В результате свойственного евр прибалтийско-финскому языку-основе фонетического изменения ei > i в развитии форм множественного числа у основ на -e наблюдается известный параллелизм с i-евым множественным числом от основ на -a и -ä.

В среднем и северном диалектах вепского языка i-евые формы (i, i, i) основ на -e сохранились в дву- и многосложных именах, а также в так наз. стяженных именных основах: sufid 'больших', hobedaidid 'серебряных', lambhilä 'овцам' и др. В южном диалекте множественное число на -i, -i возник под влиянием существительных типа jaudod 'ног', heidod 'родственников', в которых происходило изменение ei > o: lapsid 'детей', kartohkaid 'картошек' и др. Признак множественного числа -i редко исчез в северном диалекте: leimastseke 'в число коров', hebstseke 'в число лошадей'.

P. A r i s t e

(Tartu)

VADJA KOMITATIIV

Viimaste vadjalaste keeles on kääne, mida võib nimetada kaasaütlevaks ehk komitatiiviks. Selle käände lõpuks on murrete ja murrakute järgi kas *-k̄a*, *-k̄õ*, *-ka* või *-G*. Käändelõpp ei allu vokaalharmoniale. Üksnes Kukkuzi küla murdes esinevad kõrvuti *-k̄a* ja *-k̄õ* (Ariste 1948 : 38-40; 1968 : 33-34). Vanim vadja keele grammatika, A. Ahlqvisti "Wotisk grammatik" ei tunne seda käänet. Komitatiivi asemel on selles grammatikas genitiiv postpositsiooniga *kõ* 'med' (Ahlqvist 1856 : 72). Grammatikale lisatud tekstides on mitmeid näiteid selle kohta: *lähe nūd minū' kō sūtōsē* 'hakka nüüd minuga kohtusse minema' (109); *õli sōtamēs, Kuisma nimē' kō* 'oli sõjamees nimiga Kuisma' (110); *Pojo lōi kõlme kertō pähōse wasarō' kō* 'poiss lõi kolm korda vasaraga pähe' (117); *miä lehmī' kō õlen* 'ma olen siin lehmadega/lehmakarjas olnud mitu aastat' (119).¹ Pika tüvevokaali järel oleva apostroofiga osutab Ahlqvist, et vadja keeles on kadunud genitiivi lõpus olnud *-n*.

Pärast A. Ahlqvisti käis Vadjamaal O.A.F. Mustonen ning pani vadja keelt kirja Jõgõperä, Luuditsa ja Kattila külast (Mustonen 1883). Tema tekstides esineb postpositsioon iseseisvalt või eelneva sõnaga liitunult: *La miä meen tämä kaa makkaamaa* 'Annapa minä menen hänen kanssa makaamaan' (148); *suvattava kaa tein lahzõ* 'armukesega tegin lapse' (158). Enamasti on postpositsioon kriipsuga ühendatud eelneva sõnaga: *siis pöörütti savvu-kaa i jalgat* 'sitten kierteli hän savun kanssa jalat' (146); *võta se lahsi ja tämä emä ene-kaa* 'võta see laps ja tema ema enesega kaasa' (151); *Tulkaa minu-kaa* 'tulge minuga' (155) jne. Mõnel juhul on peasõnaga liitunud postpositsioon lühikesega vokaaliga: *Miä risitän tedjät vee-ka* 'ma ristin teid veegä, mis võib olla kirjutus- või trükiviga, sest samas on *pühä enne-kaa ja Jumala-kaa* 'püha vaimu ja jumalaga' (153). Ilmne kirjutusviga on *-kää*: *Inemine eb elä ühe leivä-kää* 'inimene ei ela üksnes leivast' (154).

¹ Kui asjaomasel teoses pole vadja lause või sõna tõlget, on see autori poolt lisatud eesti keeles.

1899. aastal pani kuulus keeleuurija E.N. Setälä kirja vadja keelenäiteid ja grammatikaseiku, mis ilmusid trükist alles 1964. aastal (Posti, Suhonen 1964). Setälä koostatud deklinatsiooniparadigmades puudub komitatiiv (33-37). Mati külast kogutud tekstides on aga mitmesuguseid näiteid postpositsioonist *kā*: *Pā ahinnalā kanojē kā* 'Pane uunin alle kanojen kanssa' (8); *Vazikkodūē kā lauttaza* 'Vasikoiden kanssa navetassa' (9); *Minū nain makas enes kā sā-tanā kā* 'Minun vaimoni makasi itsensä saatanan kanssa' (20); *Menivāt Juma-lalē mejepat Surmā kā* 'Menivät Jumalan luo molemmat surman kanssa' (24) jne. Näib, et Setälä oli Ahlqvisti grammatika mõjustatud, kui ta ei tunnustanud komitatiivi olemasolu. 1924. aastal on ta avaldanud paarileheküljelise "Vatjan kieltä" üliõpilastele vadja harjutusteks, kus on toodud sama tekst, millest oli siin esitatud näiteid. Teksti on foneetiliselt parandatud ning komitatiivile on antud tema õige koht. Viimane esitatud näide on uues redaktsioonis: *menivāt jumalanlue mejepat surmākā* (24).

Vadja rahvaluule ja rahvateaduse innukas jälgija V. Alava oli 1901. aastal vadjalaste juures uurimisretkel. Pummalast, Kattilast, Matist, Jarvigoist-Šülästä ja teistestki küladest on ta kogunud rahvalaule ja kombestikku ning igasuguseid pärimusteateid. Kogutud aincstiku põhjal avaldas ta uurimuse "Vatjalaisia häätäpoja, häälauluja ja -itkuja" (Alava 1908). Vadja tekstidele on lisatud sõnaloend. Sõnaloendis on iseseisva sõnana *kaa* 'kanssa; -lla (-llä)'. Tekstides on ohtrasti näiteid, kus esineb postpositsioon *kaa*: *sinuu elää piäb tāmää kaa* 'sa pead temaga elama' (10); *Rihes meneväd kujalõõ lauluu kaa* 'toast lähevad õue lauluga' (13); *Noorikkõ võtab senee putelii viinaa kaa* 'pruut võtab selle viinaga pudeli' (14); *suurõd kurahsõd, minee kaa seinoi kraappia* 'suured noad, millega seinu (puhtaks) kraapida' (22).

Ahlqvisti "Wotisk grammatik" on hiljemgi mõjustanud vadja keele kirjanikke. 1927. ja 1928. aastal oli vadjalaste juures noor Leningradi keelemees J.J. Lensu. Retkedel tehtud kirjanekute põhjal on avaldatud ulatuslik ainekogu (Lensu 1930). Sissejuhatuses on vadja keele lühiiseloostus, kus muuseas esitatakse kõik käändelõpud asjaomaste näidetega. "Comitativusest" öeldakse, et selle asemel tarvitatakse sõna *kā* või *k*, mis põlvneb sõnast *kanssa* (210). Tekstides leidub ohtrasti näiteid postpositsioonidega *kā*, *ka* ja *k* (Lensu tekstides on mitmesuguseid transkriptsioonivigu, mis on jäetud parandamata). Ja *eli kotana izā kā da emā kā* 'жил дома с отцом и матерью' (234); *gulbtima germani matrosii kā* 'мы гуляли с германскими матросами' (237); Lu *tuntī nāmāt aluse kā peterisā kotō* 'возвращались они с судном из Питера домой' (277); Ma *vōlas kurasē kā* 'стро-

гают ножами' (256); Itš mü elima vetut opezi ka podvodoisi 'мы были взяты с лошадьми в подводы' (287); Kõ tätsäläisi k' sōmalaisi k' mā raja-tōta ain sōmesi 'Со здешними финнами мы говорим всегда по-фински' (219); Sa kui siä nejt elämä vērā k emä k, vērā k izä k ' какты будешь жить с чужой матерью, с чужим отцом' (268) jne.

On ilmne, et A. Ahlqvist teoretiseeris, kui ta oma teostes kasutas komitatiivi asemel genitiivi ja postpositiooni *kõ*. Seda tegemaks sundis teda tõik, et komitatiivi lõpp ei allu vokaalharmooniale, nagu teised käändelõpud. Talle oli ühtlasi selge, et vadjja komitatiivi lõpp põlvneb läänemere postpositioonist **kansa*. Et A. Ahlqvist on eksinud, seda nentis F.J. Wiedemann varsti pärast grammatika ilmumist. Eriuurimuses vadjja keelest ning tema suhetest eesti keelega on ta sedastanud, et A. Ahlqvist pole instrumentaali (nõnda nimetas Wiedemann komitatiivi) käänete hulka võtnud, kuna ta pidas genitiivi liitumist partikliga liiga mehhaaniliseks (mechanisch). Wiedemann nendib, et instrumentaalil on muide sama kuju eesti keeles (Wiedemann 1856 : 339). On kindlaid tõendeid sellest, et tollal, kui Ahlqvist viibis vadjjalaste juures, oli nende keeles komitatiiv juba olemas. Noor ungari keeleteurija Antal Reguly on 1841. aastal pannud Kattilas Anna Ivanovnalts vadjja keelt kirja. Sama keelejuht on olnud A. Ahlqvistilgi. A. Reguly kirjapanekuis on mitu juhtu komitatiivi esinemisest, näit. *müō tulemma dengojeka* 'tuleme rahaga'; *juoma ühezä langoka* 'joome koos languga' (Haltsonen 1958 : 55). On tõendeid isegi sellest, et komitatiiv esines juba sajandeid varem vähemalt mõnes vadjja murdes. 16. sajandi keskel viidi vadjja sõjavange Lõuna-Lätti. Asjaomases kirjanduses on nad tuntud kreevinitena. Möödunud sajandi keskel hääbunud kreevini murdest on säilitatud üksiksõnu ja lühemaid tekste, mis F.J. Wiedemann on avaldanud (Wiedemann 1871). Neis keelemälestistes on mitmeid näiteid komitatiivi ehk (Wiedemanni sõnastuses) instrumentaali kohta. Asjaomase käände olemasolu on järgmiselt motiveeritud: "Von sonstigen Casus findet sich nur noch, wenn man ihn mit zu den anderen stellen will, der Instrumental in *jummalaga* (mit Gott), *enneka* (mit dem Schweif), *nagramisika* (mit Lachen), im Plural (*purmuika* (mit Träbern), *portuika* (mit Huren), *ümmiska* (mit den Eigenen, Seinigen) (77).

Soome läänemere keelte uurija L. Kettunen oli Vadjjamaal 1911, 1913 - 1915. Noil retkedel on ta pannud vadjja keelt kirja igakülgsest ning avaldanud kirjapanekute põhjal mitmed teosed. Juba "Vatjan kielen äännehistoria" (Kettunen 1915 : 91) nendib: "Huomautettakoon myös genitivistä ja *kā* (< *kansa*-) partikkelista muodostettua komitativia vastavaa sijamuotoa: *luvva* 'luudalla,

luudan kanssa', *naizekä* 'vaimoineen, vaimon kanssa', *vellēkä* 'veljen kanssa', *jumanākä* 'hyvästi' (interj. = jumalan kanssa) j.n.e."

Jõgõperä külas sündinud vadja üliõpilane D. Tsvetkov on Eestis olles kirjutanud vadja keele grammatika, mis on jäänud käsikirja. Teoses on usutavaid andmeid ühe küla vadja keelest, mida on seletatud vene keeles (Tsvetkov 1922). Komitatiivi nimetab Tsvetkov творительный падеж, sest vene asjaomasel käändel on ühiseid funktsioone vadja komitatiiviga. Vadja nimisõnad on rühmitatud viide deklinatsiooni (7 jj.) ning igas deklinatsioonis esineb komitatiiv: *палака*, mitm. *палояка* 'кусок'; *түүка*, mitm. *туйка* 'работа'; *катагакка*, mitm. *катагойка* 'верес'. Komitatiiv on registreeritud ka teiste käänduvate sõnade paradigmades. Tähelepanevad on need näited, kus adjektiiv ja substantiiv kongruueeruvad komitatiivis: mitm. *ваноякка талояка* 'старый дом', nagu elatiiv *ванойсс талойсс*, ablatiiv *ванойлт талойлт* jne. Komitatiivis esinev adjektiivi ja substantiivi kongruents pole üldvadjaline, kuid seda on siiski registreeritud muudestki küladest, näit. Matist, Kõrvõttulast ja Savvokkalast. Kongruents osutab, et anklüitiline postpositatsioon on tõesti kujunenud käändelõpuks.

M. Airila on avaldanud eriuurimuse vadja keele vormiõpetusest. Käsitlevat käänet on ta nimetanud komitatiiv II ning kirjeldanud lühidalt tema funktsioone (Airila 1934, 42 jj.). Käänet on käsitlenud ka käesoleva kirjutise autor oma vadja grammatika mõlemas väljaandes (Ariste 1948 : 38-40; 1968 : 33-34). Kõigis hilisemates teostes on vadja komitatiivi mainitud iseseisva käändena. Neist mainitagu eraldi üksnes F. J. Oina uurimust läänemere keelte postpositatsioonidest kujunenud käändelõppudest (Oinas 1961). Selles teoses on lühidalt esitatud ülevaade, kuidas komitatiiv on tekkinud ja kuidas ta esineb vadja murretes (36-40).

Järgnevalt tuuakse esile vadja komitatiivi funktsioonid. Enamik näiteid on autor ise kirja pannud vadja keeleandmeid ja rahvaluulet kogudes. Trükitehnika hõlbustamiseks on autori kogutud näidetes algupäraste tekstide tagavokaalide järel esinev л asendatud /-iga.

1. Komitatiiv väljendab kellegagi koosolemist või -elamist: Pu *pojo, kum-mäkä* *tämä siällä seiso, gli i v o* 'poiss, kellega ta seal seisis, oli Ivo'; *me-hi izäkä vattama rautatietä* 'läks isaga raudteed vaatama'; *neized elämä teizēē naizekä* 'hakkad elama teise naisega'; *sur vieras pantī jumalnurkka is-sumä peremmehiäkä rinnalēē* 'tähtis (suur) külaline pandi pühastenurka pere-mehega kõrvu istuma'; Le *veerä naizekä tanciD, ed emaskä* 'võõra naisega tantsid, mitte omaga'; *taukēē siä uomenna meccä-xamoikä ühtiē* 'kärva sa hom-

me koos metshaldjatega' (muinasjutust); *liemmä süönüt sinūkā* 'saame sinuga söönuks!'; *issū minūkā seičtā minū opezeļle* 'istu minuga minu hobuse selga!'; Ka *nejsi elāmā emā naižekā üvā elya* 'hakkas oma naiselega head elu (= hästi) elama!'; *tāmē tejsikā ühes tieb üvās tüötā* 'hän toisten kanssa yhdessä tekee hyvästi työtä' (K.P. 1932 : 81); *miä lehmikā eļin meccāzā* 'ma olin lehmadega metsas (karjas)'; *jākā jumalākā* 'jääge jumalaga (= elage hästi)'; *Kō tām veṭti senē papinnaizē i nejsi papinnaizēg elāmā* 'ta võttis selle preestrinaise ja hakkas preestrinaiselega (abielu) elama!'; *en taho sinūkā pajattā* 'ma ei taha sinuga rääkida!'; Ma *čennēkā kase nōrik nītāB?* 'kellega koos see noorik löikab (rukist)?'; *eli starikka staruxākā* 'elas taat eidega!'; *meni tejsikā naisikā* 'läks teiste naistega (= kurameeris teiste naistega!'; *tām tuli meile vgrazi emmākā poigākā* 'ta tuli meile oma pojaga külla!'; *nejsi emmika lahsijekā elāmā* 'hakati oma lastega koos elama!'; *eļi üvā sopu nāpurikā* 'oli naabritega hea läbisaamine!'; *lām nūd minūkā* 'hakkame nüüd minuga minema!'; Lu *me johze tāmākā* 'mine, jookse temaga (kaasa)'; *kahs tüttjā omijē mehijekā* 'kaks türtart oma meestega!'; Itš *naizikko meni lahžekā čerikkosē* 'naine läks lapsega kirikusse!'; *nōrikke isup podruskojekā* 'pruut istub pruutneitsitega!'; *mēm-mā sinūkā linnā* 'lähme sinuga linna!'.

2. Komitatiiviga väljendatakse vastastikust või mõlemapoolset tegevust: Pu *isā vajēti mustalaizēkā opezeļē* 'isa vahetas mustlaselt hobuse!'; Ka *vinākā siā izee-nez vajētiD* 'sa vahetasid enese viina vastu (= hakkasid joodikuks)'; *sinū minūkā be rovhaitta* 'sind ei saa minuga võrrelda!'; Ma *tāmō tappēli karūkā* 'ta võitles karuga!'; Lu *mit tulin sinūkā veittēmō* 'ma tulin sinuga võitlema!'; Itš *tuli tuljekā pajatti vannaikā* 'vanasti tuli rääkis tulega' (muinasjutust).

3. Komitatiiv väljendab ühist või ühiskondlikku tööd ja tegevust: Pu *isā ecip keikēē čüiākā meccāzā tüttärikkya* 'isa otsib koos kogu külaga met-sas (kadunud) tüdrukut!'; *esetti borana i čülākā tapetti* 'osteti (ohvriloomaks) oinas ja kogu küla oli tapmas!'; Ka *pojod menti arttelikā* 'poisid läksid kambas!'; *tšülākā nagottas mügrā nešetut pezāD* 'Koko kylä kajoittaa myyrän nostamat pesät' (K.P. 1932 : 98); Ma *ämmākā torguittivat, četā kuccua* 'ämmaga arutasid (= kauplesid), keda (pulma) kutsuda!'; *menin lidnase, pros-saitin ižžākā i emmākā* 'läksin linna, jätsin isaga ja emaga jumalaga!'; Lu *mū perēkō menimmā elāmā j ā m ā s ē* 'me läksime (kogu) perega Jamburgi (nüüdne Kingisepp) elama!'; Itš *isā emmākā tecivāt keičči* 'isa ja ema tegid kõik (tööd)!'.

4. Komitatiiv väljendab tööriista, eset, vahendit või kehaosa, millega midagi saavutatakse, toimetatakse või tehakse: Pu *šnurkākā pani čī ni* 'nõõriga pani kinni'; *vihtoikā cūlvetās* 'vihtadega viheldakse'; *tāmā cājēka vi-ppāB* 'ta viipab käega'; *kanamunat krāzgatī lūkā kuorlākā* 'kanamunad värviti sibulakoortega'; *pojokkejn cūzūB: miniēkā cāūB? tātā vassāB: pārūkā* 'poisike küsis: millega (ron) liigub (= käib)? Taat vastab: auruga'; Le *leipā kēik resuṅkat tehās vettimīkā* 'pulma)leivale tehakse kõik kirjad võtmetega'; *soldatti pani pūsū lajeṅki pūgovicākā* 'soldat laadis püssi nõõbiga'; Ka *vetab luzikākā rōppā* 'võtab lusikaga putru'; *inemine eb elā vaiṭez lelvōkā* 'inimene ei ela üksnes leivast (leivaga)'; Ma *lātī jalgākā* 'löödi jalaga'; *nenārātēkā pūhči verē* 'taskurätiga pūhkis vere ära'; *vēta nāppīkā soļejt* 'võta näpuga soola'; *gsin vassezē šubā kallī innākā* 'ostsin uue kasuka kalli hinnaga'; *mahsi kaks rubā veñnā rahalkā* 'maksis kaks rubla Vene rahas'; *lampā lihākā pominoitēttī vai vohhō lihākā* '(surnu) hinge ülendati lambaliha või kitseliha süües'; Lu *miā pisān niglākā* 'pistan nõelaga'; *talopoika nūūtāp cāēkā herai* 'talupoeg näitab härrale käega ette'; Jš *senē rihmākā tahop temmata* 'selle nõõriga tahab tõmmata'; *čizgon ūhē cājēkō tehā tōtā* 'üritan ühe käega tööd teha'; Itš *resuṅkad glivat tehtūd fumkākā kurrelē* 'kirjad olid viinaklaasiga pulmaleivale tehtud'; *elkā jalgākā tallagā tulta* 'ärge tallake jalaga tuld'; Ku *tāmā sitā naiš lei kirvēk'ā pāhā* 'ta lõi seda naist kirvega pähe'.

5. Komitatiiv väljendab ainet, ollust, nähtust või vahendit, mis iseloomustab isikut, eset, olendit või loodust: Le *šolkkejn čiuṭto gij menējlaisī resuṅkoikā* 'siidsärk oli mitmesuguste kirjadega'; *tulep susi sūrēē sukā, a karu karvajalgākā* 'tuleb hunt (susi) suure suuga, aga karu karvajalaga' (muinasjutust); Ma *verrēkō čiuṭto (= verekoš čiuṭto)* 'verega (verine) särk'; *kahs kalāškā kaunī rattaikā* 'kaks punaste ratastega tõlda'; *mehhē naiņē eb vein- nu čāvvā pafūkā pākā* 'abielunaine (mehenaine) ei tohtinud käia palja peaga'; *pīmā pantī rōppā jāmimījēkā šlifkoikā* 'paksu koorega piima pandi pudru sisse'; *poṅkoinikka gij silmī ursīkā* 'surnu oli kaaliga'; Kš *kunikaz antē kejkki- lē lokkapūsūd strelōjēka* 'kuningas andis kõigile nooltega vibupüssid'; *selceme paikākā kōcaD* 'seitsme paigaga püksid'; *tuli valēṅkoikā rihēsē* 'tuli vildid jalas tuppā'; *gunappū eunēgikā* 'õuntega õunapuu'; Lu *rikko kōrtēkō putelī* 'lõhku pudeli, milles oli koor'; *pani kotī rahojēkā selcā* 'pani selga koti, kus oli raha sees'; Jš *pud elti katettu hallākō niku eppākō* 'puud olid hallas nagu hõbedaga kaetud'; Ku *mušā parrākā mēz-elāi* 'musta habemega meesterahvas'; *hān on rahoikā* 'tal on raha'.

6. Komitatiiv tähistab ainet, ollust, vahendit või eset, millega keegi või miski on varustatud: Pu *kahe mehe veiväd usattia viekä* 'kahe mehega viisid veega toobrit!'; Le *tulep pankeikā vassā* 'tuleb pangedega vastu!'; *tām meni opežēkā vällē* 'ta sõitis (läks) hobusega minema!'; *naizikko uffatkākā takā johsi* 'naine jooksis ahjuhargiga (= ahjuhark käes) taga!'; *kuita eli bockeikā* 'kulda oli aamitüed' (muinasjutust); Ma *ženixa veti stokanā ellūka* 'peigmees võttis klaasi õlega!'; *mēz meni kallākā* 'mees läks kala(de)ga!'; *perennain meni pīrgākā etēz* 'perenaine läks piirakuga edasi!'; *Kō kalapūtājā tuli kalojēka* 'kalamees tuli kaladega!'; Lu *tultī jo vīnoikā teizella laukopāivā* 'teisel laupäeval tuldi (kosja) juba viinadega!'; Itš *kañnel lahjoijēka tulimma kottō* 'nende pulmakinkidega (veimetega) tulime koju!'

7. Komitatiiv võib väljendada tegevuse objekti, sihti ja otstarvet: Pu *mitā kane naizikkoikā nejsa tečemā?* 'mida nende naistega tegema hakata (peale hakata)?'; *sellākā čiertīb rässā puolē* 'seljaga pöördub räästa poole (= pöörab selja räästa poole)'; *pojod nejsivat palkkoikā viskamā* 'poisid hakkasid keppe loopima!'; Le *no gofā sille staruxākā pañb* 'noh, sul on vanaeidega palju muret!'; *lahsi nejsi pūsūkā māñčimā* 'laps hakkas püssiga mängima!'; Ka *nevvo, kui tehā mehēkā, kumpa pettēb* 'anna nõu, mida teha mehega, kes petab (= pole abieluustav)'; *tāmā pillūkā pillitti* 'ta mängis pilli!'; *peremmēz meni n a r v ā euneikā torguittamā* 'peremees läks Narva õunu (= õuntega) kauplema!'; Ma *emā minnua pimākā jōtti* 'ema jootis (= andis juua) mulle piima!'; *en miā sannu tāmākā arvva* 'ma ei saanud temast aru!'; *tām makazi tūtterikōkā* 'ta vägistas tüdrukku (= magas tüdrukuga)'; *Kō ain eināmāC pelazimma* 'aina tegelesime heinamaaga!'; Ja *miā sain tuttavassi sepā tōkā* 'ma sain tuttavaks sepatõoga (= õp-
pisin sepatõõ kätte)'; Lu *mitā siā siāi koerussēt tulekā?* 'mis sa seal vallatled tulega?'; *Jō plaizgatpē čässikā* 'plaksutab käsi (= kätega)'; Ku *mitā nūt senē lampākā noissa tekemā?* 'mis nüüd selle lambaga tegema hakata?'

8. Komitatiiv väljendab seisukorda või olukorda, milles tegevus tekib või toimub: Pu *laulūkā tultī vällā* 'lauluga (= lauldes) tuldi välja (= ära)'; *tüttāret pesivād nuorikkega laulūkā* 'tüdrukud pesid pruuti lauldes!'; Le *siunā meitō terveūkā keikeš aigassi* 'õnnista meid tervisega igaveseks ajaks!'; *čūsū mesizīkā mielīkā* 'palus mesikeeli!'; *tuli opene tulēkēkā* 'hobune tuli nagu tuul!'; Ka *tāmā pajatab aina nagramisī kā* 'ta räägib alati naerdes!'; *tāmā tep tōtā olēkā* 'ta teeb tööd hoolega (= hoolsasti)'; Ma *neñta tuli vihkurākā* 'nõid tuli nagu tuulispask' (muinasjutust).

9. Adverbiaalselt tarvitatud komitatiiv väljendab aega või hetke, millal

midagi toimub või on toimunud: Pu *ühie kerrakā vumahi ahjossa tuleē emā* 'äki viskusid ahjust tulesädemed (= tuleema)'; *elen ūā päivēākā kariuššin* 'olen öö ja päev otsa karjuseks'; Ka (*vīnā*) *miā hülkäzin ūhē kerrakā, enōpā em vetannu suhē tōtā* '(viinan) minä jätin yht'äkkiä, enää en ottanut suuhun häntä' (K. P. 1932 : 46); Ja *mō menimmā ā päivākā mašināi* 'me läksime (= sõitsime) öö ja päeva rongis'.

Vadja komitatiivilõpp *-kā* on ühine eesti komitatiivilõpuga *-ga*: *isaga, käega, ühe korraga* jne. Eesti komitatiiv on kujunenud samuti genitiivist, millele on liitunud postpositsioon *kaas(a) < *kansa-*. Eesti komitatiivi funktsioonidest on asjalikult kirjutanud V. Tauli (1980 : 107-110). Ehkki mõlema keele komitatiivil on sama algupära, ei võiks siiski oletada, et see käändelõpp oleks tingimata juba siis kujunenud, kui vadja ja eesti keel olid oma struktuurilt lähemal teineteisele ning maa-alaliseltki otsesed naabrid. On usutavam, et komitatiivilõpud *-kā* ja *-ga* on arenenud mõlemal pool iseseisvalt. Ka liivi keeles on asjaomasest postpositsioonist kujunenud komitatiivilõpp *-ks*: *kalðks* 'kalaga'. Saalatsi murdes oli postpositsioonist säilinud käändelõpuna üksnes *-k*: *jumalak* 'jumalaga' (Kettunen 1947 : 60).

Paitsi ülal käsitletud komitatiivi on vadja keeles jäänud vanast läänemere keelte komitatiivist, mille lõpuks on *-nā/-nā* või *-nē/nē*: *naiš nā* 'naistega, naisega', *perēnē* 'perega' (Ariste 1968 : 36 jj.). Teistes läänemere keeltes, nagu soome, isuri ja karjala keeles võib adessiiv esineda vadja komitatiivi asemel, eriti aga neis funktsioonides, mis on esitatud neljandas punktis (soome *lōi kepillā* 'lōi kepiga'; *otan lusikalla puuroa* 'võtan lusikaga putru'). Endise käändesüsteemi semantika jäänudena võib ka vadja keeles adessiiv väljendada eset, vahendit või kehaosa, millega midagi tehakse (Airila 1934 : 35 jj.); Ariste 1968 : 28 jj.).

Kirjandus ja lühendid

A h l q v i s t , A . 1856, Wotisk grammatik jemte språkprof och ordförteckning. - Acta Societatis Scientiarum Fennicae V, 1, Helsingforsiae; Airila, M. 1934, Vatjan kielen taivutusoppia I. Nominien taivutus. - Vähäisiä kirjelmä. Julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 88, Helsinki; Alava, V. 1908, Vatjalaisia häätapoja, häälauluja ja -itkuja. - Vähäisiä kirjelmä XLII. Julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 42, Helsinki; Ariste, P. 1948, Vadja keele grammatika, Tartu; Ariste, P., 1968, A Grammar of the Votic Language. - Indiana University Publications. Uralic and Altaic series 68, Bloomington, The Hague; Haltsonen, S. 1958, Antal Reguly. Vatjalaismuistiinpanot. (Aufzeichnungen über die Woten) 1841. - Suomalais-ugrilaisen

Seuran Aikakauskirja 60, 3, Helsinki; K e t t u n e n , L. 1947, Hauptzüge der livischen laut- und formengeschichte. Vervollständigter sonderdruck aus der grammatischer einleitung des livischen wörterbuches. - Suomalais-ugrilainen Seura, Helsinki; K.P. = K e t t u n e n , L., P o s t i , L. 1932, Näytteitä vatjan kielestä. - Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia 64, Helsinki; L e n s u = Л е н с у Я.Я. 1930, Материалы по говорам води. - Западнoфинский сборник. Труды Комиссии по изучению племенного состава населения СССР и сопредельных стран 16, Ленинград, 201 - 305; M u s t o n e n , O. A. F. 1886, Muistoonpanoja Vatjan kielestä. - Virittäjä, kieli- ja kansantieteellisiä lehtiä I, Porvoo, 144 - 188; O i n a s , F. J. 1961, The Development of some Postpositional Cases in Balto-Finnic Languages. - Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia 123, Helsinki; P o s t i , L., S u h o n e n , S. 1954, Setälän vatjalaismuistiinpanot. Painokuntoon toimittaneet ja julkaisseet Lauri Posti ja Seppo Suhonen. - Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia 135, Helsinki; T a u l i , V. 1980, Eesti grammatika II. Lauseõpetus. - Finsk-ugriska institutionen, Uppsala; Т с в е т к о в = Ц в е т к о в Д. 1922, Эсимейн ваддя чээлэ грамаатикк. Первая грамматика водского языка (кäsikiri); W i e d e m a n n , F. J. 1856, Ueber das Wotische in seiner Stellung zum Ehnstnischen. - Bulletin de la Classe Historico-Philologique de l'Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg XIII, St.-Pétersbourg, 299 ff., 327 ff., 332 ff.; W i e d e m a n n , F. J. 1871, Ueber die Nationalität und die Sprache der jetzt ausgestorbenen Kreewinen in Kurland. - Mémoires de l'Académie Impériale des Sciences de St.-Pétersbourg, VIIe série. Tome XVII, Nr. 2, St.-Pétersbourg.

K ü l a n i m e d e l ü h e n d i d

Itä = Itsäpäivä, Ja = Jarvigoistylä, Jä = Jögöperä, Ka = Kattila, Ku = Kukkuzi, Kö = Körvöttula, Le = Kempola, Lu = Luuditsa, Ma = Mati, Pu = Pum-mala.

Л. А р и с т а
(Тарту)

КОМИТАТИВ ВОДСКОГО ЯЗЫКА

Р е з ю м е

В современном водском языке комитатив образуется от основы генитива единственного и множественного числа при помощи падежного окончания $-k\bar{a}$, $-k\bar{d}$, $-ka$, $-G$, которое восходит к послеслогу $*kansa-$. В первых исследованиях по грамматике водского языка, а также в некоторых сборниках текстов комитатив не признается самостоятельным падежом. Вместо него приводится генитив с послесловом $k\bar{a}$. Имеются все-таки данные о том, что комитатив являлся общеводским падежом в первой половине XIX века, а в некоторых диалектах даже раньше. Комитатив выражает: 1. совместность или сопровождение, 2. взаимное, обоюдное действие, 3. совместное действие, 4. орудие и средство действия, 5. признак, который характеризует человека или предмет, 6. снаряжение, оборудование, 7. объект или цель действия, 8. положение или состояние и 9. промежуток времени. Водскому комитативу соответствуют комитативы эстонского и ливского языков. Кроме того, в водском языке имеются некоторые следы древнего прибалтийско-финского комитатива с окончаниями $-n\bar{a}$, $-n\bar{a}$ или $-n\bar{e}$, $-n\bar{e}$.

З.М. Д у б р о в и н а
(Ленинград)

СЛОЖНОПОДЧИНЕННЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ С ВРЕМЕННЫМ
ПРИДАТОЧНЫМ В ФИНСКОМ ЯЗЫКЕ II

Кроме трех основных видов временной соотнесенности действия (явления, состояния), выраженного в главном предложении, с действием (явлением, состоянием), выраженным в придаточном предложении: одновременности (I), следования (II) и предшествования (III)¹, сложноподчиненные предложения с временным придаточным могут выражать и другие, более специальные, виды сопоставления во времени двух действий (явлений, состояний).

IV. Если действие (явление, состояние) главного предложения представлено как имеющее протяженность во времени, придаточное предложение может обозначать его временные границы, т.е. иметь о г р а н и ч и т е л ь н о е значение. Таких предложений существует три типа.

1. Союз *niin kauan kuin* 'пока' показывает, что действие или явление, выраженное в главном предложении, ограничено временными рамками действия или явления, представленного в придаточном предложении. Возможны два вида сопоставления.

а) Чаще всего действие главного предложения занимает весь период времени, который длится действие или состояние, представленное в придаточном предложении. Например: *Ja lemme kuihtumaton kukka kukoisti heidän ikkunallaan niin kauan kuin he elivät* (Roine 125). 'И неувядаемый цветок любви цвел на их окне, пока они жили'. *Niin kauan kuin on kurjuutta, on yhteiskuntajärjestys väärä* (Pekkanen T. v. 54). 'Пока существует нищета, общественный строй несправедлив'. *Niin kauan kuin pikku Jussi oli taitamaton eikä omin päin kvennyt retkeilemään, olivat hänen päivänsä jokseenkin yhtäläisiä* (Sillanpää 26). 'Пока маленький Юсси был беспомощным и не мог самостоятельно совершать прогулки, его дни были довольно однообразны'. *Mutta prinssi*

¹З.М. Д у б р о в и н а, Сложноподчиненные предложения с придаточным в финском языке I. - В сб. *Fenno-ugristica*. Труды по финно-угроведению 9. Тарту, 1982, стр. 20-35.

ei saanut rauhaa niin kauan kuin tuo kunnan nuorukainen hovissa oli (Roine 174). 'Но принц не находил себе покоя, пока этот честный юноша жил при дворе'. *Elää minä tahdon niinkauan kuin nuori olen, vapaasti hengittää minä tahdon niinkauan kuin minulla keuhkot on* (Linnankoski 355). 'Я хочу жить, пока я молод, я хочу свободно дышать, пока у меня есть легкие!' *Mutta työtä on kuitenkin tehtävä kesällä ja taivelia, niin kauan kuin elää* (Pekkanen T. v. 60). 'Но работать все-таки надо, работать летом и зимой, пока живешь'. Союз может быть представлен в расчлененном виде, так, что *niin kauan* входит в главное (обязательно препозитивное) предложение вместо *kuin* выступает *kun*. Например: *Hyvin tuli kuninkaanpoika ostetun veljen kanssa toimeen niin kauan, kun he poikasiasivat* (Roine 173). 'Королевич хорошо жил с купленным братом, пока они были мальчиками'. *Nuorukainen seisoi hakkauksen keskeillä ja katseli niin kauan, kun tyttöä vähääkään näkyi* (Linnankoski 211). 'Юноша стоял посреди вырубki и смотрел так долго, пока девушку было видно'. Союз может выступать и в нерасчлененном виде, но в главном предложении повторяется элемент *niin kauan*: *Niin kauan kuin kaikki uskovat että aika on hyvä, niin kauan se on hyvä* (Haavikko 187). 'Пока все верят, что эпоха хороша, так долго она и будет хороша'.

б) Действие главного предложения представлено в виде отдельных актов, которые происходят в период времени, занимаемый действием придаточного предложения. Например: *Niin kauan kuin syksyn taivas vielä oli kirkas, Heikki kävi usein Honkavaaran kupeella* (Järnefelt V. t. 78). 'Пока осеннее небо еще оставалось чистым, Хейкки часто бывал на склоне Хонкаваары'. ... *ja minä käyn myös sitä tyttöä katsomassa jokainoä yö, niin kauan kuin tässä kylässä viivyn* (Linnankoski 262). '... и я буду также навещать эту девушку каждую ночь, пока я буду жить в этой деревне'. На повторность действия, выраженного в главном предложении, указывают здесь *usein* 'часто' и *jokainoä yö* 'каждую ночь'.

В предложениях с союзом *niin kauan kuin* как и вообще в сложноподчиненных предложениях со значением одновременности², временные формы глаголов главного и придаточного предложений всегда совпадают. В предложениях с *niin kauan kuin* это либо презенс, либо имперфект. Порядок следования главного и придаточного пред-

² См. Э.М. Дубровина, Указ. соч., стр. 21-28.

ложений здесь, как и во всех предложениях со значением одновременности, свободный.

2. Момент начала действия или состояния, выраженного в главном предложении, может быть обозначен придаточным предложением с составными союзами *siitä asti kun* (*siitä asti kuin*), *siitä alkaen kun* и *siitä pitäen kun* 'с тех пор как'. Например: *Siitä asti kun minä sinun gaseilinsilmäsi näin, en ole voinut muuta ajateiia* (Linnankoski 224). 'С тех пор как я увидел твои газельи глаза, я не мог думать ни о чем другом'. *Siitä asti kuin Elsa jätti hänet, on hän elänyt ilman vakituista seuraa* (Pekkanen T. v. 250). 'С тех пор как Эльза покинула его, он жил без постоянной компании'. Отметим, что в двух приведенных случаях обозначен не только начальный, но и конечный временной предел действия, выраженного в главном предложении: употребленный в нем перфект обозначает, что действие длится до момента речи. Другие примеры: *Jo siitä alkaen kun Topelius vanhempi 1822 julkaisi ensimmäisen vihkon kokoamiansa runoja ... ,kangasteli tämä seutu runon varsinaisena kotimaana* (Anttila 105). 'Уже с тех пор как Топелиус старший в 1822 году опубликовал первую тетрадь собранных им рун, эта местность маячила как подлинное обиталище рун'. *Olavi oli käynyt unissaan jo pitemmän aikaa - lähes siitä pitäen, kun Kyllikki hänen seuraansa liittyi* (Linnankoski 493). 'Олави ходил во сне уже довольно давно - почти с тех пор, как Кюллиikki стала его женой'.

Главное предложение может называть конкретный отрезок времени, прошедший с того момента, когда совершилось действие, выраженное в придаточном предложении. *Siitä* 'с тех пор' в качестве указательного элемента стоит в начале главного предложения (обычно препозитивного), а придаточное предложение начинается союзом *kun*. Например: *Siitä onkin ja kaksi vuotta, kun me olemme viimeksi puhelleet* (Linnankoski 206). 'Прошло уже два года с тех пор, как мы разговаривали в последний раз'. *Siitä oli neljäkymmentä vuotta, enemmänkin ehkä, kun äiti oli ne sanat ensimmäisen keran sanonut Sofille* (Joempelto Kkk 32). 'Прошло уже сорок лет, а, может быть, и больше с тех пор, как мать в первый раз сказала эти слова Софи'. ... *siitä onkin monta vuotta, kun viimeksi sain kunnon aterian* (Roine 187): '... ведь прошло уже много лет с тех пор, как я в последний раз имел добротный обед'. *Siitä on kovin kauan, kun he ovat viimeksi kohdanneet* (Pekkanen T. v. 111). 'Прошло

очень много времени с тех пор, как они встретились в последний раз'.

Временное значение может быть осложнено причинным. Например: *Viha alkoi versota siitä kun hän näki äitinsä uunin nurkassa itkevän esiliinaa silmilleen painaen* (Linna 217). 'Озлобление начало зарождаться с того момента, как он увидел, что мать плачет возле печки, утирая глаза передником'.

Момент начала действия, выраженного в главном предложении, может быть иногда обозначен придаточным предложением с союзом *sen jälkeen kun*, который в этих случаях имеет недифференцированное значение 'после того как' и 'с тех пор как'. Например: *Sen jälkeen kun rovasti oli hyväksynyt hänen suunnitelmansa, hän oli viettänyt kaikki vapaaikansa suolla kuljeksien* (Linna 12). 'С тех пор как пробст одобрил его планы, он проводил все свое свободное время, расхаживая по болоту'. В следующих двух предложениях перфект главного предложения показывает, что обозначенное им действие продолжается до момента речи: *Sen jälkeen kun menimme naimisiin, olemme asuneet Munkkiniemessä* (NS). 'С тех пор как мы поженились, мы проживаем в Мунккиниemi'. *Sen jälkeen kun Amalia oli ostanut varsan, oli ukko alkanut kyläillä Ikkalassa* (Kekkonen 217). 'С тех пор как Амалия купила жеребенка, старик стал гостить в Иккала'.

3. Момент окончания действия, выраженного в главном предложении, может быть обозначен придаточным предложением с простым союзом *kunnes* 'пока не' и с составными союзами *siihen asti kun*, *siihen saakka kun* и *siksi kun* 'до тех пор пока не', выступающими как в нерасчлененном, так и в расчлененном виде.

Придаточное предложение с союзом *kunnes* всегда стоит после главного предложения, т.е. порядок их расположения соответствует реальному порядку следования выражаемых ими действий. Временные формы глаголов и придаточного предложения чаще всего совпадают; обычно это имперфект или презенс. Например: *Peipponen hautoi muniaan, kunnes poikaset kuoriutuivat nlistä* (Roine 288). 'Зяблик высидывал свои яйца до тех пор, пока из них не выпупились птенцы'. *Minä odotin, kunnes hän meni keittiöön* (Haavikko 161). 'Я подождал, пока она не ушла на кухню'. *Anni käveli hitaasti pää palnuk-sissa joen vartta, kunnes huomasi jotain erikoista* (Mikkola 35). 'Анни, опустив голову, медленно шла вдоль реки, пока не заметила нечто необыкновенное'. *Molemmat kiertelivät komeata llnnaa, kunnes tuli*

vat keittiön kohdalle (Roine 82). 'Оба бродили по великолепному замку, пока не подошли к кухне'. *Kauan kuului vielä jäkälän rapinaa ja oksien katkeilua, kunnes kaikki äänet häipyivät* (Joenpelto Kkk 289). 'Долго еще доносился скрип ягеля и треск ломавшихся веток, пока все звуки не исчезли'. *Siinä hän makaa ja lukee, kunnes kuulee äidin askelet portaissa* (Pekkanen T. v. 40). 'Там он лежит и читает, пока не услышит шаги матери на лестнице'. Если действие придаточного предложения хотят представить как законченное и результативное, то в нем употребляют глагол в перфекте или плюсквамперфекте (а в главном предложении - в презенсе или имперфекте). Например: *Hän kuljeskeli ihmisten joukossa rauhallisesti keskustellen, kunnes kaikki olivat menneet jälleen koteihinsa ja sammuttaneet lamppunsa* (Pekkanen M. h. 148). 'Он расхаживал среди людей, спокойно беседуя, пока все не разошлись по домам и не погасили лампы'. *Hän odotti kunnes omistaja oli nauranut* (Joenpelto Vko 56). 'Он подождал, пока хозяин не высмеялся'.

В главном предложении могут употребляться местоименно-соотносительные слова *siihen asti, siihen saakka* и *siksi* 'до тех пор', которые подчеркивают ограничительное значение придаточного предложения. Например: *Silja nukkui samoissa matkapynteissään suurella pirtin pöydällä siihen asti, kunnes vuode oli saatu lämpimäksi matkan jäljeltä* (Sillanpää 208). 'Силья проспала в том же дорожном снаряжении на большом столе в избе до тех пор, пока постель не была разогрета после дороги'. *Perhe jäi Helsinkiin siihen saakka, kunnes rappilasaattaisiin kuntoon* (Linna 93). 'Семья осталась в Хельсинки до тех пор, пока пасторат не приведут в порядок'. *Olen seurannut syrjästä askeleitasi aina siihen saakka, kun kotiisi läksit, ja päättänyt odottaa Sinua siksi, kunnes kaikki toivo on mennyt* (Linnankoski 453). 'Я исподволь следила за тобой до тех пор, пока ты не отправился домой, и я решила ждать Тебя до тех пор, пока не будет потеряна всякая надежда'. *Siiioin hän sammutti lamppunsa ja seisoskeli pimeässä siksi kunnes talossa syttyivät valot* (Joenpelto E. ja k. 215). 'Тогда она погасила лампы и простояла в темноте до тех пор, пока в доме не зажглись огни'.

Если действие, выраженное в главном предложении, представлено как акт, не имеющий протяженности во времени, то ограничительная функция придаточного с союзом *kunnes* ослаблена, и оно просто передает действие, следующее непосредственно за дейст-

вием главного предложения. Например: *Edeltäjä aloitti kunkin säkeen yksinään, kunnes säkeen lopulla lauluun yhtyi säestäjä* (Kuusinen YI). 'Запевала начинал каждую строфу один, а в конце строфы к нему присоединялся сопровождающий'.

В сочетании с местоименно-соотносительными словами *siihen asti, siihen saakka* и *siksi* 'до тех пор', выступающими в главном предложении, в придаточном вместо союза с конкретным значением *kunnes* 'пока не' может употребляться союз с общевременным значением *kun* 'когда', т.к. ограничительное значение придаточного предложения достаточно ясно обозначается указанными местоименно-соотносительными словами. Например: *Vuoden 1772 hallitusmuoto pysyi voimassa siihen saakka, kun maamme itsenäistyi* (NS): 'Форма правления, установленная в 1772 году, оставалась в силе до тех пор, пока наша страна не получила независимость'. *Monasti hän valvoi lähes siihen asti, kun kukko ensimmäisen kerran kurahiti* (Kaipainen 108). 'Часто она не спала почти до тех пор, пока не раздавался первый крик петуха'.

Конечный временный предел может выразиться иногда и предложениями, содержащими сочетание *niin kauan kunnes* (в расчлененном и нерасчлененном виде), которое является контаминацией двух союзов с ограничительным значением: *niin kauan kuin* 'пока' и *kunnes* 'пока не'. Например: *Polka asui Ilntujen luona niin kauan, kunnes oppi jokaisen lajin kielen* (Roine 168). 'Мальчик прожил среди птиц так долго, пока не выучил язык каждого вида (птиц)'. *Hänninen katsoi niin kauan kunnes kaksi punaista takavaloa all hävlnnyt pimeyteen* (Joenpelto Kkk 16). 'Хянинен смотрел так долго, пока два красных задних фонаря не исчезли в темноте'. - Встречен даже случай употребления союза *niin kauan kuin* для обозначения конечного временного предела действия: *Hän vaeltell tuntematta nälkää tai väsymystä niin kauan kuin talselta sahalta alkoivat kuulua työn äänet* (Joenpelto E. ja k. 215). 'Он бродил, не испытывая ни голода, ни усталости, пока с другой лесопилки не стали доноситься звуки труда'.

Момент окончания действия или ситуации, представленной в отрицательном главном предложении, может обозначаться придаточным предложением с союзом *ennen kuin (ennenkuin)*, который в этих случаях переводится на русский язык 'пока не'. В главном

предложении обычно выступает презенс или имперфект, в придаточном - соответственно - перфект или плюсквамперфект, представляющие действие как свершившийся факт. Например: *Amalia ei osaa mennä nukkumaan ennenkuin Antti on tullut* (Kekkonen 222). 'Амалия не может лечь спать, пока Антти не придет'. *Mirja ei nostanut päätään ennen kuin opettaja oli mennyt* (Joenpelto R. 79). 'Мирья не поднимала головы, пока учитель не ушел'. *Emme saa levähtää ennen kuin tehtävä on suoritettu* (Kekkonen 38). 'Мы не можем отдыхать, пока задание не будет выполнено'.

У. Предложения, построенные по модели *tuskin ... kun ...* 'едва ..., как ...', используются для передачи б ы с т р о т ы и в н е з а п н о с т и, с которой вслед за окончанием одного действия происходит другое. Например: *Tuskin hän pääsi maantielle, kun kuuli takaansa tirskahtuksia* (Sillanpää 250). 'Едва она выбралась на шоссе, как услышала позади себя смешки'. *Mutta tuskin paika oli pahimman nälkensä sammuttanut, kun suuret, raskaat pääsin sarvet kasvovivat hänen päähänsä* (Roine 264). 'Но едва юноша утолил первый голод, как у него на голове выросли большие, тяжелые бараньи рога'. *Oli tuskin makuulle päästy, kun pirttiin vääntäytyi vanha akka kahden lapsen kanssa* (Sillanpää 39). 'Едва улеглись спать, как в избу свалилась старуха с двумя детьми'. Минимальность интервала между двумя действиями часто подчеркивается употреблением в предложении с *tuskin* глаголов *ehtiä* или *ennättää* 'успеть', а в предложении с *kun* наречия *ja* 'уже'. Например: *Tuskin hän ehti katsahtamaan lapseen, kun lääkäri jo määräsi hänelle uusia tehtäviä* (Järnefelt V. r. II 17). 'Но едва только она успевала взглянуть на ребенка, как врач уже отдавал ей новые распоряжения'. *Mutta tuskin ehti raitis merituulikevan lalvankannen jalkojeni alla ... kun jo tunsin oloni huomattavasti paremmaksi* (Waltari MH 5). 'Но едва свежий морской ветер успел выдуть из моего носа могильный запах зачумленного Рима, едва успел ощутить ногами прочную палубу ..., как я уже почувствовал себя гораздо лучше'. *Tuskin hän oli ehtinyt sanoa sanansa, kun tunsimme heikon kumahuksen ...* (Там же 324). 'Но едва он успел промолвить слово, как мы почувствовали легкий толчок ...' *Mutta tuskin vetehinen oli oven jäljessään sulkenut, kun tuttu jo seisoi kielletyn huoneen oven takana* (Roine 35). 'Но едва водяной закрыл за собой дверь, как де-

вухка уже стояла у дверей запретной комнаты'. *Mutta tuskin hän oli saanut tämän sanotuksi ja kohotetuksi turkinkauluksensa yll korvien, kun Elisabetin rekiseurue ja pyrysi heidän ohitsensa* (Jarnefelt V. r. I 261). 'Но едва он успел это сказать и поднять воротник шубы на уши, как санный поезд Элизабет уже промчался вихрем мимо них'. *Hän oli tuskin ennättänyt vieraskamariin, kun sisäovelle ilmaantui nuori, solakka, vaalea nainen* (Linnankoski 511). 'Он едва успел войти в гостиную, как в дверях появилась молодая стройная белокурая женщина'.

Сочетание временных форм глагола таково, что более раннее действие обозначается перфектом или плюсквамперфектом, а более позднее - презентом или имперфектом, однако возможно и совпадение временных форм глагола. Порядок следования составляющих предложений возможен только один, а именно такой, который отражает реальный порядок следования действий: предложение с *tuskin* всегда стоит перед предложением с *kun*. В таких сложных предложениях трудно назвать главное и придаточное предложение, так как оба они взаимосвязаны и взаимоподчинены,

VI. Еще большая, чем в предложениях с *tuskin* ..., *kun* ... стремительность и внезапность наступления последующего действия по отношению к предыдущему выражается в предложениях со значением о п е р е ж е н и я. Здесь речь идет о том, что второе действие, начавшись позднее первого, опережает его в своем развитии и осуществляется до окончания этого первого. Сложные предложения со значением опережения бывает двух типов.

1. Предложения, построенные по моделям: *ei ehtinyt (ei ennättänyt) ..., kun ...* 'не успел ..., как ...', *ei kulunut (ei mennyt) ..., kun ...* 'не прошло и ..., как ...' и *ei kuljettu ..., kun ...* 'не прошло и ..., как ...'. Порядок следования компонентов такого сложного предложения возможен только один: первое предложение, всегда отрицательное, стоит перед утвердительным предложением с союзом *kun*. Оба эти предложения тесно связаны между собой; которое из них главное, которое придаточное сказать затруднительно. По смыслу главным является предложение с союзом *kun*.

В предложениях, построенных по модели *ei ehtinyt (ei ennättänyt) ..., kun ...*, сообщается о том, что действие, выраженное в предложении с *kun*, начавшись позднее, происходит быстро и не-

ожидаемо, раньше чем успевают завершиться действие, выраженное в отрицательном предложении. Например: *Eivätkä rengit olleet vielä ennättäneet pihalta pois eikä astioita ollut tuvassa saatu kaappiin kun pihalle ajoj peräkkäin kaksi autoa* (Joenpelto E. ja k. 15). 'И не успели еще батраки уйти со двора, и не успели в доме убрать посуду в шкафы, как во двор одна за другой въехали две машины'. *Anja ei ollut vieläkään ehtinyt sille toiselle sahalle, kun sylvi jo kuulul ratsastavan takaisin* (Там же 462). 'Ве успела еще Аня дойти до другой лесопишки, как стало слышно, что Сильви уже возвращается верхом'. В последнем предложении незавершенность первого действия подчеркивается наречием *vielä* 'еще', а завершенность второго - наречием *jo* 'уже'. Вместо *ei ehtinyt* может употребляться синонимичный ему фразеологизм *ei päässyt pitkälle* 'не успел (букв. не ушел далеко)'. *hän ei pääse pitkälle, kun vaimo jo taas puhuu hänen puolestaan* (Pekkanen T. v: 20). '... он ничего не успевает (сказать), как жена уже снова говорит за него'.

В предложениях, построенных по модели *ei kulunut ... , kun ...* 'не прошло и ... , как ...', называется отрезок времени, до истечения которого (а) или по истечении которого (б) происходит действие, выраженное в предложении с *kun*. Например: а) (отрицательная форма глагола *kulua* 'проходить' понимается буквально) *Ei kulunut kahtakaan vuotta, kun sota uudelleen puhkesi* (NS). 'Ве прошло и двух лет, как снова разразилась война'. *Eikä kulunut tuntia, kun jo raatihuoneen portailta kuulutettiin kiusalliseen kuulusteluun alistettujen tehneen täyden tunnustuksen* (Waltari MH 509). 'Ве прошло и часу, как с крыльца ратуши возвестили о том, что подвергнутые этому унижительному допросу во всем признались'. *... ei näet kulunut päiväkään, kun komea laiva purjehti siitä sivuitse* (Roine 313). '... не прошло и дня, как мимо проплыл великолепный корабль'. Точно такое же сопоставление двух действий может выражаться сложносочиненным предложением с союзом *jo* 'и': *Ei siinä mennyt viittä minuttiakaan, kolme, kaksikin taisi riittää ja Julinin tala oli vaihtanut omistajaa* (Joenpelto E. ja k. 452). 'Ве прошло и пяти минут, пожалуй, достаточно было трех, даже двух минут, и дом Юпина сменил своего владельца'; б) (отрицательная форма глагола *kulua* употреблена лишь для большей эмоциональности высказывания и имеет утвердительное значение) *Ei ollut kulunut kuin vähän yli puolen tuntia kun Vieno seisoi Peterssonin olohuoneessa matolla* (Joenpelto E. ja k. 426). 'Прошло чуть

больше получаса (букв. не прошло чуть больше получаса), как Визэно стоял в гостиной Петерсона на ковре'. *Ei siinä ehtinyt kuiua kuin puolisen tuntia kun Salme jo seisoi Anjan pienessä eteisessä* (Joenpelto Ssv 226). 'Прошло каких-нибудь полчаса (букв. не успело пройти и полчаса), как Сальме уже стояла в маленькой прихожей Ани'.

Первая часть сложного предложения может быть представлена идеоматическим оборотом *ei aikaakaan* 'в ту же секунду' (букв. не (прошло) и времени), которое является безглагольным неполным предложением и употребляется для обозначения очень быстрого наступления действия, выраженного в предложении с *kun*. Например: *Ei aikaakaan, kun he saapuivat suluttaanin hallituskaupunkiin, Konstantinopoliin* (Roine 80). 'В ту же секунду (букв. не прошло и времени, как) они прибыли в административный центр султана, Константинополь'. *Mutta ei aikaakaan, kun noita ja tyttö saapuvat kammarista* (Там же 30). 'В ту же секунду колдун и девушка вернулись из горницы'. *Ei aikaakaan, kun Antti saapui vuorelle, jonka rinteeiä kasvoi tavattoman suuri honka* (Там же 138). 'В ту же секунду Антти подошел к горе, на склоне которой росла огромная сосна'.

2. Сложноподчиненные предложения, состоящие из утвердительного придаточного предложения с союзом *ennen kuin* (*ennenkuin*) 'прежде чем' и следующего за ним главного предложения. В придаточном обычно выступает перфект или плюсквамперфект, в главном - презенс или имперфект. Например: *Mutta ennenkuin minä olen saanut sitä työtä vaimiiksikaan tuiee Elina liiteriin* (Kekkonen 300). 'Но не успеваю я закончить эту работу, как в сарай приходит Эллина'. *Syt ytän savukkeen. Ennenkuin tämä on palanut loppuun, on sota* (Rintala 28). 'Я закурываю папиросу. Не успеет она догореть (букв. прежде чем она догорит), как начнется война'. На русский язык такие предложения переводятся конструкциями 'не успел ..., как ...'. В финском языке в таких придаточных тоже часто употребляются глаголы *ehtiä* и *ennättää* 'успевать' в утвердительной форме. Такие предложения совпадают по своему значению с предложениями группы *Yl 1'*: (*ennen kuin hän ehti kertoa loppuun, ... - hän ei ehtinyt kertoa loppuun, kun ...* '... не успел он рассказать до конца, как ...'). Например: *Mutta ennen kuin he ehtivät purjehtia omille maille, herää Louhi unesta, hälyttää Pohjolan miehet aseisiin ja rientää ajamaan Sammon valloittajia takaa* (Kuusinen XIII). 'Но они не успевают доплыть до родных краев, как просыпается Лоухи, призывает к оружию мужей Похьолы и бро-

сается преследовать похитителей Сампо'. *Ennen kuin isoäiti ehti sanoa mitään, äiti kutsui Mirjaa ja koiraa* (Joenpelto R. 21). 'Но бабушка не успела ничего сказать, как мать позвала Мирью и собаку'.

Такое придаточное предложение может быть фразеологизировано. Например: *Ennen kuin ymmärsikään Vieno oli vajonnut syvään keskittyyneisyyden tilaan* (Joenpelto E. ja k. 204). 'Визно и не заметил, как (букв. прежде чем заметил, Визно) впал в состояние глубокой сосредоточенности'. *Ennekuin nuo kävelijämiehet arvasivatkaan, oli isä hypännyt jäälautalle ...* (Sillanpää 219). 'Эти прохожие не успели опомниться, как отец (уже) прыгнул на льдину ...'

Смешение 1-го и 2-го типов предложений со значением опережения можно наблюдать в следующих примерах: *Mutta ei hän monta askelta ennättänyt sinne päin mennä, ennenkuin joku juoksee ja huutaa hänen jäikeensä* (Canth 374). 'Но не успел он пройти несколько (букв. много) шагов, как кто-то бежит и кричит ему вслед'. *Ei kulunut montakaan aikaa ennenkuin se tosipaikka tuli* (Roine 288). 'Очень скоро (букв. не прошло много времени, как) настал этот решающий момент'.

Заканчивая анализ предложений со специализированными значениями (пп. IY - YI), следует отметить, что ни одно из них не имеет эквивалентов в виде причастных, инфинитивных или иных конструкций.

Описание временных придаточных предложений было бы неполным без учета у т о ч н я ю щ и х предложений. Временные придаточные предложения могут не только относиться к главному предложению в целом (см. все разбиравшиеся выше типы I - YI), но и служить для уточнения обстоятельств времени, выраженных: а) наречиями (*nyt* 'теперь', *nykyisin* 'в настоящее время', *silloin* 'тогда', *kerran* 'однажды', *usein* 'часто' и т.п.), б) существительными (*aamulla* 'утром', *päivällä* 'днем', *kesällä* 'летом', *talvella* 'зимой' и т.п.), в) существительными с определением (*eräänä päivänä* 'однажды', *viime talvena* 'в прошлую зиму', *edellisenä iltana* 'накануне вечером', *aamupuolella päivää* 'в первой половине дня' и т.п.), г) конструкция с послелогом (*muutaman minuutin kuluttua* 'через несколько минут' и т.п.). Например: *Nykyisin, kun muinaislaavilaisen kirkkielen alkuperästä ei enää ole minkäänlaista epäilystä, tästä kielestä käytetään nimitystä muinaisbulgaria* (Kalima 22). 'В настоящее время, когда больше нет никаких сомнений относительно происхождения церковно-

славянского языка, этот язык называют древнеболгарским'. *Silloin, juuri kun he olivat jäämässä hänen oikapäänsä taa, kuului ryhmänreunasta pieni nauruntirsakhdus* (Linnankoski 260). 'Тогда, как раз когда он проходил мимо (букв. они оставались за его спиной), на краю группы раздался маленький смехок'. *Usein, kun tulin hänen luoksensa ja me olimme kahden kesken, hän kiiruhti kertomaan ...* (Järnefelt V. r. III 282). 'Часто, когда я приходил к ней и мы оставались вдвоем, она спешила рассказать ...'. *Kerran, kun veljekset jo olivat vuosikautia taival-taneet, pysähtyivät he korkean, sinisen vaaran laelle* (Roine 33). 'Однажды, когда братья пространствовались уже многие годы, они остановились на вершине высокого, синего холма'; б) *Ilmailu, kun he olivat palanneet elokuvista, isä kunteli radiota* (Rintola 114). 'Вечером, когда они возвратились из кино, отец слушал радио'. *Aamulla varhain, kun kevätaurinko hellästi paistaa, kun käki kaikkien vaarojen rinteillä kukahtelee ja peippo pihakoivussa ensi sävelensä virittää, astuu hän ... sivuitse saunan* (Aho V 162). 'Рано утром, когда ласково светит весеннее солнце, когда кукушка кукует на склонах всех холмов, когда зяблик на березе во дворе заводит свою первую песню, он ... проходит мимо бани'; в) *Viimeisenä vuorokautena, kun meillä Aleksanterin sanojen mukaan ei olisi ollut kuin yksi yö matkustettava, alkoi jo puolesta päivää taivas sumeta pitkiin usvapilviin* (Järnefelt V. r. I 352). 'В последние сутки, когда по словам Александра нам оставалось не больше одной ночи пути, небо с полуночи начало затягиваться длинными мутными тучами'. *Lauantai- ja sunnuntai-iltoina, kun työvän talossa pidetään iitania, kävelee Samuel jossakin lähistöllä* (Pekkanen T. v. 64). 'По субботним и воскресным вечерам, когда в рабочем доме проводятся вечеринки, Самуэль бродит где-нибудь поблизости'. *Luomi nariisee rouvan askelten alla niinkuin se oli narissut edellisenä iltanakin, kun hän iltauutiset kuunneltuaan oli samaa tietä kulkenut ja taivaan tähtiä tarkkaillut* (Kekkonen 140). 'Снег поскрипывает под ногами женщины так же, как он поскрипывал накануне вечером, когда она, прослушав вечерние известия, шла той же дорогой и разглядывала звезды на небе'. *Samuel ja Frans näkevät sattumalta tuon tytön eräänä iltana, kun hän on kävelyllä Eemilin kanssa* (Pekkanen T. v. 92). 'Самуэль и Франс встречают эту девушку однажды вечером, когда она гуляет с Эмилем'. *Aamupuolella yötä, kun polka teki poisiähtää, käytti hän ikkunalaudalla istuen luistimet jalkaansa* (Roine 278). 'Под утро, когда юноша уходил, он, сидя на подоконнике, привязал себе коньки

к ногам'; г) *Muutaman minuutin kuluttua, kun pilli on viheltänyt, he lähtivät pyörimään* (Pekkanen T. v. 235). 'Через несколько минут, когда раздаётся свисток, они начинают кружиться'. - Как видно из примеров, придаточные уточняющие предложения всегда стоят непосредственно после обстоятельства времени, с которым они тесно связаны по смыслу и вместе с которым служат для обозначения того времени, когда происходит действие, выраженное в главном предложении.

Если обстоятельство времени, выраженное существительным, имеет в качестве определения местоименно-соотносительное слово *se* 'тот', то придаточное с союзом *kun* скорее является определительным. Например: *Isä oli tuonut hevosen sinä kesänä, kun rakennuspuuhat likkalassa olivat viimeisessä vaiheessa* (Kekkonen 190). 'Отец привел лошадь в то лето, когда строительные хлопоты в Ийккала были в стадии завершения'.

Кроме *kun* в уточняющих предложениях могут выступать и другие союзы. Например: *Jo varhain seuraavana aamuna, ennenkuin hänen miehensä oli herännyt, hiipi Elli ulos makuuhuoneestaan* (Aho II-III 220). 'Уже рано на следующее утро, до того как проснулся ее муж, Элли на цыпочках вышла из спальни на двор'.

Уточняющее временное придаточное может вводиться местоименным наречием *jolloin* 'когда'. Например: *1830-luvulla, jolloin Lönnerot kulki Karjalan sydänmailla, oli täälläkin jo muodostunut alkukapitalistisen kauden luokkayhteiskunta* (Kuusinen VII). 'В 1830-х годах, когда Леннрот странствовал по глухим местам Карелии, здесь тоже уже сложилось классовое общество первоначального капитализма'. *Toisena lokakuuta, jolloin vähäiset kotipuolesta saadut rahat loppuivat, Lönnerot valmistautui stipendiaattitutkintoon* (Anttila 76). 'Второго октября, когда полученные из дому небольшие деньги кончились, Леннрот готовился к экзамену на стипендиата'. *Ilmeisesti niinä vuosina, jolloin Lönnerot teki runonkeräysmatkojansa Karjalaan, oli korkea aika käsissä ryhtyä pelastamaan talteen ... arvokkaimpia muinaisrunoja* (Kuusinen VII). 'Ясно, что в те годы, когда Леннрот совершал свои путешествия по сбору рун в Карелию, был крайний срок начать спасать для сохранения ... самые ценные руны'. *Usein hän ottaa osaa heidän leikkiehinsä ruokatunnin aikana, jolloin toiset rakennusmiehet loikovat ruokalevolla navetan ylisillä olkien päällä* (Kekkonen 71). 'Часто он принимает участие в их играх во время обеденного перерыва, когда осталь-

ные строительные рабочие валяются после еды на чердаке хлеба на соломе'. - Если существительное, поясняемое предположением с *jolloin*, не является обстоятельством времени, придаточное предложение воспринимается как определительное. Например: *Mieleeni muistuvat alakuloiset illat, jolloin istuimme ruokasolin suuren pöydän ääressä* (Järnefelt V. r. I 316): 'Мне вспоминаются скучные вечера, когда мы сидели за большим столом в столовой'. *Oli jälleen aamuja, jolloin nainen hymyili huuhtoessaan käsiään puron tummassa vedessä* (Waltari V. m. 86). 'Снова были утра, когда женщина улыбалась, полоща руки в темной воде ручья'. *Tulee sitten sekin päivä, jolloin runoilija jättää sairaalan* (Kekkonen 118). 'Потом наступает и тот день, когда поэт покидает больницу'.

Заканчивая обзор сложноподчиненных предложений с временным придаточным, можно отметить, что для обозначения различных типов временной соотнесенности двух действий (явлений, состояний) в финском языке употребляются союзы, сочетание временных форм глагола главного и придаточного предложений, порядок следования главного и придаточного предложений, лексические уточнители, текст.

Самым универсальным временным союзом финского языка является *kun*, обозначающий взаимную соотнесенность во времени двух действий (явлений, состояний) в самом общем виде, без указания на характер этой соотнесенности. Поэтому в предложениях с союзом *kun* большое значение имеет сочетаемость временных форм глагола, порядок следования главного и придаточного предложений и другие средства, уточняющие характер временной связи. Более узкое и конкретное значение имеют составные союзы *silloin kun, aina kun, heti kun, sen jälkeen kun, niin pian kuin, niin kauan kuin* и др. и простой союз *kunnes*. В предложениях с этими союзами сочетаемость временных форм глагола и порядок следования главного и придаточного предложения могут быть более свободными.

В сложноподчиненных предложениях с временным придаточным преобладают два варианта сочетаемости временных форм глагола в главном и придаточном предложениях: 1. При выражении одновременности действий главного и придаточного предложений (I и IY₁) временные формы глаголов всегда совпадают. 2. При выражении порядка следования действий (II, III, V, VI) временные формы глаголов либо совпадают, либо сочетаются таким образом, что более

равнее действие, чаще всего стоит перед предложением, обозначающим более позднее действие, т.е. порядок расположения частей сложного предложения соответствует реальной последовательности выражаемых ими действий. Такой порядок следования является обязательным и в типах У и У1. Придаточные, обозначающие начальный временный предел (IV_3), чаще стоят после главного предложения (придаточное с союзом *kunnes* всегда стоит после главного предложения).

Только два (правда, самых распространенных) типа временных придаточных предложений (I, II) имеют эквивалентные им инфинитивный и причастный обороты. Многие временные придаточные предложения (III-VI), эквивалентов не имеют.

Реальные факты живого языка не всегда удается сформулировать в виде строгих правил, не допускающих никаких исключений. Одни из отмеченных выше закономерностей соблюдаются без исключения, в других исключения встречаются.

С о к р а щ е н и я и л и т е р а т у р а

Aho I-X = Juhani Aho, Kootut teokset. Helsinki, 1951-1952; Anttila = Aarne Anttila, Elias Lönnrot. Elämä ja toiminta I. Helsinki, 1931; Canth = Minna Canth, Valitut teokset. Porvoo, 1957; Haavikko = Paavo Haavikko, Yksityisiä asioita. Keuruu, 1973; Joenpelto E. ja K. = Eeva Joenpelto, Eteisiin ja kynnyksille. Helsinki, 1980; Joenpelto Kkk = Eeva Joenpelto, Kuin kekäle kädessä. Helsinki, 1976; Joenpelto R. = Eeva Joenpelto, Ralli. Helsinki, 1968; Joenpelto Ssv = Eeva Joenpelto, Sataa suolaista vettä. Helsinki, 1978; Joenpelto Vko = Eeva Joenpelto, Vetää kaukista ovista. Helsinki, 1975; Järnefelt V.r. I-III = Arvid Järnefelt, Vanhempieni romaani I-III. Helsinki, 1928-1930; Järnefelt V.t. = Arvid Järnefelt, Valitut teokset. Helsinki, 1956; Kaipainen = Anu Kaipainen, Poimisin heliät hiekat. Juva, 1979; Kalima = Jalo Kalima, Slaavilaisperäinen sanastomme. Helsinki, 1952; Kekkonen = Sylvi Kekkonen, Teokset. Helsinki, 1960; Kuusinen = Otto Kuusinen, Johdanto. - В кн. Kalevalan runoutta. Petroskoi, 1949; Linna = Väinö Linna, Täällä Pohjantähden alla I. Helsinki, 1960; Linnankoski = Johannes Linnankoski, Kootut teokset I. Helsinki, 1952; Mikkola = Marja-Leena Mikkola, Anni Manninen. Helsinki, 1977; NS = Nykysuomen sanakirja I-VI. Helsinki, 1951-1961; Pekkanen M. h. = Toivo Pekkanen, Musta hurmio. Porvoo, 1964; Pekkanen T. v. = Toivo Pekkanen, Tehtaan varjossa. Porvoo, 1971; Rintala = Paavo Rintala, Nahkapeitturien linjalla I. Helsinki, 1976; Roine = Raul Roine, Suomen kansan suuri satukirja. Helsinki, 1958; Sillanpää = F.E. Sillanpää, Valitut teokset. Helsinki, 1957; Waltari MH = Mika Waltari, Mikael Hakim. Helsinki, 1951; Waltari V. m. = Mika Waltari. Vieras mies tuli taloon. Helsinki, 1978.

Z. M. Dubrovina
(Leningrad)

**TEMPORAALISEN SIVULAUSEEN SISÄLTÄVISTÄ YHDYSLAUSEISTA
SUOMEN KIELESSÄ II**

T i i v i s t e l m ä

Temporaalisen sivulauseen sisältävillä yhdyslauseilla ilmaistaan kahden tekemisen tai tilanteen temporaalisia suhteita. Päälauseen tekeminen tai tilanne voidaan ilmaista samanaikaiseksi sivulauseen tekemisen tai tilanteen kanssa (I), tätä myöhäisemmäksi (II) tai aikaisemmaksi (III) (ks. *Fenno-ugristica* 9, s. 20-35). Näiden temporaalisten suhteiden perustyyppien lisäksi temporaalisen sivulauseen sisältävillä yhdyslauseilla voidaan ilmaista muitakin, erikoistuneimpia, temporaalisia suhteita. Ks. IV-VI.

А. С. Е ф р е м о в
(Йошкар-Ола)

РУКОПИСНЫЙ СЛОВАРЬ XIX ВЕКА

В XIX и начале XX веков проводилась значительная и разнообразная работа по исследованию отдельных разделов языка. Особое место в этот период занимает изучение его лексического состава. Основная деятельность исследователей в этом направлении сводилась к сбору материала и составлению словарей. О большой лексикографической работе, проделанной в тот период, свидетельствует и значительное количество изданных словарей (Castrén 1845, Budenz 1866, Васильев 1887, Троицкий 1894, Szilasi 1901 и др.). Кроме того, ряд лексических собраний и словарей, содержащих богатый и ценный материал, остался в рукописном виде. Они хранятся в фондах разных городов нашей страны, среди них следует отметить "Словарь черемисского языка" Александра Смирнова, хранящийся в рукописном фонде библиотеки имени Н.И. Лобачевского Казанского государственного университета (№ 1360).

Словарь составлен, по-видимому, в середине XIX века, до образования переводческой комиссии братства святого Гурия. На этот факт указывают отсутствие в словаре букв ъ, ы и ѣ и использование Ъ и ЯТЬ. Все слова в словаре относятся к луговому на^дречию марийского языка. Учитывая языковые данные и то, что А. Смирнов долгое время работал священником в с. Арино, можно утверждать: приводимый в рукописи материал собран среди марийцев, проживавших на территории Моркинского района Марийской АССР.

Вкратце ознакомимся с некоторыми особенностями его графики и орфографии. Для передачи марийских звуков применялись все буквы русской графики без всякого изменения, сохранена даже буква Ъ. Знак Ъ, встречающийся в абсолютном исходе марийских слов, обозначает отсутствие палатализации: кидъ 'рука', куать 'сила', кызыть 'теперь', мокшь 'печень'.

В словаре фонема н¹ передается сочетанием букв нг: сентгемашъ /сентгемаш/ 'победа', венге /вене/ 'зять', аига /ага/ 'по-

¹ Для сравнения приводятся соответствующие слова из "Марийской орфографической мутер" (1972).

лоса', лянгыжъ /ленеж/ 'жбан', шонго /шонго/ 'старый, старик' и т.п.

Марийский звук \ddot{y} в середине слова и абсолютном исходе обозначается буквой ю: вюдъ /вуд/ 'вода', вюрангъ /вуран/ 'веревка', вюргене /вургене/ 'медь красная', кю /кю/ 'камень', нишко /нушкоб/ 'тупой'. Что касается обозначения \ddot{y} в начале слова, то передача ее в этом положении автором непоследовательна. В одних случаях он употребляет и: идрямашъ /удырамах/ 'женщина', иштырвошторъ /уштервоштыр/ 'метла', в других - йю: йюногъ /унгоб/ 'филин', йюпанъ /упан/ 'волосатый'.

В передаче марийского гласного \ddot{o} позиция автора рукописи также непоследовательна. Он обозначается буквами е, о и лигатурой io: ке /кб/ 'кто', кенъ /кбн/ 'чей', сосна /сбсна/ 'свинья', сосна-иге /сбсна иге/ 'поросенок', ниошме /нбшмб/ 'семья', орол-пюртъ /орол пбрт/ 'сторожка', ниортемъ /нбртом/ 'обмачиваю', миоръ /мбр/ 'ягода', миортнио /мбртнбб/ 'икра'.

А. Смирнову не удалось точно передать и марийский звук \ddot{y} . Он передается следующими способами: 1) буквой и: кермиць /кермыц/ 'кирпич', кечибаль /кечывал/ 'полдень', килта /кылта/ 'снопь', кичалам /кычалам/ 'ищу'; 2) буквой о: воштолмашъ /воштылмаш/ 'хочот', вуйторокъ /вуйторык/ 'мозг', лушкодо /лушкыдо/ 'слабый'; 3) буквой у: сомулъ /сомыл/ 'надобность', агутанъ /агитан/ 'петух', вуйдуме /вуйдыме/ 'безголовый'; 4) буквой ю: рюбужъ /рывыж/ 'лиса', кюпчюкъ /купчык/ 'подушка'. В единичных случаях гласный \ddot{y} обозначается буквами е, э: вучемашъ /вучымыш/ 'ожидание', умлэмашъ /умылымыш/ 'внимание', вурсэмашъ /вурсымыш/ 'брань, ругань'.

Немаловажное значение для изучения исторической фонетики имеет наличие в рукописи двух аффрикат ч и ц: цал /чал/ 'седой', цора /чора/ 'перепонка', чаманэмъ /чаманем/ 'жалею, милую, милосердную', цитралмашъ /чытыралтмаш/ 'потрясение', цызашъ /чызаш/ 'соски', чанга /чана/ 'галка', читэмашъ /чытымыш/ 'терпение, молчание'. Как известно, в современном марийском языке аффриката ч в положении после сонорного н озвончается и звучит как дж (СМЯ 1960 : 89). В рукописи мы имеем дело с употреблением после сонорного н - дж и ж: пюндже /пунчб/ 'сосна', пюнджеръ /пунчер/ 'сосняк, бор', онжемашъ /ончымыш/ 'смотреть, проба, употребление', онжико /ончыко/ 'вперед', онжоктэмашъ /ончыктымыш/ 'указание'.

Анализ графики и орфографии показывает, что большинство марийских слов записано в словаре правильно. Вместе с тем встречаются и неточности, отметим здесь некоторые замеченные нами ошибки: ИЗГАРНЯ вместо изарня 'четверг', ИНГЪ вместо еН 'люди', лебедешъ вместо леведешъ 'кровля, крыша', ЛОКТУДЭМЪ вместо ЛОКТЕМЪ 'заколдовываю', ЛУКТЭМЪ вместо ЛУКТАМЪ 'дергаю' и т.д. Эти искажения несколько затрудняют чтение рукописи, но для знающего марийский язык расшифровка слов не составляет особой трудности. Такие отклонения в какой-то мере, наоборот, способствуют лучше узнать фонетические особенности и диалектные расхождения письменности того времени.

Словарь А. Смирнова имела чисто практические цели - служить пособием при изучении марийского языка. Рукопись содержит 3366 наиболее общеупотребительных слов лугового наречия марийского языка и отражает различные стороны жизни. Приведем некоторые тематические группы:

а) названия некоторых основных объектов, явлений и предметов природы: МЛАНДЕ /мланде/ 'земля', ВУДЪ /вуд/ 'вода', ТЮНЧА /туня/ 'мир' и др.;

б) термины родства: АБА /ава/ 'мать', АТЯ /ача/ 'отец', ВАТЭ /вате/ 'жена', ВЕНГЕ /вене/ 'зять', КУАКА /кока/ 'тетя', КУАЧА /коча/ 'дедушка', КУБАБАЙ /кова/ 'бабушка', НУДО /нудо/ 'свояченица', АКА /ака/ 'сестра' и др.;

в) названия частей тела: ОНГЛА-ОНГЪ /онглаш/ 'подбородок', ВУЙ /вуй/ 'голова', МОКШЪ /мокш/ 'печень', ПАГРАШЪ /пагар/ 'желудок' ШОДО /шодо/ 'легкие', ШОЛО /шоло/ 'кишка' и др.;

г) названия домашних и диких животных: ШОРОКЪ /шорык/ 'овца', АГУТАНЪ /агытан/ 'петух', УШКАЛЬ /ушкаль/ 'корова', МАСЬКА /маска/ 'медведь', РЮБЖЪ /рвыж/ 'лиса', МЕРАЙГЕ /меран/ 'заяц', ПИРЕ /пире/ 'волк' и др.

В словаре также нашли место названия одежды, предметов домашнего обихода, построек, орудий труда, действий, признаков и т.д. Все эти лексемы принадлежат основному фонду языка, без которого невозможно общение между людьми. Но в рукописи имеется достаточное количество слов, в настоящее время отсутствующие в лексике: СУАПЪ 'спасение', САКЛЫКЪ 'заплата', ОТИКЪ 'качель', АНДЫКЪ 'нужда', АРМА 'занятие, как наиболее приятное' АРЫКЪ

'сухощавый', посакъ 'докладчик', ту 'знамя', сказка 'ревизия', руста 'русло', яльче 'работник' и др.

В рукописи много таких лексем, вместо которых в современном языке мы употребляем русские заимствования. Такого типа слова созданы народом на базе словообразовательных возможностей марийского языка: вуйшоньмашъ 'размышление', танькышъ 'свидетельство', посналыкъ 'разность', кидыштарымашъ 'обручение', туле-мардежъ 'вихрь', йуншутмашъ 'украшение', сотемдарьмашъ 'просвещение' и др.

Из вышесказанного ясно, что рукопись дает исследователю исторической лексикологии марийского языка много ценного и интересного.

Имена существительные приводятся в словаре в форме номинатива: кидь 'рука', кумалмашъ 'поклонение', кучедалмашъ 'борьба, схватка', лудмашъ 'чтение', кушо 'ткач'.

Любопытным является то, что имена прилагательные даны в форме родительного падежа: аканъ 'ценный', сарсинъ 'воробьиный', мардежанъ 'ветренный', пиренъ 'волчий', рюдананъ 'ржавый', кагазанъ 'бумажный', кюнъ 'каменный'.

Все глаголы приводятся в форме 1-го лица единственного числа настоящего времени: пючкамъ 'урезываю', куанэмъ 'радуясь', люштемъ 'дою', кодамъ 'остаюсь', пудалемъ 'пригвозжаю, приближаю'. Основанием для такого изложения глаголов послужил тот факт, что они в марийском языке различаются по спряжениям лишь в личных формах. Глагольные формы зафиксированы в основном правильно, но встречаются случаи смешения типов спряжения. Так нередко глагол II-го спряжения дается в форме I-го спряжения: руамъ 'рублю', кудалтамъ 'скидаю'. Ср. совр.: рудем, руэм, кудалтем. Случаи отклонения спряжений от современных форм нельзя объяснить как чисто орфографические ошибки. Это дает повод говорить о том, что к тому времени процесс сложения типов спряжений еще не завершился (Галкин 1962 : 165-177).

Анализируемая рукопись представляет немалый интерес для исследователей марийского языка. Содержащие в ней лексические данные послужили в дальнейшем основой для составления других словарей марийского языка. Ценность словаря заключается и в том, что в нем зафиксированы ряд слов, отсутствующих в современном литературном языке. Их учет может оказать существенную помощь в

изучении исторической лексикологии марийского языка и обогащении словарного состава литературного языка.

Л и т е р а т у р а и с о к р а щ е н и я

В а с и л ь е в Ф. 1887, Черемисско-русский словарь. - Пособие к изучению черемисского языка на луговом наречии, Казань; Г а л к и н И.С. 1962, К вопросу о возникновении двух типов спряжения в марийском языке. - Вопросы финно-угорского языкознания, Москва-Ленинград, 165-177; Г а л к и н И. С., У ч а е в З.В. 1972, Марий орфографий мутер, Йошкар-Ола; С м и р н о в А. Словарь черемисского языка. - Рукописный фонд библиотеки Казанского государственного университета, № 1360; СМЯ = Современный марийский язык. Фонетика. 1960, Йошкар-Ола; Т р о и ц к и й В.П. 1894, Черемисско-русский словарь, Казань; В u d e n z, J. 1866, Erdei-és hegyi-cseremis szótár, Pest; C a s t - r é n, M.A. 1845, Elementa grammatices Tscheremissae, Kuopio; S z i - l a s i, M. 1901, Cseremis szótár, Budapest.

A.S. J e f r e m o v
(Joškar-Ola)

EIN HANDSCHRIFTLICHES WÖRTERBUCH AUS DEM 19. JAHRHUNDERT

Z u s a m m e n f a s s u n g

Im 19. Jahrhundert wurden verschiedene marische Wörterbücher veröffentlicht. In der Bibliothek der Kasaner Staatlichen Universität befindet sich das handschriftliche Wörterbuch von A. Smirnov, das 3366 Wörter enthält. Der Verfasser des Wörterbuches benutzt für Bezeichnung der marischen Wörter die russische Rechtschreibung. Das Werk ist sehr wichtig für die Erforschung der marischen Literatursprache. Außer dem Wortschatz, das heutzutage der Literatursprache eigen ist, gibt es auch viele seltene Wörter. Es gibt auch seltene grammatische Formen, z.B. das Bildungssuffix der Adjektive auf *-n*.

T. K u k k
(Tartu)

MÄRKUSI KARJALA PROLATIIVI KOHTA

Läänemeresoome (*i*)*tsi*- ~ (*i*)*tse*-lõpulist prolatiivi on arvatud seonduvat soome-ugri või isegi uurali algkeelde ulatuva lativiise sufiksiga, mis on rekonstrueeritud kujul **-š* (= **-šs*) (Toivonen 1928 : 164, Hajdú 1960 : 269). Permi keeltes oleks nimetatud sufiksi järglaseks komi *dž*-lõpuline ja udmurdi *dž*- või *ž*-lõpuline käänne, mis oma funktsioonide poolest vastab eesti terminatiivile, vastates küsimustele *kelleni?*, *milleni?*, näiteks komi *muedž'* 'maani', *ritidž'* 'õhtuni', udmurdi *tšuknaadž'* 'hommikuni', *puřož'* 'lõpuni' (Toivonen 1928 : 164, Буржих 1949 : 52). Sama sufiksiga on seotud põhjahaandi murretes esineva lativiise lõpp *-š* (< **-šs*), mis on eristatav mõnedes kohaadverbides, näiteks *topoš* 'sinna', *nojoš* 'üles' ning mordva adverbiaalne *-tšš* : *šaršš* 'kõrvuti' (Wichmann 1924 : 162, Toivonen 1928 : 164). Eksisteerib ka teine arvamus läänemeresoome prolatiivi päritolu kohta. Nimelt on oletatud, et prolatiiv on arenenud alles läänemeresoome algkeeles *ise*-tüveliste noomenite lativiist (Rapola 1966 : 474; vt. ka Kettunen 1943 : 357, Буржих 1955 : 30). Kuid seos ühelt poolt läänemeresoome prolatiivi *ring* teiselt poolt mordva adverbisufiksi ja eriti permi keelte terminatiivi vahel on liiga ilmne, mida tunnistab ka enamik uurijaid.

Peale liivi keele on (*i*)*tsi*- ~ (*i*)*tse*-prolatiiv (karjala ja vepsa keeles on siin häälikuseaduslikult *s > š*) esindatud kõigis läänemeresoome keeltes. Tõsi küll, eesti, vadja, isuri ja soome keelest võib prolatiivseid sõnavorme leida üsna üksikuid, näiteks eesti *käsitsi*, *jalutsi*, *silmatsi* ~ *sifmitsi*, *tagatsi* ~ *tagatse*, *ülets* ~ *ületse* (Toivonen 1928 : 164 < Wiedemann); vadja *anetsē* ~ *anettse* ~ *anattse* 'alt kaudu' *maitsē* ~ *maittse* 'maitsi', *meritse* ~ *merittse* 'meritsi', *peritse* ~ *perittse* 'lõpu kaudu, tagatsi' (Ariste 1968 : 100 - 102); isuri *kukkalitse* ~ *kuGaliitse* 'kustkaudu', *siikkällitse* ~ *siGällitse* 'sealtkaudu', *täkkällitse* ~ *täGällitse* 'siitkaudu' (Porkka 1885 : 127; Virtaranta 1962 : 647; nagu näha, on *-tse* liitunud siin samatähenduslikule *ll*-sufiksile); soome *ylitse* 'üle', *ohitse* 'mööda', *alitse* 'alt (läbi)' (Hakulinen 1968 : 93). Soome kirjakeeles (ja selle mõjul ka eesti keeles) on sufiksi kasutusala uue-

matel aegadel teadlikult laiendatud, seesuguseid tuletisi on näiteks *postitse*, *puhelimitse* (Hakulinen 1968 : 93); vrd. eesti samatähenduslike tuletistega *postitsi*, *telefonitsi*. Tõestust selle kohta, et prolatiiv neis neljas läänemeresoome keeles kunagi laialdasemalt kasutusel oleks olnud, pole. Vastupidi, tema esialgne põhifunktsioon, milleks oli väljendada liikumist, mis toimub läbi millegi või millegi kaudu ning mis tuleb esile kõigis mainitud keeltes, tunnistab, et vastava sufiksi kasutusala ei ole varem võinud olla olulisel määral laiem.

Karjala ja vepsa keele ühisjooneks on prolatiivi tarvitussfääri tunduv avardamine. Näitena kirjeldame siinkohal prolatiivi esinemust karjala keele päriskarjala murderühma kuulvas Tihvini murrakus (vt. murraku kohta täpselt Рягоев 1977).

Esimeseks erijooneks on *-čči* (= *ttši*, karjalas on vastav sufiks tugevas astmes) liitumine kohanimedele, kusjuures moodustub sõnavorm, mis erineb muudest käändevormidest üksnes kaasuse poolest; vrd. illatiivi *ūtīkovah* 'Utlikovasse', inessiivi *ūtīkovašša* 'Utlikovas' ja prolatiivi *ūtīkovačči* (siin ja edaspidi esinevad Tihvini murraku näited on pärit murrakut käsitlevast monograafiast ja tekstikogust, Рягоев 1977 ja 1980) 'läbi Utlikova'. Siin oleks prolatiiv vaadeldav kui kääne, olgugi et üsna väikese sõnarühma puhul tarvitata (vrd. P. Ariste vadja keele grammatikas esineva ekstsessiiviga: Ariste 1968 : 32). Käände piiratud tarvitussfäär ei ole takistuseks käände lugemisel noomeni paradigmasse, näiteks võib tuua ungari temporaali (vt. Зализняк 1973 : 85). Tõsi, oma süntaktiliste omaduste poolest oleks prolatiiv käändena siiski ebatäielik, sest vastupidiselt muudele käändevormidele ei saa prolatiivsele vormile liituda täiend, siis *šurešša ūtiikovašša* 'suures Utlikovas', kuid mitte **šurečči ūtiikovačči* (vrd. näiteks Запцева 1981 : 177). Siiski on käsitletud vormid pigem lähemal käände- kui adverbivormidele, moodustub ommoodi adverbilaadne kääne. Kohanimedega sarnaselt tarvitatakse prolatiivis ka mõningaid teisi kohta või paika tähistavaid sõnu, näiteks *šillačči* 'silda mööda': *jovešta poidid tuli₁ / šillačči aštu / tuli kodih* (Рягоев 1980 : 268) 'tuli üle jõe, astub mööda silda, tuli koju', sarnane vorm kaliinini karjalast: *külättši* 'küla kaudu, läbi küla' (Virtaranta 1962 : 666). Kui prolatiivseid kohanimedid adverbide hulka lugeda ei saa, siis kindlasti kuuluvad sinna vormid *širičči* 'mööda' ja *pieičči* 'pealt(kaudu)', mille tüvedel noomenite hulgas vasted puuduvad. Tegemist on vanade prolatiividega, millel on vasted ka mujal karjalas ja vepsas; vrd. lõunavepsa vastavate samatähenduslike vormidega *päff₁ tš₂ siri₁ tši* (Tunkelo 1946 : 68).

Üksikjuhtudel võib Tihvini murrakus täheldada prolatiivi kasutamist terminatiivses tähenduses, näiteks *pühäti* (erandlikult on siin nõrgaastmeline vorm) 'pühadeni': *seitšemen hedälie oli pühäti* (Рягоев 1980 : 210) 'seitse nädalat oli pühadeni'. Siin võib tegu olla ka keelejuhi poolt vastava vormi juhusliku kasutusega, kuid on oletatud, et läänemeresoome algkeele *(n)nik-lõppki, mis praegu esineb terminatiivisena (> - (n)ni), on algselt olnud prolatiivse tähendusega (Mägiste 1959 : 116), seega pole võimatu ka tsj-prolatiivi areng samas suunas. Tähenduselt on vastavad funktsioonid ilmselt tõesti lähedased, pruugib vaid meenutada, et permi keelteski oli käsitletav sufiks arenenud terminatiivseks käändelõpuks. Prolatiivi tarvitusvõimalused terminatiivses tähenduses Tihvini ja teistes karjala murrakutes vajavad edasist täpsemat uurimist. Selleski funktsioonis on prolatiivivorm lähedasem traditsioonilisele käändevormile kui adverbile.

Hoopiski omalaadse funktsiooni omandab prolatiivne sufiks arvsõnale liitudes. Seejuures võib sufiks liituda nii põhiarvsõnale kui ka järgarvsõnale, esimesel juhul on ta korduse märgiks, teisel juhul aga järjekorra tähistajaks, näiteks *kahičči* 'kaks korda': *oli kahičči paiaa* (Рягоев 1980 : 9) 'kaks korda oli põlenud', *kolmičči* 'kolm korda', kuid *toižičči* 'teist korda': *toižičči rubuo kandamaq* (Рягоев 1980 : 329) 'hakkab teist korda kandma'. Siin esineb sufiks adverbi moodustajana.

Veel ühes funktsioonis võib prolatiiv esineda. Liitudes mõnd kehaosa tähistavale substantiivile, tähistab ta subjekti seisundit, vastates küsimusele *mille poolest?* Näiteks *korvičči* 'kõrvade poolest': *kovahe oli korvičči* (Рягоев 1977 : 95) 'kõva oli kõrvade poolest (= oli kõva kuulmisega)'.

Kokkuvõttes võib öelda, et prolatiivi -čči on Tihvini murrakus omalaadne nähtus. Esialgne adverbisufiks on hilisemas arengus omandanud rea jooni, mis on teda eemaldanud pelgalt adverbisufiksi funktsioonist. Liitudes kohanimedele - see nähtus on murrakus tavaline - omandab -čči käändelõpu tunnused. Üksikjuhtudel võib -čči nimisõnalē liitununa esineda terminatiivse käände funktsioonis. Adverbisufiksina toimides on prolatiiv omandanud lisaks algsele tähendusele rea lisatähendusi, näiteks arvsõnale liitudes tähistab ta kordust või järjekorda, nimisõnale liitudes aga subjekti seisundit. Viimasel juhul on sufiksi kasutusala muidugi väga piiratud.

Prolatiivi tarvitamine kaliniini karjala murrakutes on lähedane Tihvini murraku tarvitusele. P. Virtaranta on väitnud, et seal on ta peaaegu käändelõpuks arenenud (Virtaranta 1962 : 667). Vepsaski tarvitatakse teda üsna laialdaselt kohanimedes ning muude koha või paigaga seotud sõnade puhul, näiteks *tunob jehimovā, tšj eiku pikašovā, tšj* 'tuleb kas Jehimova või Pikalova kaudu',

saraj, tšj 'kuuri kaudu'. Lisaks kohaprolatiivile on L. Kettunen vepsa keeles veel eristanud aja- ja viisiprolatiivi, kuid nimetab prolatiivi häruldaseks, adverbilaadseks käändeks (Kettunen 1943 : 356). Viimati ilmunud vepsa keele grammatikas, samuti vepsa keele käändesüsteemi erikäsitluses, on prolatiivne -i/i taandatud üksnes adverbisufiksiks (Заяцева 1981 : 177, 287; Заяцева 1975 : 17). Т.-R. Viitso äänisvepsa murde väljendustasandi kirjelduses kuulub tšj-lõpuline kulgev ehk vial käänete hulka (Viitso 1968 : 128).

Kirjandus

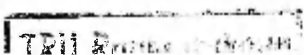
- Ariste, P. 1968, A Grammar of the Votic Language, Bloomington; Hajdú, P. 1960, Lativ und Infinitiv im Samojedischen. - Nemzetközi finnugor kongresszus, Budapest; Hakulinen, L. 1968, Suomen kielen rakenne ja kehitys / kolmas painos/, Helsinki; Kettunen, L. 1943, Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus. - SUST LXXXVI, Helsinki; Mägisté, J. 1959, Terminatiivipäätteiden ja -rakenteiden alalta. - SKST 263, Helsinki; Porokka, V. 1885, Ueber den ingrischen Dialekt, Helsingfors; Rapola, M. 1966, Suomen kielen äännehistorian luennot. - SKST 283, Helsinki; Toivonen, Y. H. 1928, Zur geschichte der finnisch-ugrischen inlautenden affrikaten. - FUF XIX, Helsingfors; Tunkelo, E. A. 1946, Vepsän kielen äännehistoria. - SKST 228, Helsinki; Viitso, T.-R. 1960, Äänisvepsa murde väljendustasandi kirjeldus. - Keele modelleerimise probleeme 2 (TRUT 218), Tartu; Virtaranta, P. 1962, Über die Partikeln auf -li in den ostseeft. Sprachen. - SUST 125, Helsinki; Wichmann, Y. 1924, Zur permischen grammatik. - FUF XVI, Helsingfors.; Бурх Д.В. 1949, Грамматика литературного коми языка, Ленинград; 1955, Историческая морфология финского языка, Москва-Ленинград; Заяцева М.И. 1981, Грамматика вепского языка (фонетика и морфология), Ленинград; Заяцева Н.Г. 1975, Именное словоизменение в вепском языке (история и функционирование форм слова). Автореферат канд. дисс., Ленинград; Зализняк А.А. 1973, О понимании термина "падеж" в лингвистических описаниях. - Проблемы грамматического моделирования, Москва; Рягоев В.Д. 1977, Тихвинский говор карельского языка, Ленинград; 1980, Образцы карельской речи, Ленинград.

Т. К у к к
(Тарту)

ЗАМЕТКИ О КАРЕЛЬСКОМ ПРОЛАТИВЕ

Р е з ю м е

В прибалтийско-финских языках (кроме ливского) употребляется пролативный суффикс *-(i)tsi ~ -(i)tse* который восходит к финно-угорскому или же к уральскому языку-основе (< *-t). Если в эстонском, водском, ижорском и финском языках он остался наречным суффиксом, то в карельском, а также в вепсском языке этот суффикс может присоединяться к именам существительным со значением места, и принимать в этом случае свойства падежного окончания.

A. K ü n n a p
(Tartu)

UURALI KEELTE KOHAKÄÄNETE PÄRITOLU PROBLEEMIST

Üldiselt oletatakse, et nii uurali kui ka soome-ugri algkeel tundsid ainult kolme kohakäänet: latiiiv lõppudega *-k, *-n, *-j jmt., lokatiiv lõpuga *-nV ja ablatiiv lõpuga *-tV. Enamikus tänapäeva soome-ugri keeltee on kohakäänete arv aga tunduvalt suurem. Valitseb arvamus, et soome-ugri keelte läänemeresoome-permi harus on uusi kohakäändelõppe saadud peamiselt uute sufiksikombinatsioonide kasutuselevõtmise teel, ugri harus seevastu postpositsioonide kokkusulamisel oma põhisõnadega. Esimest tüüpi esindaks soome käde-s-tä 'käest', teist ungari kéz-ből id.

Otsides seletust sellele erinevusele läänemeresoome-permi haru ja ugri haru vahel, on M. Korhonen hiljuti püstitanud järgmise hüpoteesi: juba uurali algkeeles kasutati postpositsioone n-genitiivse ja võimalikult ka nominatiivse põhisõnaga; ugri algkeeles n-genitiiv kadus ja postpositsioone hakati seetõttu kasutama üksnes nominatiivse põhisõnaga; permi keelte ainestikus võib jälgida, kuidas nominatiivne põhisõna ja postpositsioon sulavad sagedamini kokku kui n-genitiivne põhisõna ja postpositsioon, kuna -n markeerib õige tugevasti sõnapiiri; seega said ugri harus uute kohakäändelõppude moodustamise aluseks postpositsioonid, läänemeresoome-permi harus mindi aga uute sufiksikombinatsioonide kasutamise teed (Korhonen 1979).

E. Helimski, otsides vanu ühisjooni ugri ja samojeedi keelte vahel, on pööranud tähelepanu nende keelte küllaltki sagedastele n-algulistele kohakäändelõppudele, mis pole läänemeresoome-permi harule iseloomulikud (kui jätta muidugi kõrvale lokatiivi *-nV). Paljusid neist lõppudest olen samojeedi keelte korral tõlgendanud kui n-genitiivse põhisõna ja postpositsiooni ühtesulamise jälgi. Tuginedes samojeedi keelte osas sellele minu seletusele ning ugri keelte osas mõnede uurijate oletustele n-alguliste kohakäändelõppude postpositsionaalse päritolu kohta ka ugri keeltes, püstitab E. Helimski-

ki hüpoteesi, mille kohaselt juba uurali algkeeles alanud sekundaarsete kohakäändelõppude moodustumisprotsess võis algkeele eri murderühmades kulgeda ehk erinevat teed: läänemeresoome-permi haru murretes kasutati lokatiivset l-elementi kombinatsioonis primaarsete käändelõppudega, ugri ja samojeedi haru murretes seevastu n-genitiivi kombinatsioonis postpositsioonidega (Хелимский 1982 : 102; käsikirjas juba varem Хелимский 1978 : 14).

Mõlema hüpoteesi korral on lähtutud sellest, et soome-ugri keeltes on olemas küllaltki oluline erinevus uute kohakäändelõppude saamisviisis ühelt poolt läänemeresoome-permi haru ja teiselt poolt ugri haru vahel. Samojeedi andmed, mis on kaasa haaratud E. Helimski poolt, räägivad aga vastu M. Korhose oletusele selle erinevuse põhjusest - markeeriva genitiivilõpu -n olemasolu/puudumine. Tegelikult on samojeedipoolne pilt tunduvalt keerukam sellest, mis tuleb esile E. Helimskil, kes oma käsitusaspekti tõttu esitab vaid ühe lõigu vastavast samojeedi andmestikust. Mõlema hüpoteesi korral on nõrgalt eristatud ka erineva vanusega nähtusi, mida tasuks proovida täiendavalt teha.

Samojeedi keeleainestik osutab, et samojeedi algkeeles ei olnud kaksuse ja mitmuse käändeparadigmasid, mis on iseloomulikud tänapäeva samojeedi keelte noomenitele, veel formeerunud. Noomenite ainsuse käändeparadigma moodustasid selles algkeeles aga vähemalt järgmised käändevormid:

	Absoluutne deklinatsioon	Possessiivne deklinatsioon	
Nominatiiv	-	-	} possessiiv- + sufiks
Genitiiv	<u>*-n</u>	<u>*-n-</u>	
Akusatiiv	<u>*-m</u>	<u>*-m-</u>	
Latiiv	<u>*-ntV</u>	<u>*-kV-</u>	
Lokatiiv	<u>*-kVnV</u>	<u>*-kVnV-</u>	
Ablatiiv	<u>*-kVtV</u>	<u>*-kVtV-</u>	
Prosekutiiv	<u>*-mVnV</u>	<u>*-mVnV-</u>	

Algsamojeedi adverbides ja postpositsioonides kasutati vähemalt järgmisi kohakäändelõppe: latiivi *-n, lokatiivi *-nV, ablatiivi *-tV ja prosekutiivi *-mVnV.

Samojeedi kohakäändelõppude koafiksi *-kV- paiknemine põhjasamojeedi keelte mitmuse käändeparadigmas mitmusetunnuse ees (koafiks + mitmusetunnus + primaarne käändelõpp) kõ-

neleb selle oletuse kesuks, et algselt on see koafiks olnud derivatsioonisufiks. Viimasega varustatud tuletistele liituisid samojeedi algkeeles primaarsed kohakaandelõpud *-nV ja *-tV ning sel teel saadi liitsed kohakaandelõpud: lokatiivi *-kVaV ja ablatiivi *-kVtV. Lativset funktsiooni jäi kandma sufiks *-kV üksi. Juba varakult tõrjuti absoluutse deklinatsiooni ainsuse lativis see sufiks *-kV kõrvale sufiksi *-nV poolt (< põhisõna genitiivi *-n + postpositioon *tV).

Samojeedi keeltes tuntakse denominaalsete noomenite derivatsioonisufiksit *-kV, mille keskseks funktsiooniks on osastamine seosele mingi kohaga, näit. selkupi (Castrén) ül-ga-l 'unterer' (vrd. ül 'Boden'). Just see sufiks ilmselt seostubki kohakaandelõppude koafiksiga *-kV-. Viimase asemel kasutatakse nganssaani kasudeparadigma lokatiivis koafiksit *-tV-. Seegi koafiks seostub samojeedi keelte denominaalsete noomenite derivatsioonisufiksiga, mille üheks olulisimaks funktsiooniks on mingi kohaga seotuse väljendamine, näit. neemeti (Lehtisalo) šar-ti 'kleiner Finger (urspr. "am Rand befindlich")' (vrd. šar 'Rand'). (Samojeedi algkeele kaandeparadigma kohta vt. lausaalt Kunnap 1971 : 125-132.)

Seevastu F. Nikola ei üm veadeldava samojeedi koafiksi *-kV- derivatiivsesse päritollu. Ta kirjutab: "Ist das Koaffix *V ein Derivationsuffix, warum kommt es nur in einigen Kasus vor? Selbst in den lokalen Kasus ist sein Gebrauch nicht allgemein, es fehlt ja im Lativ und Prolativ. Kunnap nimmt zwar an, dass der Lativ und Prolativ postpositionalen Ursprungs sind, aber seine Annahmen stehen auf schwankenden Füßen. Die sogenannte Richtungs-trialität, d.h. die Bezeichnung der drei Richtungen (wo? wohin? wäher?) mit primären Kasusendungen, ist eines der wichtigsten Kennzeichen der uralischen Sprachfamilie, welches gewiss sowohl in der uralischen wie auch in der späteren uramojedischen Grundsprache existierte. Innerhalb der Richtungs-trialität ist gerade der Lativ der am reichsten vertretene Kasus, für die Grundsprache sind mehrere Lativsuffixe angenommen worden (*k, *n, *s, *ŋ). Alle uralische Sprachen drücken die lativische Richtung hauptsächlich mit Kasusuffixen aus. Über die wichtige Rolle des Lativs in früheren Perioden der Sprachentwicklung siehe noch T. Nikola Ненрајн са Ныелвудоманы 10 (1966), 35-36. So ist es unmöglich Kunnap beizustimmen, als er sich dahin aussert, dass - im Gegensatz zum Lokativ und Ablativ -

der Lativ im Ursamojedischen durch eine postpositionale Konstruktion vertreten war. [...] In der herkömmlichen Erklärung bleibt unklar, warum das Koaffix im Lativ Sing. der absoluten Deklination fehlt, im demselben Kasus der possessiven Deklination aber da ist." (Mikola 1977 : 194-195).

Mõlemad T. Mikola poolt esiletoodud küsimused on kimbutanud vist küli kõiki, kes on püüdnud samojeedi käändeparadigma tekkeloos selgusele jõuda. Peab aõõnma, et nendele küsimustele on raske leida täiesti rahuldavaid vastuseid. Raimese küsimuse lahendamiseks pakub T. Mikola välja oletuse, mis - kui ma asjast õigesti aru olen saanud - seisneb kokkuvõtlikult selles, et suffiks *-kV olnuks enne kohakaändelõppude koafiksiks muntumist suuna suhtes indiferentne kohakaändelõpp, seejuures siiski mõningase lativiise värvinguga. See tõttu polenud käändeparadigma moodustumise kaiguga lativi korral suffiksi *-kV külge enam muid lativisust väljendavaid käändelõppe vaja liita, mida tuli aga teha lokativisuse ja ablativisuse väljendamise otstarbel. (Mikola 1977 : 197-198.)

Ligilähedaselt sama oletab M. Korhonen läänemeresooma- volga haru kohakaändelõppude koafiksi g kohta. Ta on seisukohal, et "die einzelnen Wohin-Kasus-Suffixe, vor allem die Lativendungen, in den finnisch-ugrischen Sprachen oft als Komponenten zusammengesetzten Suffixe ohne Wohin-Funktionen begegnen. Besonders aufschlußreich sind in dieser Hinsicht die Systeme der inneren Lokalkasus in den finnisch-wolgaischen Sprachen, die sog. g-Kasus. Die Komponenten der Kasusendungen von Inessiv und Elativ scheinen im Widerspruch zueinander zu stehen: -s (wohin?) + -na (wo?) = Inessiv, -s (wohin?) + -ta (woher?) = Elativ ... Die Erscheinung wird völlig verständlich, wenn wir annehmen, daß der g-Kasus ursprünglich merkmallos war und daß der merkmalhafte Inessiv und Elativ durch Anhängen der Endungen des Wo- und Woher-Kasus an den g-Kasus gebildet wurden, wobei der mit einem bloßen g-Suffix versehene Kasus in erster Linie die Funktion des Wohin-Kasus erhielt." (Korhonen 1975 : 115-116).

Põhimõtteliselt ei või vist olla midagi selli vastu, kui vaatlusaluste k- ja g-koafikaite lähteid käsitatakse summa suhtes indiferentsete kohakaändelõppudena. Viimaste seot denomiinalsete noomenite derivatsioonisuffikaitega ei saa aga mingil juhul eitada. Võib vaielda vaid selle üle, kas on õige need suuna suhtes indiferentsed kohakaändelõppud tagasi

viia denominaalsete noomenite derivatsioonisufiksitele või oletada, et nii ühed kui ka teised põlvnevad omakorda mingist ühisest sufiksiallikast. Kuid nähtavasti on siin tegemist üsna viljatu väitlusega, sest nii kaugel arenguastme valgustamine on esialgu lootusetu ülesanne, mida tunnista- vad kaudselt ka T. Mikola ja M. Korhonen, kui nad kõnelevad vaid umbmaaraselt vaatlusaluste käändelõppude võimalikest seostest mitmesuguse muu sufiksiainesega (Mikola 1977 : 197-198; Korhonen 1975 : 116).

Kuidagi ei saa aga nõustuda oletusega, et samojeedi ko- hakaändelõppude koafiksi *-kV- lähteks on uurali algkeele latiiivilõpp (kui me latiiivi määritleme üheselt kuhu-suunda väljendava käändena). Uurali algkeele kuhu-käände ja tema lõppude osas on üldse raske selgusele jõuda. Mii peab J. Jan- hunen võimalikuks rekonstrueerida selle käände lõpud uurali algkeeles üksnes küsimärgiliselt (*-ko, *-n) ja lisab: "For the dative case, several parallel markers obviously existed, and the phonological reconstructions remain somewhat uncertain. As a category, however, dative seems to have been the most widely used among all the concrete-relational cases." (Janhunen 1982 : 30-31). Seejuures on teada, et J. Janhunen peab alguurali seisundi rekonstrueerimisel kõi- ge kaalukamaiks just soome-ugri keelte läänemeresoome-permi haru ja samojeedi keelte andmeid kui areallingvistilise mu- deli seisukohast tsentrikeltest konservatiivsemate perfee- riakeelte andmeid (vt. Janhunen 1981 : 219-220).

Kui lähtuda oletusest, et uurali algkeeles oli olemas latiiivilõpp *-k(V), pole ometi õige kujutleda, et see kui kuhu-käände lõpp tuli samojeedi keeltes hiljem kasutusele kus- ja kust-käände lõppude koafiksina — koafiksiks võis saada ikkagi vaid suuna suhtes indiferentne sufiks. Alg- uurali oletatav latiiivilõpp *-k(V) võiks olla küll selle su- fiksi üks suunalisi konkretiseeringuid, see on mõeldav (vt. eriti Korhonen 1975 : 115). Väheusutav on seevastu latiiivi- lõpu *-k(V) suunalise konkreetsuse hajumine koafiksiks muu- tumise käigus.

Mis puutub minu oletusse, et samojeedi keelte noomeni- te käändeparadigma ainsuse latiiivilõpp *-ntV põlvneb geni- tiivse põhisoona käändelõpust *-n ja postpositsioonist *tV (mitte aga vanade latiivisufiksate *-n ja *-tV kombinatsi- oonist, nagu oletab T. Mikola), siis olen ma püüdnud seda

oma seisukohta täiendavalt selgitada ja põhjendada üsna hiltjuti (Künnap 1981). Ueun, et niisugune oletus on täiesti mõeldav, kuigi mitte tingimata ainuvõimalik. Ja veelgi enam: ülekaalukalt parema seletuse puudumise tõttu isegi väga tõenäoline. Pöördudes aga tagasi T. Mikola poolt esiletoodud teise küsimuse juurde, peab mõnema, et sufiksi *-kv väljatõrjumine sufiksi *-ntv poolt ainsuse latiivis on toimunud meile tundmatul põhjusel (ja asi ei lähe sellest selgemaks, kui sufiksit *-ntv tõlgendada kahe vana latiivisufiksi kombinatsioonina). Samojeedi keelte prosekutiivilõpu *-mVnV põlvnemise võimalust postpositsiooni *mV lokatiivvormist olen püüdnud samuti täiendavalt selgitada (Корһһап 1978).

Näeme niisiis, et uute kohakaändelõppude moodustamine samojeedi algkeeles toimus üldiselt samal viisil kui soomeugri keelte läänemeresoome-permi harus, s.t. uute sufiksikombinatsioonide kasutuselevõtmise teel. Kuid mõned uutest kohakaändelõppudest saadi ilmselt ka postpositsioonidest, kusjuures ühel juhul *n-genitiivse põhisõnaga konstruktsioonist (*-ntv), teisel seevastu ilma genitiivilõpu *-n jälgedeta (*-mVnV). Genitiivilõpp *-n on samojeedi keeltes teatavasti tänini üsna hästi säilinud. Kuid uute postpositsionaalset paritolu kohakaändelõppude korral on mitmel juhul lõheteks n-algulised postpositsioonid (vt. Künnap 1971 : 91-94, 97-99, 105, 118-119), mis ei luba alati kindlaks teha, kas neile algselt eelnes genitiivilõpp *-n või mitte. Sama probleemiga puutume kokku ka uuri keelte korral. Nii on kõik obiugri keelte väljaselgitatud postpositiionaalse algupäraga kohakaändelõppud n-algulised ning võivad ka põlvneda n-algulistest postpositiioonideest (vt. Korhonen 1979 : 5; Хелимский 1982 : 98).

Samojeedi keelte andmed osutavad, et igati tõenäoliselt on ammustest aegadest peale samojeedi postpositiionaalkonstruktsioonide põhisõna olnud üldiselt *n-genitiivne. Kuid aja jooksul on osa neist põhisõnadest minetanud oma genitiivilõpu ning suuremal või vähemal määral sarnastunud nominatiiviga. Sel teel saadud kvaseinominatiivsete põhisõnade olemasolu on võinud virgutada ka tegelike nominatiivide kasutamist põhisõnadena. Niisuguses situatsioonis on võimatu kindlaks teha, kas samojeedi keeltes leidub jälgi ka nominatiivsete põhisõnade oletatavast algsest kasutamisest. (Vt. lähemalt Künnap 1982.)

Põhjasamojeedi keeltes pole kohakäändelõppudeks aglutineerunud postpositsioone kuigi palju. Rõhkem on neid selkupi keeles. Selles osas võib põhjasamojeedi-selkupi esinemussuhtet mõneti kõrvutada obiugri-ungari esinemussuhtega. Kamassii keeles on neid veelgi vähem kui põhjasamojeedi keeltes. (Vt. Künnap 1971 : 72-132.) Kuid kõigi samojeedi keelte andmed kõnelevad sellest, et genitiivilõpp *-n pole neis olnud takistuseks postpositsioonide kokkusulamisel oma põhisõnaga. Ka pole neis keeltes märgata, et nominatiivne põhisõna ja postpositsioon sulanuksid sagedamini kokku kui *n-genitiivne põhisõna ja postpositsioon, nagu see M. Korhose andmeil on toimunud permi keeltes (Korhonen 1979 : 16). Samojeedi keeltes ei ole postpositsionaalset algupära kohakäändelõppude ees küll alati säilinud genitiivilõpu n-aines või selle jälg mingi muu konsonandi näol, kuid sõnatüve kuju annab sellistel juhtudel sageli tunnistust varasemast genitiivvormist.

Neenetsi keele tavalisim aglutineerunud postpositsioon on nä-, seda suure ülekaaluga muude postpositsioonide ees. Postpositsiooniga nä- kokkusulamata põhisõna on tavaliselt genitiivvormis ja varustatud muidugi ka vastava käändelõppuga, näit. (Lehtisalo) tundramurre jān-nād 'von der Erde aus' (nominatiiv jā), metsamurre piŋ nāna 'auf der Nachtseite' (nominatiiv pi). Kokkusulamise korral on sageli äratuntav genitiivne tüvekuju, näit. (Lehtisalo) tundramurre mādanā 'zum Zelt' (nominatiiv mā), nūpnā 'auf den Himmel zu' (nominatiiv num). (Vt. lähemalt Mikola 1975 : 130-137.) Genitiivse tüvekuju tunneb enamasti ära ka ngenassani tavalisima aglutineerunud postpositsiooni (Castrén) jāŋ 'für, wegen' korral, näit. madajāŋ '(Dativ) nach Hause' (nominatiiv mā) (vt. lähemalt Kõnnan 1976 : 55-56). Eriti sageli ja selgelt on genitiivilõpp säilinud selkupi keele aglutineerunud postpositsioonide ees, näit. (Prokofjev) nom. ātā 'омень' : gen. ātā-t [< *-n - A. K. / : lok. ātā-n-miqit : abl. ātā-n-nani : lat.-transl. ātā-t-qo [< *-n - A. K. / (Прокофьев 1935 : 35). Kamassii keeles, kus (lisaks noomenite käändeparadigma üldkasutatavale latiivilõpule *-ntV) leidub vaid üksikuid postpositsionaalset päritolu kohakäändelõppe mõnede adverbide ja postpositsioonide koosseisus, ei saa muidugi üldse kõnelda mingist põhisõna genitiivsusest; näit. (Donner) pi³-nede 'hinterher' (vrd. pi³-dū 'zurück, nach hinter, rückwärts').

Nähtavasti kõigis samojeedi keeltes on uusi kohakäände-

lõppe saadud n-algulistest postpositsioonidest nagu osa uuri-
 jate arvates ka kõigis ugri keeltes. Tegemist võib olla kogu-
 ni ühise alguurali tüveelemendiga *nV. Viimasest saadud post-
 positsioonide areng kohakäändelõppudeks on ehk tõesti ugri ja
 samojeedi keelte geneetiline ühisjoon, mille olemasolu võima-
 lusega arvestab E. Helinski. Ent tundub olevat tarbetu asja-
 omaste käändelõppude n-algulisuse seletamine kunagiste post-
 positsionaalkonstruksioonide põhisõna genitiivilõpu *-n mõ-
 juga, mida pakub välja E. Helinski - nad ju põlvnevad n-algu-
 listest postpositsioonidest. Nägime ka, et samojeedi keelte
 andmed tõesti ei toeta M. Korhose katset seletada postposit-
 sionaalset algupära kohakäändelõppude ebaühtlast levikut soo-
 me-ugri keeltes kunagiste postpositsionaalkonstruksioonide
 põhisõna käändevormiga (genitiivilõpu *-n olemasolu/puudumi-
 ne).

K i r j a n d u s

J a n h u n e n, J. 1981, Uralilaisen kantakielen sa-
 nastosta. - JSFOu 77, 219-174; 1982, On the structure of Pro-
 to-Uralic. - PDF XLIV, 23-42; K o r h o n e n, M. 1975, Merk-
 malhaftigkeit und Merkmallosigkeit in den finnisch-ugrischen
 Lokalkasussystemen. - CIFU III, 111-117; 1979, Entwicklung-
 tendenzen des finnisch-ugrischen Kasussystems. - FUF XLIII,
 1-21; K ü n n a p, A. 1971, System und Ursprung der kamassi-
 schen Flexionssuffixe I. Numeruszeichen und Nominalflexion,
 Helsinki (MSFOu 147); 1981, Zur Geschichte des Lativus und des
 Plurals im Samojedischen. - СФУ XVII, 110-118; 1982, Über die
 ursprüngliche Kasusform des substantivischen Bestimmungswortes
 der postpositionalen Fügungen im Samojedischen. - СФУ XVIII,
 112-118; M i k o l a, T. 1975, Die alten Postpositionen des
 Nenzischen (Juraksamojedischen), Budapest; 1977, Zum Ursprung
 des samojedischen Koaffixes. - Studies in Finno-Ugric Linguis-
 tics. In Honor of Alo Raun, Bloomington (Indiana University
 Publications, Uralic and Altaic Series 131), 191-198; К ю н-
 н а п А. 1976, Самодийские послелоги *iVt(V) и *iV. - СФУ
 XII, 53-57; 1978, К вопросу о происхождении общесамодийского
 окончания прозекутива. - СФУ XIV, 49-53; 1982, Основные источ-
 ники вторичных окончаний локальных падежей в самодийских язы-
 ках. - СФУ XVIII, 194-200; П р о к о ф ь е в Г.Н. 1935, Сель-
 купская грамматика, Ленинград; Х е л и м с к и й Е.А. 1978,
 Древнейшие угорско-самодийские языковые связи. (Анализ неко-
 торых аспектов генетических и ареальных взаимоотношений между
 уральскими языками.) Диссертация на соискание ученой степени
 кандидата филологических наук, Москва. (Рукопись.); 1982,
 Древнейшие венгерско-самодийские языковые параллели. (Линг-
 вистическая и этногенетическая интерпретация), Москва.

А. К ю н н а п
(Тарту)

О ПРОБЛЕМЕ ПРОИСХОЖДЕНИЯ МЕСТНЫХ ПАДЕЖЕЙ
В УРАЛЬСКИХ ЯЗЫКАХ

Р е з ю м е

В статье рассматривается центральная проблематика происхождения местных падежей в уральских языках в свете новейших гипотез М. Корхонена и Е. Хелимского. Автор акцентирует внимание на данных самодийских языков и дает их интерпретацию, полемизируя при этом с Т. Микола.

А.М. Вильдьева
(Саранск)

ЭТИМОЛОГИИ МОРДОВСКИХ ФЛОРИСТИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

Среди тематических групп лексики мордовских языков, вообще заслуживающих пристального и подробного изучения по той значимости, которая принадлежит им в системе финно-угорских языков, серьёзное значение имеют флористические названия. По своему происхождению эти названия в каждом из финно-угорских языков очень разнообразны, этимологии некоторых из них до сих пор остаются неясными, спорными. Однако, бесспорным является то, что в финно-угорском языке-основе позднего его развития имелись флористические названия, этимологии которых хорошо раскрываются на основе сравнительного анализа ботанической лексики финно-угорских языков. Накопление флористической лексики в мордовских языках, как и в других финно-угорских языках, происходило в течение длительного времени. Источником накопления служили как собственно мордовские лексические ресурсы, так и заимствования (тюркские, русские). Во всяком случае, совершенно очевидно, что носители общемордовского языка были хорошо знакомы с дикорастущими и культурными растениями, обладали уже значительным запасом собственной флористической лексики, сохранившейся в современных мордовских языках до настоящего времени.

До последнего времени флористическая лексика в мордовских языках не была предметом специального исследования. А между тем необходимость её изучения очевидна. Цель данной статьи: рассмотреть некоторые мордовские флористические названия как с точки зрения их диалектной вариантности, так и этимологии.

1. э. umar', м. mar' 'яблоко'; э. umar'ks, м. mar'l'u 'яблоня'.

Диалектные корреспонденции при номинации понятия 'яблоня' таковы: umar'ksna /шкш., крв./, umar'ina /члп./, umar'čuvto /ст. слш./, umar'undo /чкл./, umar'kal' /лбс. ич./, umar'sad /с.ард./,

mar'enaks /н. всл./, mar'naks /клс./, mar'na /пдл./, mar'l'uks /пшн./, mar'n'u /тем. д./, mar'l'ufn'e /кнг./, mar'nalks /прм./, mar'l'un'a /тмш./, mar'ona /врж. тр./.

Об использовании русского слова 'сал' в данном значении впервые было замечено Д.В.Цыганкиным (1977 : 326).

В некоторых эрзянских и мокшанских говорах слова э. umar', м. mar' обозначают: э. umar' /дрк./ 'ягода', м. mar' /шгв./ 'картофель'. В ряде эрзянских говоров вместо собственно мордовского названия известно русское слово jabluk /дрк./ 'яблоко', jablik /шгр./ 'яблоко' - jablun'a /сбн./ 'яблоня', jablik sufta /шгр./ 'яблоня'.

Слово mar' восходит к финно-пермскому периоду. Оно имеет тот же самый источник, что и ф. marja 'ягода', 'плод', эст. marj marja 'ягода', мр. мбр 'ягода' /обычно о землянике/ (МРС 1956 : 332), к. мыр в составе двухкомпонентного фитонима намыр 'костяника' (Ракин 1980 : 262), удм. мбр - пизылэмбр 'ягода рябины' (Алатырев 1973 : 44).

В эрзянском языке слово mar' как лексическая единица самостоятельно почти не употребляется, здесь оно осложняется пре-позитивным у-овым элементом (u + mar' > umar' 'яблоко', umar'-ks 'яблоня'). В мокшанском языке при обозначении понятия 'яблоня' к слову mar' присоединяется суффикс -na : mar'na. Некоторые мокшанские говоры данное производное осложняют суффиксом -ks : mar'na-ks. Отмечаются мокшанские говоры, где вместо mar'na mar'na-ks произносятся в одних говорах -mar'-l'u, в других - mar'-n'u 'яблоня'. Суффиксальные элементы -n'u и -l'u восходят к суффиксу объективной оценки -n'a.

2. modamar' (букв. 'земляное яблоко') 'картофель'.

Эрзянские и мокшанские говоры обнаруживают разные территориальные фонетические варианты этого слова: Modamar' /кчш./, modar'ka /дрк./, modar'ks /игн./, modir'ka /шгр./, moda al /рнд./. В единичных говорах эрзянского и мокшанского языков для выражения понятия 'картофель' употребляется mar' (букв. 'яблоко'). Во многих говорах вместо собственно мордовского названия употребляется в различных фонетических вариантах: kar'čka /отр./, karto-ka /слш./, katfa /лкс./, kartof /м. мск./, kartuka /кль./, kar-tuška /прд./, kartiška /н. прм./ и др.. Фонетический облик этих слов говорит о том, что они проникли в мордовские языки из разных русских говоров.

В единичных говорах /Куйбышевской области/, территориально близких с чувашскими говорами, наряду с русским словом употребляется слово purskoj 'картофель'. Не исключена его генетическая связь с чувашским словом паранка. Употребляется данное слово в татарском и в марийском языках: тат. бэрэнге, мр. па-рэнге 'картофель' (Гордеев 1977 : 15).

Слово modamar', ставшее литературной нормой обоих языков, образовано из двух компонентов: moda 'земля' и mar' 'плод', 'яблоко', т.е. картофель - это 'земляное яблоко'. В диалектных корреспонденциях modar'ka, modir'ka, modar'ke в результате присоединения суффикса -ka второй компонент сильно редуцирован, сохранился лишь г-овый элемент (*moda + mar' + ka > *modamar'ka > modar'ka):

Слово, обозначающее понятие 'картофель' во многих языках, точно также и в мордовских, образовано из двух компонентов: мр. роколма (< рок 'земля' + олма 'яблоко') (Гордеев 1977 : 16-17), чув. сёрулми (< сёр 'земля' + 'яблоко') (Сергеев 1977 : 54), тат. жиралма (< жир 'земля' + олма 'яблоко').

3. э. kan'st', м. kan'f 'конопля'.

Основа данного названия kan' служит компонентом сложного слова э. kan's'oro, м. kan's'yr kan'd'z'bra 'конопляное семя' (kan' = s'ora ~ s'uro 'элак, зерно'). Диалектные варианты: kan'f'kirhks /врт./, kan'f'k'yrkske. Отмечены мокшанские говоры, где слово kan'z'bra ~ kan'd'br переосмысленно, им обозначается не только 'конопляное семя', но и само растение. В некоторых эрзянских говорах в качестве названия 'конопли' закреплен термин muško, этим же словом здесь выражается понятие 'кудель'; muška komira /ст. мн./ 'сноп конопли', mušku s'el'ge /н. прм./ 'волокло конопли'. В единичных мокшанских говорах вместо kan'f употребляется слово мос'ка, его словарное значение: моска (волокло, приготовленное для прядения).

Основа названия kan' восходит к финно-пермскому периоду. Имеются лексические параллели в родственных языках: ф. hamppu 'конопля, пенька', эст. kanep, мр. кыне, удм. кенэм 'конопля, конопляный', к. контус' (тус 'семя'). По мнению В. И. Абаева (1959 : 513), эта же основа налична и в тюркских языках, где она имеет формы кин- ~ кен- ~ кан-. В.И. Алатырев (1973 : 34-35) вслед за В.И. Абаевым полагает, что основа кан- ~ кен- за-

имствована из индоевропейских языков, в частности из индотюрских.

В.И. Лыткин (КЭСК 141) полагает, что название конопли восходит мессопотамским языкам и сравнивает его с шумерским *kunibu*.

Он считает, что в праперском языке основа этого слова звучала в виде *кэн-. Б.А. Серебrenиков (1965 : 252) считает, что название конопли было заимствовано у скифов.

В мордовских языках основа *kan-* в качестве самостоятельной лексической единицы не употребляется, она выступает лишь в связанном виде: основа *kan-* + суффикс э. *-st'*, м. *-f*. О наличии таких суффиксов свидетельствуют аналогичные производные типа: э. *tan't'ej*, м. *tan'c'ti* 'сладкий' - э. *tan'-s't'*, м. *tan'-f* 'сладость'.

4. э., м. *palaks* 'крапива', э. *pic'i palaks*, м. *pid'i palaks* 'жгучая крапива', э. *at'a palaks*, м. *nogaj palaks* 'глухая крапива'.

В эрзянском и мокшанском языковых ареалах возможны диалектные корреспонденции. В одних говорах для выражения данного понятия употребляется однолексемное название *palaks* /врж.гр.,анв., прм./, в других - двучленное составное название, первым компонентом которого является э. *pic'i*, м. *pid'i* 'обжигающий': *pic'i palaks* /мкш./, *pid'i palaks* /авд./, *pidi balaks* /н. пшн./, *pic'e palaks* /пкс./.

В некоторых эрзянских говорах суффикс *-ks* присоединяется как к первому, так и ко второму компоненту составного названия: *pic'i-ks pala-ks* /крж./.

В единичных говорах эрзянского языка понятие 'крапива' обозначается составными словами - *pultic'a t'ikse* /кбв./ 'обжигающая крапива', *кър'и т'исъ* /м. мск./, букв. 'режущая трава'.

Производящая основа *pala-* автономно не встречается. Она выступает лишь в связанном виде: э. *palo-ms*, м. *paľ-ms* 'гореть, сгореть', э. *palo-ma*, м. *paľ-ma* 'горение'. Имеет этимологические параллели в других финно-угорских языках: ф. *pala-a* (ФРС 1955 : 388) 'гореть', эст. *pala-vus* 'жара' (ЭРС 1974 : 366).

5. э. *normal'*, м. *normal'* 'клубника' /ягода/, *normar'*, *normal'ks* *normal'kske* 'клубника /куст/'.

В эрзянских говорах название клубники может также передаваться лексемами: *mastumar'* /лнг./ (< *mastor* 'земля' + *umar'*

'яблоко'), umar' /дрк./ 'клубника, земляника, виктория'. Некоторые эрзянские говоры вместо собственно мордовского названия употребляют русское слово jagoda ~ jaguda 'ягода'.

В отдельных говорах мокшанского языка вместо normal' отмечено слово lamar' /тем./ с тем же значением (< lajme 'пойма' + mar' 'ягода').

Слово normal' образовано из двух компонентов: nor + mal' (mal' ~ mar' 'яблоко'). Компонент nor (< *nar) обнаруживается в словах tuvonar /атш./ 'подорожник' (< *tuvo 'поросенок' + nar 'луг'). М.В. Мосин (1967 : 43) nar ~ nor рассматривает в составе слов nar't'emks 'полынь', params 'стрич', nardams 'смести' (со стола), nar'd'e 'прочность (волокна)'. Есть говоры, где основа nar- употребляется как самостоятельная лексическая единица для обозначения понятия 'луг'.

По своему происхождению основа nar- считается финно-угорской: ф. poro 'ложбина' (ФРС 1955 : 308), к. нюр 'болото' (КРС 1961 : 478), удм. нюр 'болото', мнс. няр 'болото моховое без травы' (РМС 1954 : 22). По-видимому, первая часть на-, н'а- в лексеме намыр ~ намер ~ н'амер 'костяника (ягода и растение)' коми и удмуртского языков (Ракин 1980 : 262) можно сопоставить с общефинно-угорским *nore. Относительно происхождения коми и удмуртского на-, н'а- имеются и другие мнения.

6. э. pešt'e, м. pešt'e 'орех', э., м. pešks 'орешник'.

В мокшанских говорах для обозначения понятия 'орешник' имеют лексические варианты: päšt'ər'ks /слш./, päšt'elks /кнг./, pešt'ər'ks /нвл./, pešt'ufks /ст.шал./, pešt'ьks /атр./, pešt'ьlks /зп./.

В эрзянском языке основой образования названия 'орешник' служит peš-, в мокшанском - pešt'e, где суффиксальный элемент -t'e утратил свое значение и сросся с производящей основой. О наличии подобного суффикса говорят производные типа: t'es-t'e 'зарубок' - t'es-ks-tams 'отметить, зарубить'.

Некоторые эрзянские говоры вместо суффиксального образования используют составные слова-номинанты: pešt'e čuvto /смл./ или pešt'e undo /кр. чив./.

В единичных говорах (Куйбышевской области) русское слово 'роща' сочетается со словом pešt'e и вместе с последним служит обозначением понятия 'орешник': pešt'e rošt'a /ч. урм./.

Производящая основа res- финно-угорского происхождения: ф. pähkinä 'орех' (ФРС 1955 : 390), эст. pähkel 'орех' (ЭРС 1974 : 427), мр. пүкш 'орех' (МРС 1956 : 478), к. пашкан 'ягода, ягода шиповника', удм. пашпу (пу 'дерево') 'орешник', ф-у. *päškэ (Основы 1974 : 428).

В мокшанском языке и в единичных говорах эрзянского языка суффикс -ks, используемый при номинации 'орешника', осложняется -l-овым или -r-овым элементом, образуя вместе с -ks новый суффикс -lks или -rks: pašt'ь-r'ks /шгв./, pešt'ь-lks /нвл./.

R-овый элемент обнаруживается также в флористическом названии gudьrks /кшл./, kodo-rks = gode-rks 'ботва' /gudь ~ kodo 'плести'/.

С.З. Деваев (ОМД 375) считает неясным происхождение -r-ового компонента в суффиксе -rks. Марийский язык, по-видимому, дает возможность раскрыть тайны этого элемента. Здесь суффикс -эр, как об этом пишет И.С. Галкин (1966 : 13-14), образует имена существительные с собирательным значением от имен существительных, в основном, обозначающих различные породы деревьев и кустарников: кож 'ель' - кож-эр 'ельник', пүңчö 'сосна' - пүңч-эр 'сосняк', куэ 'береза' - ку-эр 'березняк'.

Таким образом, -r-овый элемент в составе суффикса -rks ~ -r'ks имеет непосредственное отношение к марийскому суффиксу -эр. Т. Лехтисало (1936 : 184) и Й. Дьерке (1934 : 41) относят этот суффикс к уральскому *-r-овому суффиксу отыменных имен существительных.

7. э. l'omz'or, м. lajmar' 'черемуха (ягода)', l'omz'orks lajmar'ks ~ lajme 'черемуха (дерево)'.

В говорах для обозначения понятия 'черемуха /дерево/' имеются следующие корреспонденции: l'omz'orina /члп./, lamar'ina /блд./, l'omina /слщ./, lamor'ina /клс./, lamar' /сбн./, l'om /шгр./, l'omz'erks, l'omks /б. мрс./, l'omz'or čuvto /ст. слщ./, н. прм., чкл./, lajmьks /кpm./, lajmьmar'ks /атр./, l'onz'irnakс /кшл./, mar'ks /тмш./, l'ondir'ks /дрк. тр./, lajem mar'ks /слз./, lajmoks /млч./.

В некоторых эрзянских говорах и мокшанских известно русское название: ser'emka /лбс./, с'er'enka /м. пшл./, с'er'omkaks /зп./, с'er'eomka /блд. зп./.

Основна названия lom- с его фонетическими вариантами lam-

la- ~ laj- ~ lon- ~ l'om- автономно встречается лишь в единичных говорах, в частности в присурских. Здесь слово l'om /шгр./ выступает в двух значениях: l'om 1) 'пойма', 2) 'черемуха (дерево)'. Во многих эрзянских говорах к данной основе при обозначении понятия 'ягода' присоединяется элемент z'or ~ z'er ~ z'ir ~ d'ir: l'om-z'or /мкш./, l'omz'er /шгр./, l'om-d'irks /дрк. тр./. В некоторых говорах мокшанского языка и эрзянского при обозначении этого понятия к основе lam-, laj- присоединяется слово mar' 'ягода': laj-mar' /анв./, la-mar' /клс./. При обозначении понятия 'черемуха /дерево/' в одних эрзянских говорах используется суффикс -ks: l'omz'or-ks /мкш./, в других -ina/ -ina ~ -r'ina: l'om-ina /слщ./, lamo-r'ina /клс./. По мнению Д.В. Цыганкина (ОМД 86), суффикс -r'ina возник в результате переразложения основы. Основой возникновения -r-ового элемента явились слова типа umar' 'яблоко', от которого был оторван -r-овый элемент и присоединен к суффиксу -ina: l'om-ina ~ lama-r'ina ~ l'omz'or-ina; в других говорах образовалось составное слово l'om-z'or čuvto. В мокшанском же языке /в большинстве его говоров/ - суффикс -ks: lajmar'-ks /крн./, lajmъ-ks /млч./.

Основа l'om- уральского происхождения: ф. tuomi 'черемуха' (ФРС 1955 : 528), мр. ломбо 'черемуха /дерево/' (МРС 1956 : 294), к. льбм пу 'черемуха' (КРС 1961 : 396), мнс. l'am, хант. jom, jom (Основы 1974 : 404).

Происхождение элемента -z'or с его фонетическими вариантами неясно. По-видимому, существительные, образованные с помощью указанного элемента, с собирательным значением первоначально употреблялись шире, т.к. его можно обнаружить не только в названиях деревьев: kalma-z'er' 'кладбище' /kalmo 'могила' + z'er' /, gol'-z'er' 'цветник' (gol' 'роза' + z'er'), saldir'ks 'солонка' /sal 'соль' + dir' + ks'.

8. э. giger', м. givger' 'береста'.

Имеются следующие диалектные корреспонденции: э. giger' /н. прм./, gujar /взв./, kujgir /ммл./, giger' /кр. эрк./, kir'gov /шнт./, gugär' /кбв./, inger' il'i /клд./, kil'e'ker' ker' /дрк./, gir' /н. крг./.

Рассматриваемое название представляет собой композит, состоящий из двух элементов: ki ~ gi ~ kiv (< *kil'i 'береза') и gir' ~ gъr' ~ ger' ~ gov ~ gâr (< *ker' ~ *kär' 'кора'), букв. 'березовая кора'.

А.И. Попов (1957 : 80) указывает, что композиты giv ~ kiv возникли не из *kil'eŋ (современные формы kil'ej ~ kil'ev ~ kil'eŋ ~ kelu), а соответствуют какому-то иному слову, означающему в мордовских языках и ныне отдельно неупотребительному. По-видимому, будет правильным, если мы будем исходить из того, что данный композит возник из ныне существующих слов kil'ej / kelu и ker'.

Оба компонента финно-угорского происхождения: э. kil'ej, kil'eŋ, м. kelu, ф. koivu, эст. kõiv, мр. куэ 'береза' (МРС 1956 : 255), к. кыдз 'береза' (КРС 1961 : 349); э. ker', м. kâr, ф. keri, мр. кёр ~ кур 'лубок' (МРС 1956 : 276), к. кор 'кожура, шелуха' (КРС 1961 : 305).

9. э. pizel, м. piz'ol 'рябина (ягода)', piz'elks, piz'olks 'рябина /деревцо/

В говорах эрзянского языка от основы piz'ol возможны образования: piz'ol-ks /мкш./, piz'ol-ina /атш./, piz'ol-r'ina /члп./ 'рябина /деревцо/

В некоторых говорах вместо суффиксальных образований употребляются составные слова - номинанты: piz'ol čuvto /смл./, piz'ol undo /кр. нив./ . Слово undo можно сопоставить с марийским вондо 'тростина', 'стебель', вондер 'кустарник /заросли/' (МРС 1956 : 75).

Слово piz'ol ~ piz'el финно-угорского происхождения: ф. pihlaja 'рябина' (ФРС 1955 : 375), мр. пыэле 'рябина' (МРС 1966 : 669), к. пелысь 'рябина (ягода)' (КРС 1961 : 526), удм. палэзь 'рябина'

10. э. čudožov, šudižuv ~ šudužu 'осот'
Диалектные варианты: šudožov /кчш./, židžov /дрк. тр./, šudžžu /млш./, šudišu /м. мск./, čužuduv /отр./, šužuduv /блд/

Данное флористическое название состоит из компонентов: čudo ~ šudo ~ sudi ~ cudi (< *cudi ~ sudi 'текущий' + žuv ~ žov ~ žu < *čov ~ šov 'пена, накипь'), букв. 'текучая пена'. Появление конечного гласного заднего образования в слове cudi ~ sudi вместо переднего обязано гласному заднего образования первого слога: *cudij ~ *šudij > э. čudi, м. šudi > э. čudo ~ šudo, м. šudo ~ šudu.

Слово čov ~ соз ~ šov имеет параллели в других финно-угорских языках, в частности в марийском - шон 'пена' (МРС 1966 : 470).

11. Диалектные варианты: umbrav 'шавель', umbrajka /смк./, ^vser'umbrav /врж. тр./.

В некоторых эрзянских говорах слово kumburav выражает понятие 'репей', во многих других говорах это значение передается словом kormalav ~ kjirmalav. По составу слово umbrav ~ kumbrav сложное, оно образовано из kuj ~ guj в форме генитива kuen' ~ guen' и pr'a букв. 'змеиная голова': *kuen' pr'a > *kuen' br'a > *kuem br'a > kumbra > umbra. Данное образование осложнилось суффиксальным элементом -v: kumbrav ~ umbrav.

12. uro pulo, uron' bulo 'хвощ полевой'.

Название восходит к финно-пермской эпохе. Точно также оно образовано в марийском языке - урвоч 'хвощ' (МРС 1956 : 632) (ур 'белка' + воч 'хвост'), к. - урбж 'хвощ луговой, хвощ лесной' /ур 'белка' + бж 'хвост'/. В удмуртском языке данный фитоним обозначается составным словом коньбыж 'хвощ луговой' (конь 'белка' + быж 'хвост').

С о к р а щ е н и я

авд. - говор н. п. Авдалово Zubovo-Полянского района Мордовской АССР; анв. - н. п. Анаево Zubovo-Полянского района МАССР; атр. - н. п. Атюрьево Атюрьевского района МАССР; атш. - н. п. Атяшево Атяшевского района МАССР; блд. н. п. Болдасево Ичалковского района МАССР; блд. эп. - н. п. Булдыгино Zubovo-Полянского района МАССР; врж. тр. - н. п. Варжеляй Торбеевского района МАССР; б. мрс. - н. п. Большое Маресеево Чамзинского района МАССР; взв. - н. п. Вязовка Торбеевского района МАССР; дрк. - н. п. Дюрки Атяшевского района МАССР; дрк. тр. - н. п. Дракино Ковылкинского района МАССР; игн. - н. п. Большое Игнатово Большеигнатовского района МАССР; эп. - н. п. Zubovo Поляна Zubovo-Полянского района МАССР; кбв. - н. п. Кабаево Дубенского района МАССР; кр. эрк. - н. п. Красная Зорька Кочкуровского района МАССР; крв. - н. п. Кураево Теньгушевского района МАССР; крж. - н. п. Киржеманы Атяшевского района МАССР; кр. нив. - н. п. Красная нива Большеигнатовского района МАССР; крн. - н. п. Карино Ельниковского района МАССР; кльв. - н. п. Клявлино Клявлинского района Куйбышевской области; клд. - н. п. Кильдюшево Татишевского района Татарской АССР; ккс. - н. п. Каласево Ардатовского района МАССР; кнг. - н. п. Каньгуши Ельниковского района МАССР; ккм. - н. п. Кармала Кошкинского района Куйбышевской области; кшд. - н. п. Кшалы Атюрьевского района МАССР; кчш. - н. п. Кечушево Ардатовского района МАССР; лбс. - н. п. Лобаски Атяшевского района МАССР; лбс. ич. - н. п. Лобаски Ичаловского района МАССР; м. пшд. - н. п. Мордовская Пишля Рузаев-

ского района МАССР; мкш. - н. п. Мокшалай Чамзинского района МАССР; м. мск. - Мордовское Маскино Ельникинского района МАССР; млч. - н. п. Молчановка Бугурусланского района Оренбургской обл; млш. - н. п. Мальшево Торбеевского района МАССР; ммл. - н. п. Мамолаево Ковылкинского района МАССР; н. всл. - н. п. Новые Выселки Zubово-Полянского района МАССР; н. крг. - н. п. Новая Карьга Краснослободского района МАССР; н. прм. - н. п. Новая Пырма Кочкуровского района МАССР; н. пшн. - н. п. Новое Пшенево Ковылкинского района МАССР; нвл. - н. п. Новлей Инсарского района МАССР; отр. - н. п. Отрадное Чамзинского района МАССР; пдл. - н. п. Подлясово Ичалковского района МАССР; прд. - н. п. Парадеево Ичалковского района МАССР; прм. - н. п. Промзино Zubово-Полянского района МАССР; врт. - н. п. Вертелим Старошайговского района МАССР; пкс. - н. п. Пиксяси Ардатовского района МАССР; пшн. - н. п. Старое Пшенево Ковылкинского района МАССР; рнд. - н. п. Рындино Поречского района Чувьшской АССР; сбн. - н. п. Сабанчеево Атяшевского района МАССР; слш. - н. п. Селищи Атяшевского района МАССР; ст. слш. - н. п. Старые Селищи Большеигнатовского района МАССР; ст. нмн. - н. п. Старые Найманы Большеберезниковского района МАССР; смд. - н. п. Семилей Кочкуровского района МАССР; ст. ард. - н. п. Старое Ардатово Ардатовского района МАССР; слз. - н. п. Салазгорь Рузаевского района МАССР; ст. шал. - н. п. Старые Шалы Ельникинского района МАССР; тем.д. - темяшевский диалект МАССР; тмш. - н. п. Темяшево Старошайговского района МАССР; ч. урм. - н. п. Чувашское Урметьево Челно-Вершинского района Куйбышевской обл.; члп. - н. п. Челпаново Атяшевского района МАССР; чкл. - н. п. Чукалы Ардатовского района МАССР; шгв. - н. п. Старое Шайгово Старошайговского района МАССР; шгр. - н. п. Шугурово Большеберезниковского района МАССР; шкш. - н. п. Шокша Теньгушевского района МАССР; шнт. - н. п. Степная Шентала Кошкинского района Куйбышевской обл.; букв. - буквально; доморд. - домордовский; к. - коми; м. - мокшанский; мнс. - мансийский; мр. - марийский; тат. - татарский; удм. - удмуртский; ф. - финский; ф.-у. - финно-угорский; чув. - чувашский; э. - эрзянский; эст. - эстонский.

МРС 1956 - Марийско-русский словарь, Москва; КРС 1961 - Коми-русский словарь, Москва; РМС 1966 - Русско-марийский словарь Москва; ФРС 1955 - Финско-русский словарь, Москва; ЭРС 1974 - Эстонско-русский словарь, Таллин; РМС 1954 - Русско-мансийский словарь, Москва.

Л и т е р а т у р а

Абаев В.И. 1959, Историко-этимологический словарь осетинского языка, т. 1, Москва; Алатырев В.И. 1973, Производные имена с суффиксом -ым, -эм. - Вопросы удмуртского языкознания, вып. 2, Ижевск; Галкин И.С. 1966, историческая грамматика марийского языка, т. 2, Йошкар-Ола; Гордеев Ф.И. 1977, Марийские названия картофеля. - Диалекты и топонимия Поволжья, Чебоксары; Деваев С.З. 1963, Средневадский диалект мокша-мордовского языка. - Очерки мордовских диалектов, т. 2, Саранск; Лыткин В.И. и Гуляев Е.С. 1970, Краткий этимологический словарь коми языка, Москва; Мосин М.В. 1967

Словообразовательный анализ ботанической терминологии эрзянско-го языка. - Вопросы языкознания, вып. 2, часть первая, Саранск. Основы 1974 - Основы финно-угорского языкознания. Вопросы происхождения и развития финно-угорских языков, Москва; П о п о в А.И. 1957, Из истории лексики языков Восточной Европы, Ленинград; Р а к и н А.Н. 1980, Этимология коми названий растений. - Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum. Pars 3, Turku; С е р е б р е н н и к о в Б.А. 1965, История мордовского народа по данным языка. - Этногенез мордовского народа, Саранск; С е р г е е в Л.П. 1972, Чувашские названия картофеля и их география. - Диалекты и топонимия Поволжья, Чебоксары; Ц ы г а н к и н Д.В. 1963, Слово в присурских говорах эрзя-мордовского языка. - Очерки мордовских диалектов, т. 3, Саранск; 1977, Морфология имени существительного в диалектах эрзя-мордовского языка. Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук, Саранск; G y ö r k e , J. 1934, Die Wortbildungslehre des Uralischen (Primäre Bildungssuffixe), Tartu; L e h t i s a l o , T. 1936, Über die primären uralischen ableitungssuffixe, Helsinki.

A. M. V i l d j a j e v a
(Saransk)

THE ETYMOLOGY OF MORDVIN NAMES OF FLORA

S u m m a r y

Twelve names are described in the article: apple/apple-tree, potatoes, hemp, nettle, strawberry, nut/nut grove, birdcherry tree, bark, rowan/rowan-tree, sorrel.

Their dialectal variability is considered, as well as their origin. Special attention is paid to the functioning of the word *mar*, which is a component of some names: *modamar* 'potatoes', *normal* 'strawberry', *umar* 'apple'. The word *mar* has the same etymology as Fin. *marja*, Est. *marj*, Udm. *mör* (*mer*).

The words under consideration consist mainly of two components: *modamar* 'potatoes', *normal* 'strawberry', *pizel čuvto* 'rowan tree', which ascent according to their origin to the Finnish-Permian group.

LIIVI VERBISUFIKS -m + t̃

Liivi keeles on 7 algupärast verbisufiksit, mis oma produktiivsusest on erinevad. Neist kuut on põhjalikumalt käsitletud seni ilmunud artiklites.¹ Suhteliselt keerulisema esinemusega on sufiks -t̃t- ~ -t̃-, mis vokaalile liitudes moodustab geminaadi, konsonandile liitub aga poolpika t̃-hääliku kujul.² Seni on käsitletud sufiksi -tt̃- ~ -t̃- liitumist vokaalile, n- ja r-konsonandile.

Järgnevas vaadeldakse sufiksi -t̃- liitumist m-konsonandile.

armt̃ 'armastada'

Armt̃ pr. armtub (IvSal) lieben (LDW, 6).

Verb armt̃ leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus, olles tuletatud germaani laensõnast armaz 'armas'. Tänapäeval on produktiivne samatähenduslik armastõ.

im̃tõ 'imetada'

Imt̃ pr. imtõb (IvSal *imtub*) säugen, stillen, *imtõb lapš* (IvSal *imtau laps*) Säugling (LDW, 21); *kuj kõgih sa im̃ttist ehtš lapstõ* (LW, 73) 'Kui kaua sa imetasid oma last?' *un ta tãnda im̃tiz iã vīz aigast* (NLK, 74) 'Ja ta imetas teda pidevalt viis aastat!'; *Agã äda nãntõn, kis iãlamd ät ja kis im̃tõbõc*

¹ E. V ä ä r i, Frekventatiivse ning retsiprookse l-liitega verbid ja algupäraste liidete adverbid liivi keeles. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 323. Tõid eesti filoloogia alalt, IV, Tartu 1974, lk. 35 - 105; Liivi verbisufiks -b- ja -g-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 344, Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, I, 1975, lk. 371 - 378; Liivi verbisufiks -ikš-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 382. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 2, Tartu 1976, lk. 67 - 89; Liivi verbisufiks -nd- ja -t̃-. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 6, Tartu 1980, lk. 146 - 161.

² E. V ä ä r i, Liivi verbisufiks -n + t̃-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 550. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 7, Tartu 1980, lk. 97 - 110; Liivi verbisufiks (vokaal) + -t̃t̃-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 566. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 8, Tartu 1981, lk. 119 - 141; Liivi verbisufiks -r + t̃-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 611. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 9, Tartu 1982, lk. 99 - 115.

nesi pāvšī (UT, 53) 'Aga häda nendele, kes on rasedad ja kes imetavad nendel päevadel'; *im̄tiz, ne-ka laps̄dn āndaB s'edā nāhn̄* (Mn) 'Imetas, nagu lapsele annab rinda'.

Verb *im̄t̄* (vrd. e *imetada*, sm *imettää*, krjL *imettädä*) on tuletatud soomeugrilise tüvega lihttegusõnast *im̄m̄* 'imeda'. Konsonant *m* sufiksi -*t*-ees pärineb tüvest (**imettööäk* > *im̄t̄*).

im̄t̄ 'hirmutada'.

irmt pr. irmt̄qb schrecken, scheuchen (LDW, 22); *alā irmt lapstā* (LW, 75) 'Ära hirmuta last'; *Tānda irmtōz, aga se vol se siikti gara* (LF, IV) 'Teda hirmutas, aga see oli kuri vaim'; *tuoiž rištning karaktōr medi irmtāb tāmst jara* (Līvli, 4, 1935) 'Teise inimese karakter meid hirmutab temast eemale'; *im̄t̄āB, ku um ādāgēn* (Kl) 'Hirmutab, kui on kokkunud'; *im̄t̄āB / ādāktāB* (Va) 'Hirmutab, kohutab'.

Verb *im̄t̄* (vrd. e *hirmutada*, sm *hirmuttaa*, vdj *irmuta*) on tuletatud läänemeresoomelise tüvega sõnast *irm* 'hirm'. Varasem kuju oli **hirmutā*.

jenim̄t 'paljuneda'.

Jenim̄t pr. jenim̄tub (lvSal) sich vermehren (LDW, 26).

Verb *jenim̄t* on Salatsi sõnana Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus. Soomeugrilise tüve saab koos komparatiiviliitega taastada kujul **enim-* > *jenim-*, millele on liitunud sufiks -*t*-.

juvām̄t 'head teha, paremustada'.

Juvām̄t pr. juvām̄tqb nützen, Gutes thun (LDW, 28).

Verb *juvām̄t* leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus. Soomeugrilise tüve saab koos komparatiiviliitega taastada kujul **hūvāmā-*, millele on liitunud sufiks -*t*-. Vastav adjektiiv on tänapäeva liivi keeles *juvā ~ jēvā* 'hea'.

kebām̄t ~ kevām̄t 'kergendada'.

Kevām̄t pr. kevām̄tqb (*kebām̄t pr. kebām̄tqb*) erleichtern (LDW, 36); *ma tqb teidi kebām̄tq* (LG, 468) 'Ma tahan teid kergendada'.

Verb *kebām̄t ~ kevām̄t* leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis. Tuletamisel on lähtunud läänemeresoomelise tüvega adjektiivist *kebām ~ kevām ~ k'evām* 'kerge'.

kum̄tq 'kallutada, painutada, kummutada'.

Kum̄t pr. kum̄tqb neigen (LDW, 46); *Kum̄tāb* (KA) 'Kummutab'; *kāš-šit sqb šit kum̄tāi* (LW, 162) 'Kausid kummutatakse'; *kum̄tāB kum̄dāz* (Kr)

'kummutab kummuli'; *kumtšb um nei/ mēC kierēm tām puoi immēr* (K1) 'Kummutab on nii: me keerame selle põhja peale ümber'.

Verb *kumtš* (vrd. e *kummutada*, sm *kumata*, krjL *kumaitta*) on tuletatud soomeugrilisest tüvest, mille koos liitega saab taastada kujul **kumotta*-.

lālamtš 'koormata; rasestada'.

Lālamt pr. lālamtšb beschweren (LDW, 53); *lālamtš* (LW, 213) 'Koor-mata, rasestada'.

Verb *lālamtš* on tuletatud algupärase tüvega adjektiivist *lālam* 'raske'. Praeguses keeles on tarvitusel ühend *lāiamāks tiedš* 'rasestada'.

mīmtš 'veimi anda'.

Mīmt pr. mīmtšb solche Geschenke austheilen (LDW, 65); *mūmtšb* = antaa häälahjoja (KA); *mīmtšn mī.midi* (LT, 50) 'Jaganud kirgitusi'; *brūt mīmtšb mīmidi* (LW, 226) 'Pruut jagab veimi'; *mīmtšb/ andab ahdidi* (Pz) 'Veimi jagab, annab veimi'.

Verb *mīmtš* kuulub minevikuainelistesse jutustustesse, kuid on tänapäevalgi arusaadav. L. Kettunen seostab liivi *mīmāz ~ mīm* 'veim' ja soome *myymit ~ myynit* pruudiveimed'. Kombestikku arvestades on võimalik kogu sõnapere seostada verbiga *mīdš* 'müüa'.³

nīmtš 'nimetada'.

Nīmt pr. nīmtšb nennen, benennen (LDW, 69); *kiz_ zoldattišt nīmtšt šaj* (LW, 248) 'Keda sõdureist nimetati'; *kiengli ta nīmtiz apostōidōks* (UT, 123) 'Keda ta nimetas apostliteks'; *nīmtšb / ku andab nīmmš* (Pz) 'Nimetab, kui annab nime'; *minō nīmtiz* (K1) 'Ma nimetasin'.

Verb *nīmtš* (vrd. e *nimetada*, sm *nīmittāō*, vđj *nīmettō*) on tuletatud substantiivist *nīm* 'nimi'. Soome-ugri keeltes laiemalt tuntud tüvi ühendatakse indo-euroopa *nomen*-rühma kuuluvate sõnadega.⁴

parāmt 'ennast parandada'.

Parāmt pr. parāmtšb sich bessern; genesen (LDW, 77); *aš teig qd pa-rāmtqt* (LG, 396) 'Kui te ennast ei paranda'.

Verb *parāmt* leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus ja grammatikas. Tuletamisel on aluseks olnud soome-ugrilise tüvega komparatiivivorm *parām* 'parem'.

³ L. Kettunen, LW, 226; Y. H. Toivonen, E. Itkonen, A. J. Joki, SKES, II, lk. 356.

⁴ Y. H. Toivonen, E. Itkonen, A. J. Joki, SKES, II, lk. 382 - 383.

pe^hmtä 'tolmutada'.

Por^hmt pr. por^hmtqb (pur^hmt) stauben; 'stäuben (LDW, 89); *pür^hmt**ö**b, pür^hmat**ö**b* = tomuttaa (KA); *pe^hrm^htä* (LW, 284) 'Tolmutada'; *pe^hrm^htä**b**äD* (Kl) 'Tolmutavad'.

Verb *pe^hmtä* koos samatähendusliku *pe^hrm^htä ~ pi^hrm^htä* sõnaga on tuletatud ilmselt algupärase tüvega substantiivist *pe^hm ~ pi^hm* 'tolm'.

pi^emt 'pehmendada'.

Pi^emt pr. pi^emtqb erweichen (LDW, 81).

Verb *pi^emt* leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus ning on tuletatud läänemesoomelise tüvega adjektiivist *pi^emdi* 'pehme'. Konsonant *m* pärineb tüvest.

piⁱmt 'pimendada, pimestada'.

Piⁱmt pr. piⁱmtqb verfinstern (LDW, 82).

Verb *piⁱmt* leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus, olles tuletatud algupärase tüvega adjektiivist *piⁱmdä* 'pime'.

ri^emtä 'rõõmustada'.

ri^emtä (LW, 336) 'Rõõmustada'; *Sin sõna ri^emtä**b** mⁱnda* (LVL, 98) 'Sinu sõna rõõmustab mind'.

Verb *ri^emtä* kuulub kirikukirjandusse ning on tuletatud soome laensõnast *riem* 'rõõm' (vrd. sm *riemu*).

ve^rmtä 'värvida'.

Ver^rmt pr. ver^rmtqb färben (LDW, 132); *ver^rmt**ö**b* (KA) 'Värvib'; *un ver^rmt^htist si^ekkäks* (LW, 479) 'Ja värvisid sellega'; *näist ve^rmtä**b**ä d^hgrähi* (Kl) 'Naised värvivad rõivaid'.

Verb *ve^rmtä* on tuletatud alamsaksa laensõnast *ve^rm* 'värv'.

vi^zimt 'hoida, säilitada, kaitsta'.

Vi^zimt pr. vi^zimtqb erhalten (LDW, 135); *Ne sä**ö**d vi^zimt**ö**d ig**ä**st ig**ö**gks* (LG, 406) 'Nad saavad kaitstud igavesest ajast igavesti'.

Verb *vi^zimt* leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus ja grammatikas. Tähenduserinevustest hoolimata on aluseks läänesoomeline adjektiiv *vi^zä* 'tugev, vastupidav'.

Kokku on 17 sellist verbi, milles *t*-sufiks on liitunud *m*-konsonandile. Lisaks neile leidub tervikuna läti keelest laenatud verbe, mis on häälikuliselt

kujult lähedased, näit. liimida^1 (< lt liimēt), ruimata^1 ('mahutada' (< lt rumēt)), ziimata^1 'joonistada' (< lt ziimēt).

Vaadeldavas rühmas on 7 keeletarvitusse kuuluvat verbi, 10 on muutunud passiivseks. Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus on esitatud 16 verbi, puudub üksnes riemata , mis on hiline tuletis.

Algupäraseid tüvesid on 13, laene 4. Indo-euroopa tüvi on verbis nimata , germaani päritolu armita , alamsaksa päritolu vermita ja soome tüvega riemata .

Konsonant m on sattunud sufiksi $-t-$ ette: 1) vokaali kao tõttu ($*\text{ku-motta} \rightarrow \text{kumata}$); 2) liitumisel komparatiivi m -tunnusele ($*\text{enim} > \text{jenim} > \text{jenimata}$); 3) liitumisel adjektiivi sekundaarsele tunnusele ($\text{piemata} > \text{piemata}$).

Enamik verbe on kausatiivse varjundiga, üksikuis on esikohal frekventatiivsus.

52830-sõnalises tekstikogus leidub üksnes verb imata (5 korda), mis kinnitab vaadeldava rühma sõnade vähest esinemissagedust.

L ü h e n d i d

KA = E. N. Setälä kogutud keeleline aineistik Helsingi arhiivis; LDW = F. J. W i e d e m a n n , Joh. Andreas Sjögren's Livisch-deutsches und deutsch-livisches Wörterbuch. - Gesammelte Schriften II_{II}, St. Petersburg 1861; LF, IV = Liivi fond ENSV TA Fr. R. Kreuzwaldi nim. Kirjandusmuuseumis; LG = F. J. W i e d e m a n n , Joh. Andreas Sjögren's Livische Grammatik nebst Sprachproben. - Gesammelte Schriften II_I, St. Petersburg 1861; Līvii - ajaleht "Līvii", nr. 4, 1935; LT = J. M ä g i s t e , Līviliisiä tekstejä. - Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, 276, Helsinki 1964; LVL = Līvliät vaimli loukantaõz, Helsinki 1939; LW = L. K e t t u n e n , Livisches wörterbuch mit grammatischer einleitung. - Lexica Societatis Fennougricae, V, Helsinki 1938; NLK = Näytteitä liivin kielestä. - Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia, 106, Helsinki 1953; SKES, II - Y. H. T o i v o n e n , E. I t k o n e n , A. J. J o k i , Suomen kielen etymologinen sanakirja, II, Helsinki 1958; UT = Üž Testament, Helsinki 1937.

e = eesti keel; K/ = liivi keele Kolka murrak; Kr = liivi keele Kostrõgi murrak; krjL = karjala keele lüüdi murre; lvSal = liivi keele Salatsi murre; Mn = liivi keele Mustanumme murrak; Pz = liivi keele Piza murrak; sm = soome keel; vdj = vadja keel.

Э. В я а р и
(Тарту)

ЛИВСКИЙ ГЛАГОЛЬНЫЙ СУФФИКС $-m + t$

Р е з ю м е

В ливском языке встречается всего 7 глагольных суффиксов, продуктивность которых различная. Достаточно много таких глаголов, в суффиксе которых встречается элемент t , соединяющийся с согласным или гласным.

Сравнительно мало таких глаголов, в которых элемент соединяется с согласным m [$=m$]. По всем данным, с помощью суффикса $-m + t$ - образовано 17 глаголов.

Из 17 глаголов 7 входит в активный словарный состав ливского языка, 10 - в пассивный. В словаре Шергена-Видеманна 1861г. встречается 16 mt - глаголов. Всего 13 основ исконного происхождения. Индоевропейская основа в глаголе $nimt\hat{a}$, германская в глаголе $am\hat{t}$, нижненемецкая в глаголе $vermt\hat{d}$ и финская в глаголе $riemt\hat{d}$.

Большинство глаголов имеет каузативное значение, но некоторые - фреквентативное.

Анализ текстов (52830 слов) показывает, что частотность указанных глаголов минимальная: 5 раз встречается глагол $imt\hat{d}$, а остальных глаголов в текстах не имеется.

E. V ä ä r i
(Tartu)

LIVISCHES VERBALSUFFIX -m + t

Z u s a m m e n f a s s u n g

In der livischen Sprache gibt es 7 Verbalsuffixe von unterschiedlicher Produktivität. Verhältnismäßig wenig gibt es Verben, in denen im Suffix das Element *t* vorhanden ist, das sich sowohl an einen Konsonanten als auch an einen Vokal anschließen kann.

Eine kleine Gruppe bilden die Verben, in denen sich das Element *t* an den Konsonanten *m* anschließt. Nach Durcharbeitung der Materialien konnten im Livischen 17 solche Verben festgestellt werden.

Von den behandelten 17 Verben gehören 7 zum Sprachgebrauch, zum passiven Wortschatz 10 Wörter. In dem 1861 erschienenen livischen Wörterbuch von Sjögren und Wiedemann sind 16 Verben angeführt worden.

Bei der Ableitung sind in 13 Fällen die Wörter vom genuinen Stamm abgeleitet worden, in 4 Fällen von Lehrwörtern. Indoeuropäischer Stamm findet sich im Verb *nim̃t̃ä*, germanischer im Verb *arm̃t̃ä*, niederdeutscher im Verb *ver̃m̃t̃ä* und finnischer im Verb *riem̃t̃ä*.

Der größte Teil der Verben hat kausative Bedeutung, nur wenige haben frequentative Schattierung.

In der Textsammlung, die 52830 Wörter enthält, ist nur das Verb *im̃t̃ä* 5mal vertreten.

E. V ä ä r i
(Tartu)

LIIVLASTE POULIN KLAVINA JA ALFON BERTHOLDI LUULET I

Kuigi liivi kirjakeelt pole pärast Teist maailmasõda suudetud jätkata, on siiski leidunud liivlasi, kes on septsenud liivikeelseid luuletusi ja jutukesi. Et avaldamisvõimalused on täiesti puudunud, pole need muidugi trükki jõudnud. Keeleuurijad on liivlaste kirjanduslikku loomingut lindistanud või neid kogunud säilitamiseks.

Käesolevaga avaldame kahe liivlase luuletusi. Need pakuvad eeskätt lingvistilist huvi, sest on kirjutatud autorite arusaamise järgi liivi keele häälikuist ja foneemidest. Poulin Klavina luuletused on lähetatud 17. XII 1982, Alfon Bertholdi omad aga 1982. a. mais. Luuletused varustatakse vaba eestikeelse tõlkega.

P. KLAVINA LUULETUSI

KIEVAD EŽMIST SAMTŌ ASTŌS /Kevad esimest sammu astus/

Kievad ežmist samtŏ astŏs,
Vāldast rāndast siniz mierrŏ,
Kildziz ielkŏks kitŏb siz,
Terintŏd vol mierjemā.

Puskud mis at minnŏn kādsŏ
Laugŏ lājniz panūb ma.
Vagā tūlki laugŏ pūgŏs
Vi sa nēdi mierjemān.

Puskūdŏks ma ouvvŏ āndab
Amā jaudziz mierjemān.
Īdŏkabal medi vŏida
Sidamŏst ma pŏlab sie.

/Kevad esimest sammu astus, valgest rannast sinisesse merre; kõlava
nääleaga ütlen siis: tervitatud ole, mereema.

Lilled, mis mul on käes, tasa laineis punun ma. Vaikne tuuleke tasa pu-
hudes vii sa neid mereemale.

Lilledega au ma annan kogu jõust mereemale. Uhtelugu meid sa hoiä, sü-
damest ma palun seda./

SE NEICT, KIS PİLÖB KUOLTA PÄL

/See tütarlaps, kes seisab kalda peal/

Se neict, kis pilõb kuolta päl

Ja kogaz mierrõ vanilõb.

Täm silmsti vierõb kindil sur

Ja kibdistõz ta itküb.

Ta mädlõb, mis ne rõkandist,

Ku voltõ täsa kodskip.

Ku rikkõd kozgõnd tiebõd ne,

Kien volks ni tämpõ volmõst.

Ja vaimi tül, mis tämpõ pügõb,

Täm virist ibükst latastõb.

Um võttõn tämmõn tõurõmõ

Ja mattõn tõvvõ mierpuojõ.

/See tütarlaps, kes seisab kalda peal ja kaugele merele vaatab. Tema
silmist veereb pisar suur ja kibedalt ta nutab.

Ta mäletab, mida nad rääkisid, kui olid siin kahekesi. Kui rikkad pulmad
teevad nad, kes tänagi nii võiksid olla.

Ja terav tuul, mis täna puhub, ta halle juukseid rebib. On võtnud te-
malt kallima ja matnud merepõhja./

A. BERTHOLDI LUULETUSI

VAID KILA /Vaide küla/

Äb kaugõn säl siest Kuolka nanast

Um piški kila vansti vanast,

Säl jieliz viza lüvõd am,

Kus volikšiz set lüvõd vaim.

Siz ta kierz samkõks astab
Ja ne palad viedkõks kastab,
Rinda pierõ nēgi panab
Ja siz jecpēn nēgi kändab.

Siz ta iedõb palast kabal
Nei tieb se kien mēj um koval.
Ardamõst ka sõbran kabal
Nei ta tieb alz idõkabal.

Nei se tieb kien lem um sidam
Siepierast ka kubõõ pidam.
Se um arm kis mēgi sidab
Ja nei mēgi ilzõ pidab.

/Katriņ tana leiba kũpsetab, ahju sũũtab, kõike muretseb. Olgu kõik, mis on tahetav, olgu siin kae juures saadaval.

Mida ma veel siin seletan, tema leiba ahju heidab. Ja siis aja jarel hũũtab, ma siis leiba vailja tõmban.

Siis ta kerge sammuga astub ja need palad veega kastab. Jãrgemõõda neid paneb ja siis edasi neid kannab.

Siis ta lõikab palast tũki. Nii teeb see, kel mõistus on tark. On vaja anda ka sõbrale tũkk, nii teeb ta ikka alati.

Nii see teeb, kel soe on sũda, seepãrast ka kokku hoiame. See on arm, mis meid seob ja nii meid ũla. hoiab./

TAM /Tamm/

Ma tuodkõks tãdõn kiitõb nei
Ma idstid tãnda vanõkõm kei,
Ma rõkandõb ij tãm sie sur,
Kis kazab tãs Lõz kõrand jũs.

Sa jõvgõ kõnka pãl uod astõn
Ja tõvald jurd uod mõ sil laskõn,
Kis kil tãs sin um kazõ õbkõn
Set vimõ id um sinda kastõn.

Ku armaz jiema armõ nõgõn
Enõ vegist oksad lajgal lagõn
Sa rek mien vorõ nãnt al nõgõn
Ja jaud jur sodõ tegiõ õbkõn.

Kil pāgin sin just pidiz lābōd
Sa väga sur, ne siedo nābōd,
Irg pāl ne sin jūr paikōl iebōd
Ne sinda ležgōl nādō tobōd.

Nā vägi knaš ni tās sa pilōd
At vägi surd sin oksa tībōd,
Kui sangdi um sin liedōd katuks,
Sa auvlj uod se ni um tuodkōks.

/Ma tööga teile ütlen nii: ma ühtelugu teda vaatamas käin. Ma räägin
suurest tammest, mis kasvab Lõzi talu juures.

Sa liivakünka peale oled astunud ja tugevalt juured oled maa sisse
ajanud. Kes küll siin sind kasvada on aidanud, vaid vihm sind on üha
kastnud.

Kui armas ema armu näidanud, oma võimsad oksad laiali laotanud. Sa
reisimehele varju nende all näidanud ja jõudu saada taas aidanud.

Küll paljud sinu juurest mööda lähevad. Sa väga suur - nad seda
näevad. Käigu peal nad sinu juurde paigale jäävad, nad sind lähedalt
näha tahavad.

Nii väga ilusana sa siin seisad, on väga suured sinu oksatuvad. Kui
tihe on sinu lehekatus, sa auväärne oled, see küll on tõsi./

P. Alvre
(Tartu)

DOKTORIVÄITEKIRI MITME ERIALA PIIRIMAILT

15. X 1982 kaitses Leningradi A. A. Ždanovi nimelises Riiklikus Üli-
koolis doktoriväitekirja "Slaavi ja soome-ugri keelte kõrvutav-ajalooline fra-
seoloogia" ukraina keeleteadlane O. Tkatšenko. Kaitsmine toimus slavistika
nõukogu ja germanistika, romanistika ning üldkeeleteaduse nõukogu ühisel
koosolekul, kuhu asjatundjatena oli kutsutud ka fennougriste. Oponentid
P. Ariste, J. Otkupštšikov (Leningrad) ja N. Tolstoi (Moskva).

Monograafiana ilmunud väitekirjas on uurimisobjektiks 86 eri keele mi-
nasjuttude kivistunud algusvormelid. Pöörates peatähelepanu slaavi ja soo-
me-ugri keelte vanadele kontaktidele, on autoril õnnestunud välja selgitada,
et paarisõnaline muinasjuttude algusvormel *жил-был* on lähtelt soomeugri-
line. Lääne- ja lõunaslaavi keeltes ta praktiliselt puudub ning ukraina ja
valgevene keeleski on tema kasutamine üsna juhuslik. Seevastu venekeelse-
tele muinasjuttudele on *жил-был* tüüpiline. Selle peamiseks levialaks on
Moskva, Rjazani, Jaroslavl'i ning Kalinini oblastid, kus iidse soome-ugri sub-
straadi oletaminegi tundub kõige tõepärasem.

Väitekirja põhijäreldus, et vene *жил-был*, samuti substantiiv *житъ-
бытъ* on soome-ugrilise päritoluga tõkelaenuid, arvatavasti pärit hääbunud
merja keelest, kutsus kaitsmisel esile elava mõttevahetuse. Oponentidest
esindas J. Otkupštšikov traditsioonilist seisukohta, et *жил-был* on vana
pluskvamperfekti rudiment. Selline arvamus pole aga slavistide hulgas täna-
päeval enam põrmugi ainuline.

O. Tkatšenko on oma väitekirjaga rajanud uue uurimissuuna, hääbunud
soome-ugri keelte elementide rekonstrueerimise slaavi keeltes ilmneva subst-
raadi baasil. Uudne on seejuures ka uurimismetoodika. Ühendanud kõrvutav-
tüpoloogilise uurimisviisi võrdlev-ajaloolisega, on autor saanud kõrvutav-aja-
loolise meetodi, mis on rangelt suunatud ainult ühe keelefakti, nn. mikroob-
jekti uurimisele. See võimaldab analüüsis saavutada sügavust, mis makroob-
jekti korral ei tuleks arvesse.

Oponendid ja sõnavõtjad tõstsid veel esile väitekirja seisukohtade suurt tähtsust praktikale. O. Tkatšenko uurimusest leiavad endale kasutuskõlblikku nii slavistid kui fennougristid, kelle uurimisalaks on ajalooline fraseoloogia, areaalne lingvistika, keelekontaktid ja substraadiprobleemid. Oma panuse on O. Tkatšenko väitekirja andnud ka folkloristikale ning üldkeeleteadusele.

A. K ü n n a p
(Tartu)

TEADUSTÖÖST TRO SOOME-UGRI KEELTE KATEEDRIS

Tartu Riiklikus Ülikoolis töötav soome-ugri keelte kateedri kollektiiv on rea aastate jooksul silma paistnud oma teadusliku produktiivsusega, seda juba kateedri loomisest peale a. 1946. Akadeemik prof. Paul Ariste rajatud nõukogude fennougristika koolkond on praegu eriti elujõuline, see on saavutanud nii üleliidulise kui ka rahvusvahelise maine.

Kateedri õppejõududel, kelle arv pole eriti suur (see on kõikunud 3 ja 6 vahel; praegu 4 professorit ja 2 dotsenti) on peamiseks uurimissuunaks soome-ugri keelte grammatika ja sõnavara analüüs. Põhiiline tähelepanu on koondunud läänemeresoome keeltele. Sellelt alalt on kaitstud ka kõige rohkem doktoriväitekirju: P. Ariste Hiiu murrete häälikuist, P. Alvre mitmuse tüve moodustamisest soome keeles võrrelduna sugulaskeeltega ja E. Vääri hiivi keele sufikseist. P. Palmeos on spetsialiseerunud esmajoones karjala keele uurimisele. T. Seilenthal kaitses oma väitekirja handi keele postpositsioonide alalt ja jätkab nüüd uurimistööd teiste ugri rühma keeltega. Samejeedi keeltele on aga spetsialiseerunud nende ridade kirjutaja, kaitses nii kandidaadikui doktoriväitekirja sellelt alalt.

TRU soome-ugri keelte kateedri ülesannete hulka on pidevalt kuulunud ka väljaspool Eesti NSV-d töötavate fennougristide ettevalmistamine ja juhendamine. Kateedri õppejõudude juhendamisel on valminud ja kaitstud u. 40 fennougristikaalast kandidaadiväitekirja, oponentide ja retsenseeritute arv

on aga märksa suurem. Tartu Riiklik Ülikool on muide Nõukogude Liidus ainuke koht, kus on võimalik kaitsta doktoriväitekirju soome-ugri keelte alal.

Kontakt paljude soome-ugri rahvastega on avardanud ka kateedrilikmete uurimistemaatikat ning muud teaduslikku tegevust.

Et anda enam-vähem ammendav ülevaade seni tehtust, hakkab kateeder võimalust mööda avaldama "Fenno-ugristica's" oma õppejõudude personaalnimestikke. Teadustööde bibliograafiad kuuluvad teatavasti lahutamatu osana lingvistilisse uurimisprotsessi, võimaldades eri publikatsioonidesse laialipaisatud ainekust saada koondpilti, ilma milleta üksikprobleemidegi analüüs on raskendatud. Selles mõttes on teretunud nii personaalnimestikud kui temaatilised ülevaated.

Prof. P. Alvre personaalnimestik oli kavandatud juba tema juubelikogumikku, kuid tehnilistel põhjustel ilmub see siin eraldi.*

* Varem on avaldatud prof. P. Ariste tööde bibliograafiad (Sõna sõna kõrvale, Tln. 1965; Fenno-ugristica 1, Trt. 1975, lk. 380 jj.); tema tööde täielik nimestik on koostamisel.

PAUL ALVRE PERSONAALNIMESTIK
ПЕРСОНАЛЬНЫЙ БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ
ПАУЛЯ ЮХАНОВИЧА АЛВРЕ

Käesolevasse nimestikku on koondatud professor Paul Alvre paarikümne aasta tööd (ajavahemikust 1961 - 1982), samuti tema toimetatud, juhendatud või oponeeritud töid ning kirjandust P. Alvre enda kohta. Nimestiku Юрус leidub P. Alvre tööde tähestikregister. Kõik kirjed on nummerdatud jätkuva numeratsiooniga.

Koostajad: L.В. ja I.М.

Настоящий указатель содержит сведения о работах профессора Пауля Юхановича Алвре, опубликованных с 1961 по 1982 гг. В нем перечислены также редактированные профессором издания, разработанные под его руководством диссертации, проопонированные им работы; приводятся и список литературы о профессоре П.Ю. Алвре. В конце указателя этой библиографии помещен алфавитный указатель названий работ П.Ю. Алвре. Описания всех разделов имеют сквозную нумерацию.

Составители: Л.В. и И.М.

P. ALVRE TOODE BIBLIOGRAAFIA
(1961 - 1982)

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ П.Ю. АЛВРЕ
(1961 - 1982)

1961

1. *mispärast - seepärast*. - КК, 1961, 9, lk. 546-547.
/О словах/ *mispärast - seepärast*.
2. Sõnadest *saaksesa, silläsä* ja *seesinane*. - КК, 1961, 10, lk. 614-619.
О словах *saaksesa, silläsä* и *seesinane*.

1962

3. Adverbide eesti *taga* - samojeedi **taka*-pronominaalsest päritolust. ESA, VIII, 1962, lk. 147-162.

Резюме: О происхождении наречия от эстонского *taga* - самодийского **taka-*.

4. *i*-lise täiendosaga liitsõnadest. - КК, 1962, 11, lk. 685-687.

О сложных словах с дополнительным компонентом, кончающимся на *-i*.

5. Kehaosi märkivate nimetuste numerusest. - КК, 1962, 2, lk. 97-104; 3, lk. 160-167.

О числе наименований частей тела.

6. Neljast konsonantfüvelisest liitumusest Wiedemanni sõnaraamatus. - КК, 1962, 8, lk. 471-476.

Четыре случая аффиксации к консонантной основе в словаре Видемана.

1963

7. *i*-mitmuse päritolust. - Nonaginta. Johannes Voldemar Veski 90. sünnipäevaks 27. juunil 1963. Tln., 1963, lk. 78-94. (ES Toim., 6.)

О происхождении множественного числа на *-i*.

8. Kuidas on tekkinud vere-õrpalised kohanimed. - КК, 1963, 4, lk. 219-224.

О происхождении названий местностей, оканчивающихся на *-vere*.

9. Pronoomeni see tüvedest läänemeresoome keeltes. - ESA, IX, 1963, lk. 131-150.

Резюме: Основы местоимения *see* в прибалтийско-финских языках.

1964

10. *a*-mitmuse päritolust. - ESA, X, 1964, lk. 57-80.

Резюме: О происхождении признака *a* множественного числа.

11. Kahest väljasurnud käändest. - КК, 1964, 9, lk. 543-547.

Два вышедших из употребления падежа.

12. Karjala keele sõnaraamatu koostamisest. - КК, 1964, 5, lk. 318-319.

О составлении словаря карельского языка.

13. Keeleajalooline pilk eesti muutkondade süsteemile. - КК, 1964, 2, lk. 99-104; 3, lk. 149-157; 4, lk. 218-225.

Система эстонских склонений и спряжений с точки зрения истории языка.

14. Soome keele heliarhiivi tegevusest. - КК, 1964, 12, lk. 766-768.

О деятельности финского звукового архива.

1965

15. Konsonanttüveliste sõnade astmevahelduse määramisest. - KK, 1965, 2, lk. 85-92; 3, lk. 158-164.

О чередовании степеней слов с согласной основой.

16. Kuldseid vilju ühe teadlase tööpõllult. /Rets.: Sõna sõna kõrvale. Paul Ariste teaduslikust tegevusest. Tln., 1965, 128 lk./ - KK, 1965, 8, lk. 499-501.

Плодотворная деятельность на поприще языкознания. /Рец.: Словок слову. О научной деятельности Пауля Аристе. - На эст. яз. /.

17. Pronomenite iseärasusi. - ESA, 11, 1965, lk. 195-208.

Резюме: К вопросу об особенностях местоимений.

18. Veelgi vere-lõpuliste kohanimede käsitlemisest. /V. Palli artikli "Märkmeid vere-lõpuliste kohanimede käsitlemise kohta" puhul ajakirjas "Keel ja Kirjandus", 1965, 5./ - KK, 1965, 6, lk. 351-356.

Еще раз о трактовке топонимов с окончанием на *-vere*. /По поводу статьи В. Палля "Примечания к трактовке топонимов на *-vere*" в журнале "Кеэль я kirjандус", 1965, 5./

19. Образование множественного числа в финском языке в плане сравнения с другими родственными языками. (Морфолого-фонетическое исследование.) Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Тарту, 1965. 60 с.

20. Morfologis-äännehistoriallinen tutkimus monikkovartalon muodostuksesta suomessa verrattuna sukukieliin = Morfoloogilis-häälikulooline uurimus soome keele mitmusetüve moodustamisest võrrelduna sugulaskeeltega. Väitekirj filol.-kand. tead. kraadi taotlemiseks. Tartto, 1965. 1122 s. - Käsi- kirjoite. - Kandidaadiväitekirja eest antud filoloogiateaduste doktori kraad.

Образование множественного числа в финском языке в плане сравнения с другими родственными языками. (Морфолого-фонетическое исследование.) Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. - Рукопись на фин. яз. - За кандидатскую диссертацию присвоено звание доктора филологических наук.

Рец.: Саари Х. Две диссертации по финскому языку. - СФУ, III, 1967, 1, с. 69-73.

21. Zur Frage nach der Entwicklung *ja, j̄ > i in den uralischen Sprachen. - СФУ, I, 1965, 1, S. 11-20.

Резюме: К вопросу о развитии *j a, j ä > i в уральских языках.

1966

22. Kordaminekuid ja puudujääke sisukas kogumikus. /Rets.: Töid läänemeresoome ja volga keelte alalt. Tln., 1964. 135 lk. / - KK, 1966, 6, lk. 377-383.

Удачи и недочеты содержательного сборника. /Рец.: Труды по прибалтийско-финским и волжским языкам. - На эст. яз./

23. Mitmuse genitiivvormide arengust karjala keeles. - ESA, 12, 1966, lk. 125-147.

Резюме: О развитии падежных форм генитива мн. числа в карельском языке.

24. si- mitmuse probleem. - KK, 1966, 3, lk. 156-164.

Проблемы множественного числа на -si.

25. Soome-eesti sõnaraamatu arvustuseks ja täienduseks. /Rets.: K. Pihel, A. Pikamäe. Soome-eesti sõnaraamat. Tln., "Eesti Raamat", 1965. 408 lk. / - KK, 11, lk. 701-707; 12, lk. 765-772.

К критике и дополнению финско-эстонского словаря. /К. Пихель, А. Пикамэ. Финско-эстонский словарь./

26. Tehkem vahet olulise ja ebaolulise vahel. - KK, 1966, 1, lk. 44-46.

Следует отличать существенное от несущественного.

27. /Рец.: / Liimola, M. Zur historischen Formenlehre des Wogulischen. I. Flexion der Nomina. Helsinki, 1963. 247 S. (SUST, 127.) - СФУ, II, 1966, 3, с. 230-232.

1967

28. Doktoriväitekiri läänemeresoome infinitiividest. /Rets.: P. Saukkonen. Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historiaa. I. Johdanto. Adverbiaali infinitiivi. Helsinki, 1965. 275 s. / - KK, 1967, 3, lk. 182-186.

Докторская диссертация об инфинитивах в прибалтийско-финских языках.

29. Kas fantaasia või faktid? /Т.-Р. Viitso artikli "Reontra. Hilisgeminationist ja sellega seotust" puhul ajakirjas "Keel ja Kirjandus", 1967, 2. / - KK, 1967, 2, lk. 106-110.

Фантазия или факты? /По поводу статьи Т.-Р. Вийтсо "Reontra. О позднем удвоении согласных и связанных с этим явлениях" в журнале "Keel ja Kirjandus", 1967, 2./

30. "Nõukogude Fennougriatika" kaks aastakäiku /1965-1966/. - KK, 1967, 6, lk. 370-375.

Журнал "Советское финно-угроведение" за два года /1965-1966 гг./.

31. Olematuist "nõksudest" ja muist vildakustest. /T.-R. Viitso artikli "Vähikäigust ja muust" puhul ajakirjas "Keel ja Kirjandus", 1967, 8./ - KK, 1967, 8, lk. 498-499.

О несуществующих "трюках" и прочих неправильностях. /По поводу статьи Т.-Р. Вийтсо "О раковой походке и прочем" в журнале "Keel ja Kirjandus", 1967, 8./

32. Soome keele õpik iseõppijale. Tln., "Valgus", 1967. 275 lk.

Самоучитель финского языка. - На эст. и фин. яз.

33. О множественном числе на *i* в водском языке. - СФУ, III, 1967, 4, с. 237-250.

Zsfass.: Vom *i*-Plural im Wotischen.

34. On the Baltic-Fennic Dative (with special reference to the Liv Language). - СФУ, III, 1967, 3, p. 171-181.

Резюме: О прибалтийско-финском дативе (особенно в ливском языке).

1968

35. Arvestagem hääldamist ja kirjaviisi traditsioone. /M. Hindi artikli "Võõrpärisnimede ja nende tuletiste õigekirja vaieldavused" puhul ajakirjas "Keel ja Kirjandus", 1968, 1 ja 2./ - KK, 1968, 6, lk. 365-369.

Учет произношение и традиции орфографии. /По поводу статьи М. Хинта "Спорные вопросы в орфографии иностранных имен собственных и их дериватов" в журнале "Keel ja kirjandus", 1968, 1 и 2./

36. Läänemeresoome **eda-*, **edä-* adjektiividest. - SUST, 1968, 145. Fennougrica. Juhlakirja Lauri Postin kuusikymmenvuotispäiväksi 17.3.1968, lk. 7-11.

О прилагательных на **eda-*, **edä-* в прибалтийско-финских языках.

37. Omastusliitelistest määrõnadest eesti kirjakeeles ja murdeis. - KK, 1968, 11, lk. 658-671.

Наречия с притяжательными суффиксами в эстонском литературном языке и в диалектах.

38. Sugulaskeelte lugemik soome ja eesti lingvistide ühistööna. /Rets.: P. Virtaranta. Lähisukukielten lukemisto. Helsinki, 1967. 239 s. (SKS Toim., 287.)/ - KK, 1968, 12, lk. 759-763.

Хрестоматия наших родственных языков - совместный труд финских и эстонских языковедов.

39. Tugevaastmelise *i*-mitmuse probleeme. - ESA, 13, 1967, lk. 23-35.

Проблемы множественного числа на *i* с сильной основой.

40. /Rev.:/ Ariste, P. A Grammar of the Votic Language. Bloomington - The Hague 1968. IX + 121 pp. (Indiana University Publications. Uralic and Altaic Series, 68.) - СФУ, V, 1969, 3, p. 221-223.

41. Humaananatoomia oskussõnade olukorrast. - KK, 1969, 8, lk. 490-496. - Kaasaut.: Arne Lepp, Ela Lepp-Kogerman.

Оположении в области терминологии, относящийся к анатомии человека.

42. Hüüdsõnadest Wiedemanni sõnaraamatus. - ESA, 14-15, 1968-1969, lk. 221-237.

Резюме: О междометиях в словаре Видемана.

43. Ka hüüdsõnad vajavad normeermist. - KK, 1969, 9, lk. 535-537. И междометия подлежат нормализации.

44. /Rez.:/ "Keele ja Kirjanduse" koondregistrid 1958-1967. Tln., "Perioodika", 1968. 224 S. - СФУ, IV, 1969, 3, S. 217-221.

/Rez.:/ Указатели журнала "Кеэль я кирьяндус" на 1958-1967 годы. - На эст. яз.

45. Läänemeresoome **de*-, **de*- noomenite tüvedest. - ESA, 14-15, 1968-1969, lk. 151-170.

Резюме: О прибалтийско-финских именных основах на **de*, **de*.

46. Märkmeid ühe doktoriväitekirja kohta. /Rets.: Mauno Koski. Itämerensuomalaisten kielten hiisi-sanue. Semanttinen tutkimus.I. Turku, 1967. 236 s. (Turun Yliopiston julkaisu, C, 5.)/ - KK, 1969, 2, lk. 120-125.

Заметки об одной докторской диссертации.

47. Soome keeleõpetuse reeglid. Tln., "Valgus", 1969. 312 lk.

Грамматика финского языка. - На эст. и фин. яз.

Rets.: Nuutinen, O. Uus soome keele õpik eestlastele. - KK, 1970, 8, lk. 512-514.

48. Soome sõnatüüpidest. - ESA, 14-15, 1968-1969, lk. 181-191.

Резюме: О финских типовых словах.

49. Журнал "Советское финно-угроведение" за три года своего существования /1965-1967/. - ВЯ, 1969, 1, с. 137-143.

50. Suomalais-eestiläinen tulkiskanakirja = Soome-eeesti vestlussõnastik. Tln., "Valgus", 1969. 576 s.

Финско-эстонский разговорник.

51. Congressus Tertius Internationalis Fennougriстарum habitus est. -

KK, 1970, 10, lk. 614-625. - Kaasaut.: H. Saari jt.

Третий международный конгресс финно-угроведов совершил свою работу.

52. Dekaan Eduard Laugaste filoloogiadoktoriks. - TRU, 1970, 3. juulil.

Декан Эдуард Лаугасте стал доктором филологических наук.

53. Eesti ja sugulaskeelte mitmusetüübid. - KK, 1970, 8, lk. 454-460.

Типология форм множественного числа в эстонском и родственных ему языках.

54. Julius Mägiste 70-aastane. - Fotoga. - ESA, 16, 1970, lk. 288-291.

Юлиусу Мягисте исполнилось 70 лет.

55. Keelest ja selle uurimisest. - Noorus, 1970, 5, lk. 70-71.

О языке и его изучении.

56. Kitsaskohti Kreutzwaldi sõnaloomingu tõlgendamisel. /J. Peebo artikli "Kalevipoja" sõnavara Wiedemanni sõnaraamatus" puhul ajakirjas "Keel ja Kirjandus", 1969, 5 ja 12. / - KK, 1970, 6, lk. 346-349.

Уэкие места в трактовке лексических неологизмов Крейцвальда. /По поводу статьи Я. Пээбо "Словарный состав "Калевипоэга" в словаре Видемана" в журнале "Кеэль я кирьяндус" 1969, 5 и 12. /

57. Kolmele teadlasele filoloogiadoktori kraad. /Rets.: E. Laugaste.

Sõnaalguline sisealliteratsioon eesti rahvalauludes. Eesti rahvalaulu struktuur ja kujund. I. - TRU Toim., 1969, 234. Tõid eesti filoloogia alalt. II. / - KK, 1970, 9, lk. 581-582.

Тремученым ученая степень доктора филологических наук.

/Э. Лаугасте. Начальная и внутренняя аллитерация в эстонских народных песнях. - На эст. яз. /

58. Soome-ugri keelte kateedri ja eesti keele kateedri tööd 1947-1969.

Bibliograafia. Trt., 1970, 167 lk. (TRU) - Kaasaut.: V. Kingisepp, A. Veski.

Работы, выполненные при кафедрах финно-угорских языков и эстонского языка 1947-1969. Библиографический указатель.

59. "Tähe mõrjsja" oletatavaist kohanimedest. /E. Roosi artikli "Tähe mõrjsja" Salme ja tema kosilased" puhul ajakirjas "Keel ja Kirjandus", 1969, 11 ja 12. / - KK, 1970, 3, lk. 161-162.

О предполагаемых топонимах в "Невесте звезды". /По поводу статьи Э. Рооса "Сальме из народной песни "Невеста звезды" и ее женихи" в журнале "Кеэль я кирьяндус", 1969, 11 и 12. /

60. Vältigem suuri muudatusi. /J. Auli artikli "Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamisest anatoomia ja morfoloogia terminoloogias" puhul ajakirjas

"Keel ja Kirjandus", 1970, 6./ - КК, 1970, 7, lk. 428. - Kaasaut.: A. Lepp, E. Lepp-Kogerman.

Воздержимся от больших изменений. /По поводу статьи Ю. Ауля "Слитное и раздельное написание субстантивных терминов анатомии и морфологии" в журнале "Keel ja kirjandus", 1970, 6./

61. Ünnestunud keelekäsiraamat. /Rets.: Suomen kielen käsikirja. Toimitt. Osmo Ikola. Helsinki, Weilin + Göös, 1968. 540 s.) - КК, 1970, 12, lk. 768-771.

Удачный справочник по финскому языку.

62. О более поздних по происхождению основах множественного числа в прибалтийско-финских языках. - Congressus Tertius Internationalis Fenno-Ugristarum, Tallinn, 17-23. VIII 1970. Teesid. Тезисы. Thesien. I. Tln., 1970, с. 40.

63. /Рец.:/ Трошева М.П. Наречия в современных мордовских языках. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Саранск, 1968 - СФУ, У1, 1970, 4, с. 313-316.

64. /Rez.:/ Suomen kielen käsikirja. Toimitt. Osmo Ikola. Tapiola, 1968. 540 S. - СФУ, VI, 1970, 2, S. 148-153.

1971

65. Mahukas kohanimeuurimus. /Rets.: V. Pall. Põhja-Tartumaa kohanimed, I. Tln., "Valgus", 1969. 316 lk. / - КК, 1971, 1, lk. 55-59.

Обширное исследование по топонимике. /В. Палль. Топонимия северной части уезда Тартумаа. I. - На эст. яз./

66. Murdekeelendid *tuntsa* ja *tuta*. - КК, 1971, 3, lk. 153-156.

Диалектные слова *tuntsa* и *tuta*.

67. Soome keelenäiteid. - ESA, 17, 1971, lk. 173-186.

Резюме: Образцы финской речи.

68. Soome keele õpik iseõppijaile. 2., täiend. tr. Tln., "Valgus", 1971. 304 lk.

Учебник финского языка для самообучения. - На эст. и фин. яз.

69. Soome tüüpeõnad. - K. Pihel, A. Pikamäe. Soome-estli sõnaraamat. Tln., 1971, lk. 596-616.

Финские типовые слова.

70. Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Analüütilisi terminatiivikonstruktsioone. - КК, 1971, 9, lk. 535-541.

От терминативных конструкций к падежу терминативу. Аналитические терминативные конструкции.

71. Terminatiivseist konstruksioonidest terminatiivini. Terminatiivne illatiiv. - KK, 1971, 6, lk. 345-351.

От терминативных конструкций к падежу терминативу. Терминативный иллатив.

72. /Рец.:/ Бузакова Р.В. Синонимия мордовских языков. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Саранск, 1970. - СФУ, У11, 1971, 1, с. 63-66.

73. Zum Jubiläum von Paula Palmeos. - СФУ, VII, 1971, 4, S. 324-326.
К юбилею Паулы Пальмеос.

1972

74. Mõnede reduplikatiiv sõnade päritolust. - KK, 1972, 4, lk. 221-225.
О происхождении некоторых редупликативных слов.

75. Paarist murdesõnast *loalause, umbusklik*/. - Sõnasõel, 1. Trt., 1972, lk. 12-17.

О двух диалектных словах *loalause, umbusklik*/.

76. Paarist refleksiiv-translatiivsete verbide segatüübist (Leningradi oblasti soomlastel). - ESA, 18, 1972, lk. 197-214.

Резюме: О некоторых смешанных возвратно-транслативных глаголах (у финнов Ленинградской области).

77. Terminatiivseist konstruksioonidest terminatiivini. Analüütiline *saadik*-konstruksioon. - KK, 1972, 8, lk. 467-473; 9, lk. 549-556.

От терминативных конструкций к падежу терминативу. Аналитическая конструкция с послелогом *saadik*.

78. /Рец.:/ Баранцев А.П. Фонологические средства лудиковской речи. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Петрозаводск, 1970. - СФУ, У111, 1972, с. 154-156.

1973

79. Eesti terminatiivse *emmis*-konstruksiooni päritolust. - SUST, 1973, 150. Commentationes fenno-ugricae in honorem Erkki Itkonen sexagenarii die XXVI mensis aprilis anno MCMLXXIII, lk. 21-29.

О происхождении терминативной конструкции на *emmis* в эстонском языке.

Summary: On the Origin of Estonian Terminative *Emmis*-Construction.

80. Kahest kagueesti esindajast *haava(1)*-sõnaperes. - Sõnasõel, 2. Trt., 1973, lk. 29-35.

О двух юго-восточных представителях в семье слов на *-haava(1)* в эстонском языке.

81. Koidu Uustalu filoloogiakandidaadiks. /Rets.: K. Uustalu. Lõuna-

Eesti saksakeelne toponüümia (mbisanimed). (Deutschsprachige Toponymie Südestlands (Güternamen).) Trt., 1972./ - КК, 1973, 3, lk. 187-188.

Койду Уусталу присвоена научная степень кандидата филологических наук.

82. Läänemeresoome aluskeele varajasest murdeliigendusest (eriti eesti ja soome keelt silmas pidades). - Läänemeresoome filoloogia sümposium, 1973. Teesid. Tln., 1973, lk. 5-8.

О первичном диалектном членении прибалтийско-финского языка-основы (в частности, эстонского и финского языков).

83. Läänemeresoome aluskeele varasest murdeliigendusest, eriti eesti ja soome keelt silmas pidades. - КК, 1973, 3, lk. 151-162; 5, lk. 291-299.

О первичном диалектном членении прибалтийско-финского языка-основы, в частности, эстонского и финского языков.

84. Väitekirjad eesti keele alalt. /Rets.: J. Peebo. "Kalevipoja" sõnavara. Trt., 1973; R. Kasik. Verbide ja verbaalsubstantiivide tuletusvahekorrad tänapäeva eesti keeles. Trt., 1972./ - КК, 1973, 8, lk. 509-511. - Kaasaut.: R. Kull.

/Кандидатские/диссертации по эстонскому языку. /Я.Э. Пеебо. Словарный состав эпоса "Калевипоэг"; Р.О. Казик. Деривационные отношения глаголов и отглагольных существительных в совершенном эстонском языке. - Обе на эст. яз./

85. Suomalais-eestiläinen tulkisanakirja = Soome-eesti vestlussõnastik. 2. tr. Tln., "Valgus", 1973. 592 s.

Финско-эстонский разговорник. 2-е изд. - На фин. и эст. яз.

1974

86. Keeleteaduse väitekirjad. /Rets.: J. Simm. Võnnu kihelkonna asustuslane toponüümika. Tln., 1973./ - КК, 1974, 1, lk. 60-61.

/Кандидатские/диссертации по языкознанию. /Рец.: Я. Симм. Комонимы Выннуского прихода. - На эст. яз./

87. /Рец.:/ Kasik, R. Verbide ja verbaalsubstantiivide tuletusvahekorrad tänapäeva eesti keeles. Väitekiri filol.-kand. tead. kraadi taotlemiseks. Trt., 1972. - СФУ, X, 1974, 4, с. 275-279.

Казик Р. Деривационные отношения глаголов и отглагольных существительных в современном эстонском языке. Канд. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. - На эст. яз.

88. /Рец.:/ Peebo, J. "Kalevipoja" sõnavara. Väitekiri filol.-kand. tead. kraadi taotlemiseks. Trt., 1973. - СФУ, X, 1974, 3, с. 212-216.

Пеэбо Я. Словарный состав эпоса "Калевипоэг". Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. - На эст. яз.

89. /Peç.:/ Simm, J.: Võnnu kihelkonna asustusalane toponüümika. Väitekirj filol.-kand. tead. kraadi taotlemiseks. Tln., 1973. - СФУ, X, 1974, 4, с. 279-282.

Симм Я. Комонимы Выннуского прихода. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. - На эст. яз.

90. Terminatiivseist konstruksioonidest terminatiivini. Teel terminatiivile. I. - КК, 1974, 1, lk. 7-14.

От терминативных конструкций к падежу терминативу. На пути к терминативу. I.

91. Terminatiivseist konstruksioonidest terminatiivini. Teel terminatiivile. II. - КК, 1974, 4, lk. 219-225.

От терминативных конструкций к падежу терминативу. На пути к терминативу. II.

92. Terminatiivseist konstruksioonidest terminatiivini. Terminatiivi tülek. - КК, 1974, 6, lk. 347-355.

От терминативных конструкций к падежу терминативу. Становление терминатива.

93. Udmurdi rindlause uurimus. /Rets.: В.Г. Калашникова. Сложносочиненные предложения в удмуртском языке (в историческом освещении). Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Глазов, 1974./ - КК, 1974, 10, lk. 640.

Исследование о сложносочиненных предложениях в удмуртском языке.

94. Uurimus udmurdi linnunimetust. /Rets.: Соколов С.В. Названия птиц в удмуртском языке. Ижевск, 1973./ - КК, 1974, 2, lk. 126.

Исследование о названиях птиц в удмуртском языке.

95. /Rez.:/ Uustalu, K. Lõuna-Eesti saksakeelne toponüümia (mbisanime id). (Deutschsprachige Toponymie Südestlands (Güternamen).) Diss. (in estnische Sprache) zur Erlangung des wissenschaftlichen Grades einer Kandidatin der Philologie. Trt., 1972. - СФУ, X, 1974, S. 69-73.

Уусталу К. Немецкая топонимия Южной Эстонии (название мыз). Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. - На эст. яз.

96. К вопросу об этапах развития терминатива в эстонском языке. - Вопросы советского финно-угроведения. Языковедение. (Тезисы докл. и сообщ. на ХУ конф. по финно-угроведению, посв. 250-летию АН СССР.) Петрозаводск, 1974, с. 114-116.

97. Akadeemik Paul Ariste juubeliks. - TRU Toim., 1975, 344. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 1, lk. 7-16: - Pseudonüüm: P. A.

К юбилею академика Пауля Аристе.

98. Doktoriväitekiri liivi keele derivatsioonist. /Rets.: E. Väari. Algpärased tuletusliited liivi keeles. Trt., 1974./ - KK, 1975, 7, lk. 444-445.

Докторская диссертация о деривации ливского языка. /Э. Вяари. Исконные словообразовательные суффиксы в ливском языке. - На эст. яз./.

99. Doktoriväitekiri mari kirjakeele ajaloost. /Rets.: Иванов И. Возникновение и развитие марийского литературного языка. Йошкар-Ола, 1975./ - KK, 1975, 8, lk. 512.

Докторская диссертация об истории марийского литературного языка.

100. Doktoriväitekiri noomenimorfologia alalt. /Rets.: H. Paunonen. Monikon genetiivin muodostus suomen kielessä. 1. Johdanto. Yksivartaloisten kaksitavujen monikon genetiivi suomen murteissa. Helsinki, 1974. 318 s. (SUST, 317.)/ - KK 1975, 10, lk. 637-639.

Докторская диссертация о морфологии имени.

101. Keeleteaduse doktorid. /Rets.: H. Rätsep. Eesti keele lihtlause struktuur. Verbikesksed lausemallid. Trt., 1974./ - KK, 1975, 1, lk. 62-63.

Доктора филологических наук. /Рец.: Х. Рятсеп. Структура простого предложения в эстонском языке. Ориентированные на глагол модели предложения. Тарту. 1974. - На эст. яз./

102. Kroonika. /K. Ananjina kaitses kandidaativäitekirja./ - KK, 1975, 4, lk. 252.

Хроника. /К. Ананжина защитила канд. дис. по теме "Верхне-алатырские говоры мокшанского языка". Саранск, 1974./

103. Leivu keelesaare *jeñhiga* ~ *jeñiga*. - Sõnasõel, 3. Trt., 1975, lk. 76-78.

Слова *jeñhiga* ~ *jeñiga* в лейвуском диалекте эстонского языка.

104. Läänemeresoome keelte hilistekkinud mitmusetüvedest. - Congressus Tertius Internationalis Fenno-Ugristarum Tallinnae habitus 17.-23. VIII 1970. Pars I. Acta linguistica. Tallinn, "Valgus", 1975, lk. 191-195.

О более поздних по происхождению основах множественного числа в прибалтийско-финских языках.

105. Läänemeresoome keelte mitmusetüvedest (peamiselt ühesilbilis is noo-

meneis). - TRU Toim., 1975, 344. Fenno-ugristica = Труды по финно-угро-ведению, 1, lk. 17-30.

Резюме: Об основах множественного числа прибалтийско-финских языках (преимущественно в односложных именах).

Zsfass.: Zu den Pluralstämmen in den ostseefinnischen Sprachen (vorwiegend in einsilbigen Nomina).

106. Pilk *haava()*-sõnapere tagamaadele kirjakeeles ja murdeis. - KK, 1975, 8, lk. 473-481.

Взгляд на словообразования с *-haava()* в литературном языке и диалектах.

107. Professor Paul Ariste teadlaseteest. - TRU, 1975, 31. jaan.
О пути ученого у профессора Пауля Аристе.

108. /Рец.:/ Rätsep, H. Eesti keele lihtlause struktuur. Verbikesked lausemallid. Väitekiri filol.- dr. tead. kraadi taotlemiseks. Trt., 1974. - СФУ, XI, 1975, 4, с. 301-305.

Рятсеп Х. Структура простого предложения в эстонском языке. Ориентированные на глагол модели предложения. Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. н. - На эст. яз.

109. Sada aastat Wiedemanni eesti keele grammatikat. - KK, 1975, 12, lk. 715-726.

Сто лет эстонской грамматики Видемана.

110. soome-ugri keeled. - ENE, 1975, kd. 7, lk. 231.

финно-угорские языки.

111. Valdek Pall filoloogiadoktoriks. /Rets.: V. Pall. Põhja-Tartumaa toponüümika. Tln., 1975./ - KK, 1975, 8, lk. 510-511.

Вальдеку Паллю присвоена научная степень доктора филологических наук. /Рец.: В. Палль. Топонимика северной части Тартумаа. - На эст. яз.

112. Vana kirjakeele *emmik* ~ *immik*. - Sõnasõel, 3. Trt., 1975, lk. 71-75.

Слова *emmik* ~ *immik* в старой эстонской письменности.

113. Vana kirjakeele terminatiivseist *atto*-, *atto*-konstruktsioonidest. - ESA, 19-20, 1973-1974, lk. 135-149.

Резюме: Терминативные конструкции на *atto*, *atto* в старой эстонской письменности.

114. Väitekiri süntaksi õpetamisest. /Rets.: M. Rõigas. Eesti keele lauseõpetuse individualiseeritud käsitlemine 7. klassis algoritmide baasil. Väitekiri filol.- kand. tead. kraadi taotlemiseks. Trt., 1975./ - KK, 1975, 4, lk. 252.

/Кандидатская/ диссертация о преподавании синтаксиса. /Рец.: Рыйгас М. Индивидуализированное обучение синтаксису эстонского языка в У11 классе на основе алгоритмов. - На эст. яз./

115. /Rez.:/ Основы финно-угорского языкознания (вопросы происхождения и развития финно-угорских языков). М., "Наука", 1974. 484 С. - СФУ, X1, 1975, 1, С. 207-216.

116. /Рец.:/ Соколов С.В. Названия птиц в удмуртском языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук. Ижевск, 1973. - СФУ, X1, 1975, 1, с. 63-66.

117. Über eine Neubildung in den finnisch-ugrischen Sprachen (auf dem Hintergrunde der pronominalen Typologie). - СФУ, XI, 1975, 4, С. 235-241.

Резюме: Об одном новообразовании в финно-угорских языках (на базе местоименной типологии).

1976

118. Keelest ja selle uurimisest. - Keel, mida me uurime. Tln., "Valgus", 1976, lk. 46-49.

О языке и его изучении.

119. /Rez.:/ Laanest, A. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tln., 1975. 240 S. - СФУ, XII, 1976, 3, С. 214-224.

Лаанест А. Введение в прибалтийско-финские языки. - На эст. яз.

120. /Рец.:/ Leppik, M. Ingerisooime kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine. Tln., 1975. 226 с. - СФУ, XII, 1976, 2, с. 133-137.

Леппик М. История фонологической системы курголовского финского диалекта в Ингерманландии. - На эст. яз.

121. Mõnede reduplikatiivkeelendite koostisest. - ESA 21, 1975, Tln., 1976, lk. 23-30.

Резюме: О составе некоторых слов с удвоенной основой.

122. /Рец.:/ Pall, V. Põhja-Tartumaa toponüümika. Väitekiri filol.-dr. tead. kraadi taotlemiseks. Tln., 1975. - СФУ, XII, 1976, 4, с. 303-307.

Палль В. Топонимия северной части Тартумаа. Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. н. - На эст. яз.

123. Slaavi laenudest soome-ugri keeltes. - TRU Toim., 1976, 382. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 2, 1 к. 3-15.

Резюме: О славянских заимствованиях в финно-угорских языках.

124. uraali keeled. - ENE, 1976, kd. 8, lk. 222.

уральские языки.

125. Uut soome keele süntaksi alalt. /Rets.: O. Ikola. Lauseenvastikeoppia. Helsinki, 1974. 94 lk. (Tietolipas, 76.)/ - КК, 1976, 7, lk. 443-444.

Новое в области финского синтаксиса.

126. Vana kirjakeele küsisõnu /eis, es, eks, eps/. - КК, 1976, 6, lk. 343-350.

Вопросительные слова раннего литературного языка /eis, es, eks, eps/.

127. /Рец.:/ Ананьяна К.И. Верхне-алатырские говоры мокшанского языка. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Саранск, 1974. - СФУ, X11, 1976, 1, с. 67-69.

128. /Рец.:/ Тепляшина Т.И. Язык бесермян. М., "Наука", 1970. 288 с. - TRU Toim., 1976, 397. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 3, с. 149-153.

129. Der Genitiv des Plurals im Wotischen auf dem Hintergrund der obliquen Kasus. - СФУ, XII, 1976, 4, S. 263-282.

Резюме: О вадском генитиве множественного числа на фоне косвенных падежей.

1977

130. Pronoomenite morfoloogiat. Pronoomen kes. - КК, 1977, 1, lk. 18-26.

О морфологии местоимений. Местоимение kes 'кто'.

131. Vabariiklik meditsiini terminoloogia komisjon alustas. /Asutamiskoosolek./ - Edasi, 1977, 17. detš.

Республиканская комиссия по медицинской терминологии начала свою работу. /Учредит. собрание./

132. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. I. Trt., 1977. 91 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Финские словосочетания и выражения. 1. - На фин. и эст. яз.

133. Voldemar Metsamärt. /1902-1975. Nekroloog. - Fotoga./ - ESA, 22, 1976 /Tln., 1977/, lk. 220-222.

Вольдемар Метсамярт. /1902-1975. Некролог. - С фото./

134. Uhesilbiliste noomenite mitmusetüvedest soome keeles (võrrelduna sugulaskeeltega). - ESA, 22, 1976 /Tln., 1977/, lk. 127-142.

Резюме: Об основах множественного числа односложных слов в финском языке в плане сравнения с другими родственными языками.

135. /Рец.:/ Учкина В.И. Инфинитив в мордовских языках. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Саранск, 1975. - СФУ, X111, 1977, 1, с. 70-72.

136. Suomalais-eestiläinen tulkisanakirja. Soome-eesti vestmik. 3., täiend. tr. Tln., "Valgus", 1977. 576 s.

Финско-эстонский разговорник. 3-е, доп. изд. - На фин. и эст. яз.

1978

137. Doktoriväitekiri ersamordva keele alalt. /Rets.: Цыганкин Д.В. Морфология имени существительного в диалектах эрзя-мордовского языка. (Словоизменение и словообразование.) Саранск, 1978. / - КК, 1978, 9, lk. 569-570.

Докторская диссертация по эрзя-мордовскому языку.

138. Erandlik adverbitüüp /õõsel/. - КК, 1978, 3, lk. 146-154.

Необыкновенный тип наречия /õõsel/.

139. Kaitsti väitekirju. /Rets.: Атаманов М.Г. Этнонимы удмуртов в топонимии. Тарту, 1978; Биушкина М.Р. Основные индивидуально-топологические варианты смешанного двуязычия у мордвы-эрзя центральных районов Башкирской АССР. Саранск, 1978. / - КК, 1978, 10, lk. 637-638.

Защитили /кандидатские/ диссертации.

140. Kaks väitekirja komi keele alalt. /Rets.: Безносикова Л.М. Роль диалектной лексики в формировании словарного состава коми литературного языка. Сыктывкар, 1977; Ракин А.Н. Лексика флоры коми языка. Сыктывкар, 1977. / - КК, 1978, 8, lk. 509-510.

Две кандидатских диссертации по коми языку.

141. Meie esimene doktoriväitekiri pediaatria alalt. /Бостон Л. Об изменениях обмена витаминов группы В (В₁, В₂, В₆, РР), особенно тиамина и активности транскетолазы при острой пневмонии у детей до трехлетнего возраста. Тарту, 1977. / - Edasi, 1978, 8. apr. - Pseudonüüm: Ants Kivi.

Наша первая докторская диссертация по педиатрии.

142. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 1. 2. tr. Trt., 1978. lk. 91. (TRÜ. Soome-ugri keelte kat.)

Финские словосочетания и выражения. 1. 2-е изд. - На фин. и эст. яз.

143. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 2. Trt., 1978. 104 lk. (TRÜ. Soome-ugri keelte kat.)

Финские словосочетания и выражения. 2. - На фин. и эст. яз.

144. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 3. Trt., 1978. 108 lk. (TRÜ. Soome-ugri keelte kat.)

- Финские словосочетания и выражения. 3. - На фин. и эст. яз.
145. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 4. Trt., 1978. 108 lk.
(TRU. Soome-ugri keelte kat.)
- Финские словосочетания и выражения. 4. - На фин. и эст. яз.
146. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 5. Trt., 1978. 108 lk.
(TRU. Soome-ugri keelte kat.)
- Финские словосочетания и выражения 5. - На фин. и эст. яз.
147. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 6. Trt., 1978. 108 lk.
(TRU. Soome-ugri keelte kat.)
- Финские словосочетания и выражения. 6. - На фин. и эст. яз.
148. Soome vana kirjakeele harjutusülesanded, tekstid ja sõnaseletused = Vanhan kirjasuomen tehtäviä, tekstejä ja sananselityksiä. Trt., 1978. 76 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)
- Упражнения, тексты и толкования слов старой финской письменности. - На фин. и эст. яз.
149. Vana kirjakeele *hüüs* ~ *hüis*. - ESA, 23, 1977 /Tln., 1978/, lk. 11-21.
Резюме: Слово *hüüs* ~ *hüis* в старой эстонской письменности.
150. Vereloom- ja lümfoidkoe kasvajaliste haiguste rahvusvaheline klassifikatsioon. /Ladina, eesti, vene ja inglise keeles./ - NET, 1978, 5, lk. 463-466. - Kaasaut.: V. Sillastu.
Международная классификация опухолевых заболеваний кровестворной и лимфоидной тканей. - На лат., эст., рус. и англ. яз.
151. Väitekirjade kaitsmine. /Rets.: Егорова А.С. Определительная конструкция в мордовских языках. Тарту, 1977; Илькинова М.З. Обособленные второстепенные члены предложения в современных мордовских (мокшанском и эрзянском) языках. Саранск, 1976; Андуганов Ю.В. Сложные слова в марийском языке. Тарту, 1977./ - КК, 1978, 2, lk. 123-124.
Защита /кандидатских/ диссертаций.
152. Väitekirjade kaitsmine. /Rets.: Казепалу С.А. Деривационные и семантические аспекты при формировании эстонской животноводческой терминологии. Тарту, 1977; Горват Е.И. Фонетическая система венгерских говоров Потисья Закарпатской области УССР. Ужгород, 1977; Пунжина А.В. Именные категории в калининских говорах карельского языка. Петрозаводск, 1977; Грачева Ф.Т. Фразеология марийского языка. Йошкар-Ола, 1977./ - КК, 1978, 4, lk. 250.

Защита /кандидатских/ диссертаций.

153. Ohest vana kirjakeele küsipartiklist /eps/. - TRU Toim., 1978, 460. Töid eesti filoloogia alalt, 5. Eesti keele sõnavara probleeme, lk. 15-19.

Резюме: Об одном вопросительном слове раннего литературного языка /eps/.

154. /Рец.:/ Ляшев В.А. Фонетико-морфологические особенности вымского диалекта коми языка. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Сыктывкар, 1975. 267 с. - TRU Toim., 1978, 456. Fenno-ugristica. = Труды по финно-угроведению, 5, с. 145-151.

155. /Рец.:/ Федотова В.П. Фразеологические единицы в карельском языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Петрозаводск, 1977. - СФУ, XIV, 1978, 3, с. 216-220. - Соавт. Феликс Вакк.

156. Über die pluralischen Genitivformen des Finnischen (vor allem bei den Personalpronomina). - СФУ, XIV, 1978, 4, S. 258-266.

Резюме: О генетиве множественного числа в финском языке (в частности личных местоимений).

157. Zum Jubiläum Osmo Ikolos. - СФУ, XIV, 1978, 2, с. 156-158.

К юбилею Осмо Иколы.

1979

158. Hinnatav kohanimeuurimus. /Rets.: V. Pall. Põhja-Tartumaa kohanimed. II. Tln., "Valgus", 1977. 328 lk./ - КК, 1979, 3, lk. 180-183.

Ценное исследование по топонимии. /Рец.: В. Палль. Топонимия северной части уезда Тартумаа. - На зст. яз./

159. Huvitav ja kasulik raamat meie emakeele süsteemist. /Rets.: M. Hint. Häälikutest sõnadeni. Emakeele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal. Tln., "Valgus", 1978. 252 lk./ - КК, 1979, 1, lk. 50-53.

Интересная и полезная книга о системе родного языка. /Рец.: М. Хинт. От звука к слову. Фонетическая система родного языка на общелингвистическом фоне. - На зст. яз./

160. Kaks väitekirja kaugemate sugulaskeelte alalt. /Rets.: Аляжкин Н.С. Порядок слов в простом повествовательном предложении мордовских языков. Саранск, 1978; Валитов Г.В. Подлежащее в марийском языке. Тарту, 1978./ - КК, 1979, 3, lk. 190-191.

Две /кандидатских/ диссертации по неблизкородственным языкам.

161. Kandidaadiväitekiri mari keele süntaksi alalt. /Rets.: Ивашка Э.К. Однородные члены предложения в марийском языке. Тарту, 1978./ - КК, 1979, 4, lk. 320.

Кандидатская диссертация по синтаксису марийского языка.

162. Oskussõnu ka meedikulle. /Rets.: J. Aul. Zooloogia vöörsõnade leksikon. Tln., "Valgus", 1978. 192 lk./ - NET, 1979, 1, lk. 74-76. - Kaasaut.: Lea Boston.

Терминологических слов и для медиков. /Рец.: Ю. Ауль. Зоологический словарь иностранных слов. - На эст. яз./

163. Rudimentaarsed verbivormid *hoide, jõude, kiuste*. - КК, 1979, 6, 345-349.

Рудиментарные глагольные формы *hoide, jõude, kiuste*.

164. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 7. Trt., 1979. 83 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Финские словосочетания и выражения. 7. - На фин. и эст. яз.

Rets.: Sajavaara, P. Uhe lünga täiteks. /P. Alvre. Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid. 1-7./ - КК, 1980, 5, lk. 312-314.

Arv.: Vartiainen, P. Suomen sanontoja viroksi tulkittuna. - Sananjalka, 23, 1981, s. 182-185.

165. Uurali keelte ajaloolise foneetika harjutusülesanded ja materjalid (konsonantühendid). Trt., 1979. 116 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Упражнения и материалы по исторической фонетике уральских языков (сочетания консонантов).

166. Uurali keelte ajaloolise foneetika harjutusülesanded ja materjalid (üksikkonaonandid). Trt., 1979. 111 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Упражнения и материалы по исторической фонетике уральских языков (отдельные консонанты).

167. Verbi *parandama* adverbistunud vorme. - КК, 1979, 2, lk. 90-95. Отглагольные наречия с основой на *parandama*.

168. Uhe oskussõnastiku head ja vead. /Rets.: J. Aul. Zooloogia vöörsõnade leksikon. Tln., "Valgus", 1978. 192 lk./ - КК, 1979, 6, lk. 371-375. - Kaasaut.: L. Boston.

Сильные и слабые стороны одного терминологического словаря.

/Рец.: Ю. Ауль. Зоологический словарь иностранных слов. - На эст. яз./

169. /Рец.:/ Лаанест А.Х. Историческая фонетика и морфология ижорского языка. Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. н. Таллин 1978. - СФУ, ХУ, 1979, 3, с. 192-196.

170. О некоторых общих и отличительных чертах консонантизма в прибалтийско-финских и пермских языках. - Вопросы финно-угроведения. Языкознание. (Тезисы докл. на XV1 Всесоюз. конф. финно-угроведов), июнь 1979 г. 1. Сыктывкар, 1979, с. 3-4.

171. /Рец.:/ Ракин А.В. Лексика флоры коми языка. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Сыктывкар, 1977. - СФУ, ХУ, 1979, 1, с. 54-57.

1980

172. Arvo Laanest filoloogiadoktoriks. - КК, 1979, 4, lk. 251.

Арво Лаанесту присвоена научная степень доктора филологических наук.

173. *gi*-liitelisist pronoomeneist. - КК, 1980, 9, lk. 539-543.

Местоимения на окончание *-gi*.

174. Kandidaadiväitekiri ugri-samojeedi keeleseoseist. /Rets.: Хелимский Е.А. Древнейшие угорско-самодийские языковые связи. (Анализ некоторых аспектов генетических и ареальных взаимоотношений между уральскими языками). М., 1978./ - КК 1980, 4, lk. 254.

Кандидатская диссертация о угорско-самодийских языковых связях.

175. Lausestruktuuri arengust uurali keeltes. - TRU Toim., 1980,

517. *Fenno-ugristica* = Труды по финно-угроведению, 6, lk. 5-19.

Резюме: О развитии структуры предложений в уральских языках.

176. Paul Ariste 75. - TRU, 1980, 25. jaan.

Паулю Аристе - 75.

177. *Sõnust tuusija, tuuseldaja*. - КК, 1980, 1, lk. 29-33.

О словах *tuusija, tuuseldaja*.

178. Vana kirjakeele lõunaestilisi küsisõnu *leis, es*/. - TRU Toim., 1980, 517. *Fenno-ugristica* = Труды по финно-угроведению, 6, lk. 20-26.

Резюме: О южно-эстонских словах в раннем литературном языке *leis, es*/.

179. V rahvusvaheline fennougristide kongress. - КК, 1980, 11, lk. 696-703. - Kaasaut.: S. Ruutsoo jt.

В международный конгресс финно-угроведов.

180. Ühe töö lõpetus saadab teise algust. /Rets.: Eesti sõnavara. Tln.,

"Eesti Raamat" 1980. 160 lk. (ESA, 24, 1978.) / - КК, 1980, 8, lk. 503-505.

Окончание одной работы подсказывает начало другой. /Рец.: Эстонская лексика. (Ежегодник Общества родного языка, 24, 1978.) На эст. яз. /

181. /Рец.:/ Безносикова Л.М. Роль диалектной лексики в формировании словарного состава коми литературного языка. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Сыктывкар, 1977. 199 с. + прил. 318 с. / - TRU Toim., 1980, 550. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 7, с. 127-132.

182. Рец.:/ Метсланг Х.А. Некоторые синтаксические аспекты стихового параллелизма в эстонской рунической песне. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Таллин, 1978. - СФУ, XVI, 1980, 1, с. 70-73.

183. О некоторых формах множественного числа в прибалтийско-финских языках. - Congressus Quintus Internationalis Fenno-Ugristarum. Turku, 20-27. VIII 1980. Summa dissertationum. Turku, 1980, с. 3.

184. **oē*-, **oē*-vartaloiden monikkotaivutuksesta suomessa. - TRU Toim., 1980, 550. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 7, с. 5-19.

Резюме: О множественном числе основ на **oē*, **oē* в финском языке.

185. Über einen Ausnahmerektionstyp in den ostseefinnischen Sprachen. - СФУ, XVI, 1980, 4, S. 254-258.

Резюме: Об одном исключении в управлении падежами в прибалтийско-финских языках.

1981

186. Filoloogide tegevusmailt. - VEKSA kalender 1982. Tln., "Perioodika", 1981, lk. 54-56.

Одеятельности филологов /Тартуского государственного университета/.

187. Kandidaadiväitekiri lapi keelest /Rets.: Зайков П.М. Бабинский диалект саамского языка. (Фонологическое-морфологическое исследование) Тарту, 1980. / - КК, 1981, 3, lk. 192.

Кандидатская диссертация о саамском языке.

188. Kandidaadiväitekirju soome-ugri keelte alalt. /Rets.: Маркианова Л.Ф. Суффиксальное глагольное словообразование в карельском языке. Петрозаводск, 1980; Загуляева Б. Ш. Прикильмезские говоры удмуртского языка. Тарту, 1980; Петухова Л.А. Глагольно-именные словосочетания в марийском языке. Тарту, 1980./ - КК, 1981, 4, lk. 252-253.

Кандидатские диссертации по финно-угорским языкам.

189. Kas *põrand* ja *põrmi* kaudu *Permi*? - КК, 1981, 7, lk. 407-413.

Есть ли связь между словами *põrand*, *põrm* и *Perm* /Перьм/?

190. Kohanimeuriija Marja Kallasmaa filoloogiakandidaadiks. /Rets.:

Калласмаа М.Э. Структура эстонской микротопонимии (на материале западного диалекта). Таллин, 1980. / - КК, 1981, 7, lk. 445-446.

Исследователю топонимии Марье Калласмаа присвоена научная степень кандидата филологических наук.

191. Kontamineerunud *de*-mitmus. - TRU Toim., 1981. 574. Tõid eesti filoloogia alalt, 8. Eesti keele grammatika probleeme, lk. 3-10.

Резюме: Контаминированное множественное число на *-de*.

192. /Rets.:/ Laanest, A. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse. Tallinn, 1975, 240 lk. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, lk. 161-165.

Лаанест А. Введение в прибалтийско-финские языки. - На эст. яз.

193. /Rets.:/ Leppik, M. Ingerisooe kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine. Tln., 1975. 228 lk. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, lk. 165-169.

Леппик М. История фонологической системы курголовского финского диалекта в Ингерманландии. - На эст. яз.

194. Pildikesi Soome Kirjanduse Seltsi ajaloost. /Rets.: 15 vuosikymmentä kirjallisia dokumentteja erään seuran historiasta. Toimitt. Marja Hirvonen, Anna Makkonen, Anna Nybodas. Helsinki, 1981. 309 s. (SKS toim., 368.) / - КК, 1981, 10, lk. 635-636.

Картиночки из истории Финского литературного общества.

195. Soome vana kirjakeele harjutusülesanded, tekstid ja sõnasetused = Vanhan kirjasuomen tehtäviä, tekstejä ja sananselityksiä. 2. tr. Trt., 1981. 76 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Упражнения, тексты и толкования слов старой финской письменности. 2-е изд. - На фин. и эст. яз.

196. Uurali keelte ajaloolise foneetika harjutusülesanded ja materjalid (konsonantühendid). 2. tr. Trt., 1981. 116 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Упражнения и материалы по исторической фонетике уральских языков (сочетания консонантов). 2-е изд. - На эст. яз.

197. Uurali keelte ajaloolise foneetika harjutusülesanded ja materjalid (üksikkonsonandid). 2. tr. Trt., 1981. 111 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

Упражнения и материалы по исторической фонетике уральских

языков (отдельные консонанты). 2-е изд. - На эст. яз.

198. /Rets.:/ Uusi eesti sõnu. Kogunud ning määratluste, inglise- ja rootsikeelsete vastetega varustanud Raimo Raag. Uppsala, 1979. 88 lk. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, lk. 178-181.

Raag P. Новые эстонские слова. - На эст. яз.

199. Uut slāvi ja soome-ugri keelesuhete alalt. /Rets.: Ткаченко О.Б. Сопоставительно-историческая фразеология славянских и финно-угорских языков. Киев, "Наукова думка", 1979. 300 с./ - КК, 1981, 3, lk. 185-186.

Новое в области славяно-угрофинских языковых контактов.

200. vee/aks-tüüp kirjakeeles ja murdeis. - КК, 1981, 1, lk. 24-30.

Слова типа *vee/aks* в литературном языке и в диалектах.

201. Vepsa regivärsi mõistatus. - TRU Toim., 1981, 587. Studia metrica et poetica, lk. 3-12.

Резюме: Загадка вепсского рунического стиха.

202. Väitekiri tegumokategooriast. /Rets.: Ведяшкин И.М. Категория залога в эрзя-мордовском литературном языке. Саранск, 1979./- КК, 1981, 8, lk. 512.

/Кандидатская/ диссертация о категории залога.

203. Väitekirja kaitsmine. /Rets.: Шанкина Е.А. Грамматические средства выражения временных и пространственных отношений в мордовских языках. Саранск, 1980./ - КК, 1981, 6, lk. 383.

Защита /кандидатской/ диссертации.

204. Väitekirjade kaitsmine. /Rets.: Ледайкина В.А. Причастие в мордовских языках. Тарту, 1980; Черных В.А. Глагольное словообразование в коми языке. Тарту, 1981./ - КК, 1981, 5, lk. 319.

Защита /кандидатских/ диссертаций.

205. Väitekirju eesti keele ja kirjanduse alalt. /Rets.: Казепалу С.А. Деривационные и семантические аспекты при формировании эстонской животноводческой терминологии. Тарту, 1977; Ваба Л.Р. Латышские заимствования в эстонском языке. Таллин, 1978; Кулдсепп Т.А. Рецепция эстонской литературы в Финляндии. Тарту, 1978; Тальтс Л.А. Рецепция эстонской драматургии в Пярнуском театре в 1985-1975 гг. Тарту, 1978./ - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, lk. 149-153. - Kaasaut.: V. Kingisepp.

/Кандидатские/ диссертации по эстонскому языку и эстонской литературе.

206. /Рец.: /Иванов И.Г. Возникновение и развитие марийского литературного языка. Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. н. Йошкар-Ола, 1975. 384 с. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, с. 175-177.

207. /Рец.:/ Маркианова Л.Ф. Суффиксальное глагольное словообразование в карельском языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Петрозаводск, 1980. - СФУ, XVII, 1981, 4, с.301-303.

208. /Rets.:/ Метсланг Х. Некоторые синтаксические аспекты стихового параллелизма в эстонской рунической песне. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Таллин, 1978. 307 с. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, lk. 169-174.

209. /Рец.:/ Санг И.А. Отрицание в современном эстонском литературном языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н., Тарту, 1980. - СФУ, ХУ11, 1981, 3, с. 228-231.

210. /Рец.:/ Ткаченко О.Б. Сопоставительно-историческая фразеология славянских и финно-угорских языков. Киев, "Наукова думка", 1979. 300 с. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, с. 159-160.

211. A Chat with Professor Paul Alvre, Authority on Finno-Ugric Languages. - Fotoga. - K  -ii /Sydney/, 1981, 7, p. 12-19.

Беседа с профессором Паулем Алвре, авторитетным специалистом по финно-угроведению.

212. Muutamista monikkomuodoista itämerensuomalaisissa kielissä. - TRU Toim., 1981, 566. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8, с. 13-20.

Резюме: О некоторых формах множественного числа в прибалтийско-финских языках.

213. Zu einigen ostseefinnischen Postpositionen. - СФУ, XVII, 1981, 2, S. 87-90.

Резюме: О двух послелогах в прибалтийско-финских языках.

214. Ober die Herkunft der ostseefinnischen Adjektive mit *-lanta*, *-l nt *. - СФУ, XVII, 1981, S. 241-246.

Резюме: О происхождении прилагательных на *-lanta*, *-l nt * в прибалтийско-финских языках.

215. Austraalia eestlaste kõnepruugist. - VESKA kalender 1983. Tln., "Perioodika", 1982, lk. 131-136.

О разговорной речи эстонцев в Австралии.

216. Doktoriväitekiri mordva verbitüvedest. /Rets.: Надьякин Д.Т. Основа глагола в мордовских языках. Саранск, 1981./ - КК, 1982, 12, lk. 672.

Докторская диссертация об основе глагола в мордовских языках.

217. Faktiitih kogumik. /Rets.: Heutige Wege der finniscen Dialektologie. Helsinki, 1980. 189 s. (Studia Fennica, 24.)/ - КК, 1982, 7, lk. 387-389.

Сборник, насыщенный фактами.

218. Kaks väitekirja handi keele kohta. /Rets.: Верте Л.А. Консонантизм хантыйского языка (эксперим. исследование). Новосибирск, 1981; Куркина Г.Г. Вокализм хантыйского языка (эксперим. исследование). Новосибирск, 1981./ - КК, 1982, 8, lk. 448.

Две /кандидатских/ диссертации по хантыйскому языку.

219. Läänemeresoome indefiniitpronoomeneist. - SUST, 1982, 181. Voces amicorum Sovijärvi. In honorem Antti Sovijärvi septuagesimum annum agentis die XXII mensis aprilis anno MCMLXXXII, lk. 45-55.

О неопределенных местоимениях в прибалтийско-финских языках.

Summary: Indefinite Pronouns in Finnic Languages.

220. Läänemeresoome indefiniitpronoomenite eripärast. - Filoloogiateadused Tartu ülikoolis. (Konverentsi teesid - 15. dets. 1982) = Филологические науки в Тартуском университете. (Тезисы конференции - 15 дек. 1982г.). Trt., 1982, lk. 23-26.

Об особенностях неопределенных местоимений в прибалтийско-финских языках.

221. Miks *tud*-keskjõhna komparatiiv? - КК, 1982, 10, lk. 529-531.

Почему сравнительная степень причастия на *-tud*?

222. Mis käändes oli *paremini*? - КК, 1982, 3, lk. 134-137.

В каком падеже употреблялось слово *paremini* 'лучше'?

223. Omapäraseid kuluvorme. - КК, 1982, 6, lk. 310-314.

Своеобразные аллегрформы.

224. See on suurepärane õpik. /Rets.: А. Валмет, Э. Ууспылд, Э. Туру. Учебник эстонского языка. = Eesti keele õpik. Tartu, 1981. 502 с./- TRU, 1982, 26. märts.

Это - прекрасный учебник.

225. Teadustoimetajailt. - Valdes, A., Veski, J.V. Ladina-eesti-vene sõnaraamat = Латинско-эстонско-русский словарь. Tln., "Valgus", 1982, lk. 9. - Kaastoim. V. Sillastu.

От научных редакторов.

226. Teretulnud käsiraamat. /Rets.: M. Korhonen. Johdatus lapin kielten historiaan. Helsinki, 1981. 378 s. (SKS toim., 370.)/ - КК, 1982, 1, lk. 51-52.

Полезное пособие.

227. Väitekiri Karjala kohanimedest. /Rets.: Мамонтова Н.В. Структурно-семантические типы микротопонимии ливвиковского ареала Карельской АССР (Олонецкий район). Петрозаводск, 1981./ - КК, 1982, 7, lk. 392.

/Кандидатская/ диссертация о топонимах Карелии.

228. Väitekiri komi keele derivatsioonikohta. /Rets.: Федюнева Г.В. Словообразовательные суффиксы существительных в коми языке. Тарту, 1982./ - КК, 1982, 6, lk. 334-335.

/Кандидатская/ диссертация о деривации коми языка.

229. Väitekiri terminoloogia teooria alalt. /Rets.: Саари Х.М. Анализ принципов эстонской терминологии. Таллин, 1981./ - КК, 1982, 5, lk. 277.

/Кандидатская/ диссертация по теории терминологии.

230. Väitekirjad soome-ugri keelte alalt. /Rets.: Прокушева Т.И. Инфинитив в коми языке. Сыктывкар, 1981; Поляков О.Е. Аффрикаты и сибиланты в мордовских (мокшанском и эрзянском) языках и их диалектах. Тарту, 1981./ - КК, 1982, 2, lk. 112.

/Кандидатские/ диссертации по финно-угорским языкам.

231. /Rez.:/ Зайцева Н.Г. Именное словоизменение в вепсском языке. (История и функционирование форм слова). Петрозаводск, "Карелия", 1981. 218 с. - СФУ, ХУ111, 1982, 1, S. 68-69.

232. /Рец.:/ Калласмаа М.Э. Структура эстонской микротопонимии (на материале западного диалекта). Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Таллин, 1980. 221 с. - TRÜ Toim., 1982, 611. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9, с. 122-127.

233. /Rez.:/ Кельмаков В.К. Образцы удмуртской речи. Северное наречие и средние говоры. Ижевск, "Удмуртия", 1981. 300 с. - СФУ, ХУ111, 1982, 4, S. 303-305.

234. О неопределенных местоимениях в прибалтийско-финских

языках. - Symposiumi 1982. Suomalais-neuvostoliittolainen itämerensuomalaisen filologian symposiumi 30.8. - 2.9. 1982. Jyväskylä. Esitelmien referaatit = Тезисы докладов. Jyväskylä, 1982, с. 9-10.

235. От научных редакторов. - Вальдес А., Вески И.В. Латинско-эстонско-русский словарь = Ladina-eesti-vene sõnaraamat. Tln., "Valgus", 1982, с. 11. - Сопед. В. Силласту.

236. /Рец.:/ Прокушева Т.И. Инфинитив в коми языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Сыктывкар, 1981. - TRU Toim., 1982, 611. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9, с. 140-143.

237. /Рец.:/ Прокушева Т.И. Инфинитив в коми языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Сыктывкар, 1981. - СФУ, ХУ111, 1982, с. 236-238.

238. /Рets.:/ Саари Х. Анализ принципов эстонской терминологии. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Таллин., 1981. 216 с. - TRU Toim., 1982, 611. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9, lk. 144-149.

239. /Рец.:/ Саари Х.М. Анализ принципов эстонской терминологии. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Таллин, 1981. - СФУ, ХУ111, 1982, 3, с. 231-234.

240. /Рets.:/ Санг И.А. Отрицание в современном эстонском языке. Дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. н. Тарту, 1980. 187 с. - TRU Toim., 1982, 611. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9, lk. 128-132.

241. /Рets.:/ Эрелт М.А. Синтаксис прилагательных эстонского языка. Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. н. Таллин, 1981. 383 с. - TRU Toim., 1982, 611. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9, lk. 133-139.

242. /Рец.:/ Эрелт М.А. Синтаксис прилагательных эстонского языка. Дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. н. Таллин, 1981 - СФУ, ХУ111, 1982, 2, с. 148-152.

243. Das wotische Suffix *-ci* und seine Varianten. - СФУ, XVIII, 1982, 4, S. 263-270.

Резюме: Суффикс *-ci* и его варианты в водском языке.

244. /Rez.:/ Ikola, O. Satzentsprechungen im Finnischen. Wiesbaden, 1981. 101 S. (Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, 15.) - СФУ, XVIII, 1982, 3, S. 221-222.

245. Vepsän σ -vartaloiden monikkotäivutuksesta. - TRU Toim., 1982;

611. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9, с. 3-15.
Резюме: О множественном числе основ на *-a* в вепсском языке.

246. Über Terminativkonstruktionen der ostseefinnischen Sprachen (Mit besonderer Rücksicht auf das Estnische und das Finnische). - Études Finno-Ougriennes, XV, 1978-1979. Numéro spécial, 1982, S. 33-38.

О терминативных конструкциях в прибалтийско-финских языках (в частности, в эстонском и финском языках).

247. Zu *subi* und *suda* ~ *sutta* aus der altestnischen Schriftsprache. - СФУ, XVIII, 1982, 1, S. 21-26.

Резюме: Слова *subi* и *suda* ~ *sutta* в раннем эстонском литературном языке.

248. Zu wepsischen Pluralformen (besonders in *õ*-stämmigen Wörtern). - СФУ, XVIII, 1982, 3, S. 168-175.

Резюме: О множественном числе в вепсском языке (особенно в основах на *-õ*).

HINNANGUD PROFESSORIKONA TAOTLEJATE TEADUSLIKU

KOMPETENTSUSE KONTA

ОТЗЫВЫ О НАУЧНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЛИЦ, ЖЕДАЮЩИХ ДОЛЖНОСТЬ ПРОФЕССОРА

1982

249. Lausunto Helsingin Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen vartinaisen professorin viran hakijan fil.tri Heikki Paunosen tieteellisestä pätevydestä. 7 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук Хейкки Паунонена /Хельсинки/.

250. Lausunto Helsingin Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen vartinaisen professorin viran hakijan fil.tri Jorma Vuoriniemen tieteellisestä pätevydestä. 5 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук Йормы Vuorиниemi /Хельсинки/.

251. Lausunto Helsingin Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen vartinaisen professorin viran hakijan fil.tri Pauli Saukkosen tieteellisestä pätevydestä. 9 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук Пауля Sauкконена /Хельсинки/.

252. Lausunto Helsingin Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen varsinaisen professorin viran hakijan fil.tri Pentti Leinon tieteellisestä pätevyyydestä. 6 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук Пентти Леяно /Хельсинки/.

253. Lausunto Turun Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen professorin viran hakijan fil.tri Aimo Hakasen tieteellisestä pätevyyydestä. 6 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук АЙМО Хаканена /Турку/.

254. Lausunto Turun Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen professorin viran hakijan fil.tri Mauno Kosken tieteellisestä pätevyyydestä. 6 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук Мауно Коски /Турку/.

255. Lausunto Turun Yliopistossa avoinna olevan suomen kielen professorin viran hakijan fil.tri Pauli Saukkosen tieteellisestä pätevyyydestä. 9 s. - Käsikirjoite.

Отзыв о научной компетентности доктора филос. наук Пауля Саукконена /Турку/.

P. ALVRE KOOSTATUD VÕI TOIMETATUD TÖID

РАБОТЫ, СОСТАВЛЕННЫЕ ИЛИ РЕДАКТИРОВАННЫЕ П.Ю. АЛВРЕ

1970

256. Soome-ugri keelte kateedri ja eesti keele kateedri tööd 1947-1969. Bibliograafia. Koost. P. Alvre, V. Kingissepp, A. Veski. /Vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1970. 167 lk. (TRU.)

257. Töid eesti filoloogia alalt = Труды по эстонской филологии, 3. /Vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1970. 312 lk. (TRU Toim., 259.)

1971

258. Ariste, P. Ferdinand Johann Wiedemann. /Vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1971. 94 lk.

259. Pihel, K., Pikamäe, A. Soome-eesti sõnaraamat. Umbes 45 000 märksõna. Toim. P. Alvre. Tln., "Valgus", 1971. 624 lk.

Финско-эстонский словарь.

115

1974

260. Tõid eesti filoloogia alalt = Труды по эстонской филологии, 4. /Toim.-koll.: P. Alvre jt. / Trt., 1974. 145 lk. (TRU Toim., 323.)

1975

261. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 1. /Vast. toim. P. Alvre. / Trt., 1975. 422 lk. (TRU Toim., 344.)

1976

262. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 2. /Toim.-koll. esim. P. Alvre. / Trt., 1976. 163 lk. (TRU Toim., 382.)

263. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 3. /Toim.-koll. esim. P. Alvre. / Trt., 1976. 164 lk. (TRU Toim., 397.)

1977

264. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 4. Uurali keelte ajaloo ja ehituse küsimused = Вопросы истории и строя уральских языков. /Toim. - koll. esim. P. Alvre. / Trt., 1977. 164 lk. (TRU Toim., 427.)

265. Бузакова Р.Н. Синонимы в мордовских языках. /Науч. ред. П. Алвре. / Саранск, Морд. кн. изд-во, 1977. 248 с. (МордНИИ. Труды, 58.)

1978

266. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 5. Uurali keelte grammatiline ehitus = Грамматический строй уральских языков. /Toim.-koll. esim. P. Alvre. / Trt., 1978. 167 lk. (TRU Toim., 456.)

267. Tõid eesti filoloogia alalt = Труды по эстонской филологии, 5. Eesti keele sõnavara probleeme = Проблемы словарного запаса эстонского языка. /Toim.-koll.: P. Alvre jt. / Trt., 1978. 107 lk. (TRU Toim., 460.)

268. Баранцев А.П. Образцы лудиковской речи. (Образцы корпуса лудиковского идиолекта) 1. Деревня Пелдожа и ее окрестности. /Отв. ред. П.И. Алвре. / Петрозаводск, "Карелия", 1978. 288 о.

269. Финно-угристика, 1. Межвузовский тематический сборник научных работ. /Ред. колл.: П. Алвре и др. / Саранск, 1978. 187 с.

1979.

270. Финно-угристика, 2. Межвузовский тематический сборник научных работ. /Ред. колл.: П. Алвре и др./ . Саранск, 1979. 190 с.

1980

271. Ariste, P. Foneetilise transkriptsiooni ja gooti kirja harjutusi. 2. tr. /Vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1980. 23 lk. (TRU. Soome-ugri keelte kat.)

272. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 6. Специфические особенности лексики и грамматики уральских языков. /Toim.-koll. esim. P. Alvre./ Trt., 1980. 164 lk. (TRU Toim., 517.)

273. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 7. Uurali keelte sõnavara ja grammatilise ehituse probleeme = Проблемы словарного состава и грамматического строя уральских языков. /Toim.-koll. esim. P. Alvre./ Trt., 1980. 136 lk. (TRU Toim., 550.)

274. Финно-угристика, 3. Межвузовский тематический сборник научных трудов. /Ред. колл.: П. Алвре и др./ . Саранск, 1980. 165 с.

1981

275. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 8. Uurali keelte grammatiline ja sõnavaraline ehitus = Грамматический и лексический строй уральских языков. /Toim.-koll. esim. ja vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1981. 184 lk. (TRU Toim., 566.)

276. Tõid eesti filoloogia alalt = Труды по эстонской филологии, 8. Besti keele grammatika probleeme = Проблемы по грамматике эстонского языка. /Toim.-koll.: P. Alvre jt./ Trt., 1981. 124 lk. (TRU Toim., 574.)

1982

277. Fenno-ugristica = Труды по финно-угроведению, 9. Вопросы грамматики и лексики уральских языков. /Toim.-koll. esim. P. Alvre./ Trt., 1982. 152 lk. (TRU Toim., 611.)

278. Filoloogiateadused Tartu ülikoolis. (Konverentsi teesid - 15. det. 1982.) = Филологические науки в Тартуском университете. (Тезисы конференции - 15 дек. 1982 г.) /Vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1982. 160 lk.

279. Filoloogiateadused Tartu ülikoolis. Teaduskonverents - 15. detsember 1982. Kutse ja programm = Филологические науки в Тартуском университете. Научная конференция - 15 дек. 1982 г. Приглашение и программа. /Vast. toim. P. Alvre./ Trt., 1982. 8 lk.

280. Valdes, A., Veski, J.V. Ladina-eesti-vene meditsiinisõnaraamat = Латинско-эстонско-русский словарь. 1. Teadustoim. P. Alvre ja V. Sillastu. Tln., "Valgus", 1982. 640 lk.

**P. ALVRE JUHENDATUD VÕI OPONEERITUD TÖÖD
РАБОТЫ, ВЫПОЛНЕННЫЕ ПОД РУКОВОДСТВОМ П.Ю. АЛВРЕ И РАБОТЫ,
ИМ ОППОНИРОВАННЫЕ**

Juhendatud kandidaadiväitekirjad

Выполненные под руководством кандидатские
диссертации

1981

281. Загуляева Б.Ш. Прикильмезские говоры удмуртского языка. Тарту, 1980. - Защ. 19 I 1981.

1982

282. Федюнева Г.В. Словообразовательные суффиксы существительных в коми языке. Тарту, 1981. - Защ. 28 I 1982.

Oponeeritud kandidaadiväitekirjad

Проопонированные кандидатские диссертации

1969

283. Трощева М.П. Наречия в современных мордовских языках. Саранск, 1968. - Защ. 17 X 1969.

1970

284. Бузакова Р.Н. Синонимия мордовских языков. Саранск, 1970. - Защ. 5 У1 1970.

285. Õim, H. Isiku mõistega seotud sõnarühmade semantiline struktuur eesti keeles. Trt., 1970. - Kaitst. 19. VI 1970.

Ым Х. Семантическая структура словесных групп, связанных с понятием лица в эстонском языке.

1971

286. Erelt, M. Komparatiivse adjektiiviga laused eesti keeles. (Semantiline analüüs.) Tln., 1971. - Kaitst. 12. V 1971.

Эрелт М. Предложения с компаративным прилагательным в эстонском языке.

287. Баранцев А.П. Фонологические средства лядиковской речи. Петрозаводск, 1970. - Защ. 14 IX 1971.

288. Põldmäe, J. Eesti värsisüsteemid ja silbilis-rõhulise värsisüsteemi arengujooni XX sajandil. Trt., 1971. - Kaitst. 19. XI 1971.

Пыльдмяз Я. Системы эстонского стихосложения и черты развития силлабо-тонической системы XX века.

1972

289. Uustalu, K. Lõuna-Eesti saksakeelne toponüümia (mõisanimed) = Deutschsprachige Toponymie Südestlands (Güternamen). Trt., 1972. - Kaitst. 21. XII 1972.

Уусталу К. Немецкая топонимия Южной Эстоний (названия лыз).

1973

290. Kasik, R. Verbide ja verbaalsubstantiivide tuletusvahekorrad tänapäeva eesti keeles. Trt., 1972. - Kaitst. 4. V 1973.

Казик Р. Деривационные отношения глаголов и отглагольных существительных в современном эстонском языке.

291. Peebo, J. "Kalevipoja" sõnavara. Trt., 1973. - Kaitst. 4. V 1973.

Пезбо Я. Словарный состав эпоса "Калевипоэг".

292. Simm, J. Võnnu kihelkonna asustusalaane toponüümika. Tln., 1973. - Kaitst. 31. X 1973.

Симм Я. Комонимы Выннуского прихода.

293. Соколов С.В. Названия птиц в удмуртском языке. Ижевск, 1973. - Защ. 14 XI 1973.

1974

294. Калашникова В.Г. Сложносочиненные предложения в удмуртском языке (в историческом освещении). Глазов, 1974. - Защ. 14. У1 1974.

295. Rõigas, M. Eesti keele lauseõpetuse individualiseeritud käsitlemine 7. klassis algoritmide baasil. Trt., 1975. - Kaitst. 13. XII 1974.

Рыйгас М. Индивидуализированное обучение синтаксису эстонского языка в У11 классе на основе алгоритмов.

1975

296. Ананьина К.И. Верхне-алатырские говоры мокшанского языка. Саранск, 1974. - Защ. 24 I 1975.

297. Leppik, M. Ingerisooime kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine. Tln., 1975. - Kaitst. 11. VI 1975.

Леппик М. История фонологической системы курголовского финского диалекта в Ингерманландии.

298. Учкина В.И. Инфинитив в мордовских языках. Саранск, 1975. - Защ. 14 XI 1975.

1977

299. Ляшев В.А. Фонетико-морфологические особенности вымского диалекта коми языка. Сыктывкар, 1975. - Защ. 17 X 1977.

300. Федотова В.П. Фразеологические единицы в карельском языке. Петрозаводск, 1977. - Защ. 17 X 1977.

1978

301. Безносикова Л.М. Роль диалектной лексики в формировании словарного состава коми литературного языка. Сыктывкар, 1977. - Защ. 20 II 1978.

302. Ракин А.В. Лексика флоры коми языка. Сыктывкар, 1977. - Защ. 20 II 1978.

303. Метсланг Х.А. Некоторые синтаксические аспекты стихового параллелизма в эстонской рунической песне. Таллин, 1978. - Защ. 18 XI 1978.

1980

304. Санг И.А. Отрицание в современном эстонском литературном языке. Тарту, 1980. - Защ. 15 XI 1980.

1981

305. Маркианова Л.Ф. Суффиксальное глагольное словообразование в карельском языке. Петрозаводск, 1980. - Защ. 19 I 1981.

306. Калласмаа М.Э. Структура эстонской микротопонимии (на материале западного диалекта). Таллин, 1980. - Защ. 27 IY 1981.

307. Прокушева Т.И. Инфинитив в коми языке. Сыктывкар, 1981. - Защ. 30 X 1981.

1982

308. Саари Х.М. Анализ принципов эстонской терминологии. Таллин, 1981. - Защ. 28 1 1982.

Doktoriväitekirjade konsultant

Консультант докторских диссертаций

1975

309. Väari, E. Algupärased tuletussufiksid liivi keeles. Trt., 1974. - Kaitst. 18. IV 1975.

Ваари Э. Исконные словообразовательные суффиксы в ливском языке.

1978

310. Цыганкин Д.В. Морфология имени существительного в диалектах эрзя-мордовского языка. (Словоизменение и словообразование.) Саранск, 1978. - Защ. 22 У 1978.

Doktoriväitekirjade oponent

Оппонент докторских диссертаций

1970

311. Laugaste, E. Sõnaalguline ja sisealliteratsioon eesti rahvalauludes. Eesti rahvalaulu struktuur ja kujundid. I. Trt., 1969. - Kaitst. 19. VI 1970.

Лаугасте Э. Начальная и внутренняя аллитерация в эстонских народных песнях.

1974

312. Rätsep, H. Eesti keele lihtlause struktuur. Verbikesksed lausemallid. Trt., 1974. - Kaitst. 15. XI 1974.

Рятсеп Х. Структура простого предложения в эстонском языке. Ориентированные на глагол модели предложения.

1975

313. Иванов И.Г. Возникновение и развитие марийского литературного языка. Йошкар-Ола, 1975. - Защ. 23 У 1975.

314. Pall, V. Põhja-Tartumaa toponüümika. Tln., 1975. - Kaitst. 11. VI 1975.

Палль В. Топонимия северной части Тартумаа.

1979

315. Лаанест А.Х. Историческая фонетика и морфология ижорского языка. Таллин, 1978. - Защ. 15 1 1979.

1981

316. Эреят М.А. Синтаксис прилагательных эстонского языка. Таллин, 1981. - Защ. 21 1X 1981.

1982

317. Надькин Д.Т. Основа глагола в мордовских языках. Саранск, 1981. - Защ. 24 У 1982.

KIRJANDUST P. ALVRE KONTA

ЛИТЕРАТУРА О П.Д. АЛВРЕ

318. Alvre, P. Filoloogide tegevusmailt. - VEKSA kalender 1982. Tln., "Perioodika", 1981, lk. 54.

О деятельности филологов /Тартуского государственного университета/.

319. Alvre, Paul. - ENE. Lisakõide. Tln., 1978, lk. 17.

Алвре Пауль.

320. Alvre, Paul (-Johannes). - Fotoga. - Keel, mida me harime. Tln., "Valgus", 1976, lk. 173.

Алвре Пауль (-Йоханнес). - С фото.

321. Ariste, P. Juubel on professor Paul Alvre. - Fotoga. - TRU, 1980, 30. dets.

Юбилей у профессора Пауля Алвре.

322. Ariste, P. Professor Paul Alvre '50. - TRU, 1971, 8 jaan.

Профессор Пауль Алвре - 50.

323. Ariste, P. Uus soome-ugri keeleteaduse doktor. - Fotoga. - KK, 1966, 6, lk. 388-389.

Новый доктор филологических наук по финно-угроведению.

324. eesti keel /selle uurijad/. - ENE, 1970, kd. 2, lk. 25.

эстонский язык /его исследователи/.

325. Eesti keele uurimine. - Nõukogude Eesti. Entsüklopeediline teatmeteos. 2. täiend. tr. Tln., "Valgus", 1978, lk. 234.

Исследование эстонского языка. - См. и Советская Эстония. Энцикл. справочник. Таллин, "Valgus", 1979, с. 246.

326. Beeti NSV teaduste doktorid ja professorid 1945-1.VI 1978.
Filoloogia - Ibid., lk. 186.

Доктора и профессора Эстонской ССР 1945-1 VI 1978. Филология.

327. Emakeele Saitsi liikmete nimestik (seisuga 1. aprill 1962). /Tegevliikmed: Alvre, Paul (Viljandi) jt. / - ESA, VIII, 1962, lk. 266.

Список членов Общества родного языка.

328. Filoloogiateaduskond /Paul Alvre, prodekaan teadustöö alal/.
Soome-ugri keelte kateeder /Paul Alvre, prof., filol.-doktor. / - Tartu Riikliku Ülikooli struktuur ja koosseis 81/82. Trt., 1982, lk. 7, 57.

Vt. eraldi - Tartu Riikliku Ülikooli struktuur ja koosseis a. 1968-1980.

329. Filoloogiateaduskond. /Soome-ugri keelte kateeder. / - Tartu Ülikooli ajalugu. III. 1918-1982. Koost. Karl Siilivask ja Hillar Palamets. Tln., "Eesti Raamat", 1982, lk. 283.

Филологический факультет. /Кафедра финно-угорских языков. /

330. Kaitsti väitekirja. - SV, 1966, 29. apr.

Защитили диссертацию.

331. Kattai, H. Lingvistika ja roosid - Paul Alvrele. - Fotoga. - Tee Kommunismile, 1981, 6. jaan.

Лингвистика и розы - Паулю Алвре. - С фото.

332. Kes võitsid /sotsialistliku võistluse/? - TRU, 1980, 26. sept.

Кто победил /соцсоревнование/?

333. Kiitam, A. Meditsiinidoktor Lea Boston. /P. Alvre abikaasa. / - NN, 1979, 6, lk. 32.

Доктор медицинских наук Леа Бостон. /Супруга Пауля Алвре. /

334. Kuldsepp, T. Soome ülikoolides õppinud Tartu ülikeoli filoloogia-teaduste õppejõud. - Filoloogiateadused Tartu ülikoolis. Trt., 1982, lk. 67.

335. Kuldsepp, T., Seilenthal, T. Tarton yliopisto ja Suomi. Halsinki, 1982, s. 21, 25, 36, 54. (Suomi, 124:3.)

336. Maramaa, S. Sotsialistlikust võistlusest. - TRU, 1980, 30. mai.

О соцсоревновании.

337. Meie juubilare /Paul Alvre/. - Fotoga. - NET, 1981, 1, lk. 56.

Ваши юбиляры /Пауль Алвре/. - С фото.

338. Metsa, H. Ülikooli teadustöö saavutustest. - TRU, 1981, 13. märts.

О достижениях научной работы в университете.

339. Ministri käskkiri /Paul Alvre. / - TRU, 1981, 30. jaan.

Приказ министра.

340. Neli keeleteaduslikku väitekirja. - Edasi, 1966, 24. apr.
Четыре диссертации по филологии.
341. Paul Alvre 60. - Fotoga. - KK, 1981, 1, lk. 60-61.
Пауль Алвре - 60. - С фото.
342. Peep, H. Kõige nooremas teaduskonnas. - TRU, 1975, 17. okt.
На самом молодом факультете.
343. Rektori käskkiri. /Paul Alvre./ - TRU, 1981, 10. jaan.
Приказ ректора /Пауль Алвре/.
344. Sotsialistliku võistluse tulemused teada. - TRU, 1982, 21. mai.
Результаты соцсоревнования известны.
345. Vals, H. Kuue meele ja kümne sõrmega. - Fotoga. - Edasi, 1981,
4. jaan.
С шестью чувствами и десятью пальцами. - С фото.
346. Õnnitlеме /Paul Alvre/. - Fotoga. - SV, 1981, 9. jaan.
Поздравляем /Пауль Алвре/. - С фото.
347. Ülikooli teadus. - Koop, A. Tartu ülikool 350. Tln., "Perioodika",
1982, lk. 41.
Наука в университете.
348. Наука в университете. - Кооп А. 350 лет Тартускому уни-
верситету. Таллин, "Периодика", 1982, с. 46.
349. Saari X. Две диссертации по финскому языку. - СФУ, 1967,
с. 69-73.
350. A Chat with Professor Paul Alvre, Authority on Finno-Ugric Lan-
guages. - Fotoga. - Kõii-ii /Sydney/, 1981, 7, p. 12-19.
Беседа с профессором Паулем Алвре, авторитетным специалис-
том по финно-угроведению. - С фото.
351. Ariste, P. Die Traditionen der Finnougristic an der Staatlichen
Universität Tartu. - СФУ, XVIII, 1982, 3, S. 209.
Традиции финно-угроведения при Тартуском государственном
университете.
352. Kansallisten tieteidен henkilökalenteri 1980. /Alvre, Paul./
Seulaset, 2/1980, s. 2.
Календарный список ученых по национальным дисциплинам науки.
353. Kotikielen Seuran jäsenet /Alvre, Paul 1945/. - Vir., 1976, 3-4,
с. 417.
Члены Общества родного языка в Хельсинки.
354. Palmeos, P. Tartto. - Suomea ulkomailla. Toimitt. Pertti Virtaran-
ta ja Kari Tolvanen. Helsinki, 1971, s. 45-46. (Tietolipas, 68.)
Пальмеос П. Тарту.

355. Suhonen, S. Paul Alvre 60-vuotias. - Fotoga. - Vir., 1981, 1, s. 56-58.

Паулю Алвре 60 лет. - С фото.

356. Ulkojäsenet. - Membres correspondants. /Alvre, Paul, professori, Viljandi. 69. (Ennen vakinainen jäsen.)/ - SUSA, 1974, 73, s. 287.

Зарубежные члены.

P. ALVRE TOODE TÄHESTIKREGISTER

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ П.Ю. АЛВРЕ

- A Chat with Professor Paul Alvre, Authority on Finno-Ugric Languages 211
Adverbide eesti *taga* - samojeedi **taka*-pronominaalsest päritolust 3
Akadeemik Paul Ariste juubeliks 97
a-mitmuse päritolust 10
Ariste, P. A grammar of the Votic Language 40
Arvestagem hääldamist ja kirjaviisi traditsioone 35
Arvo Laanest filoloogiadoktoriiks 172
Austraalia eestlaste kõnepruugist 215
Congressus Tertius Internationalis Fenno-ugristarum habitus est 51
Das wotische Suffix *-č* und seine Varianten 243
Dekaan Eduard Laugaste filoloogiadoktoriiks 52
Der Genitiv des Plurals im Wotischen auf dem Hintergrund der obliquen Kasus 129
Doktoriväitekiri ersamordva keele alalt 137
Doktoriväitekiri liivi keele derivatsioonist 98
Doktoriväitekiri läänemeresoome infinitiividest 28
Doktoriväitekiri mari kirjakeele ajalooast 99
Doktoriväitekiri mordva verbitüvedest 216
Doktoriväitekiri noomenimorfoloogia alalt 100
**č*, **č*-vartaloiden monikkotaivutuksesta suomessa 184
Eesti ja sugulaskeelte mitmusetüübid 53
Eesti terminatiivse *emmis*-konstruktsiooni päritolust 79
Erandlik adverbitüüp /*ööse*/ 138
Faktiitne kogumik 217
Filoloogide tegevusmailt 186
gi-lütelisist pronomeneist 173
Hinnatav kohanimeuurimus 158
Humaananatoomia oskussõnade olukorrast 41
Huvitav ja kasulik raamat meie emakeele süsteemist 159
Hüüdsõnadest Wiedemanni sõnaraamatus 42
Ikola, O. Satzentsprechungen im Finnischen 244
i-lise täiendosaga liitsõnadest 4
i-mitmuse päritolust 7
Julius Mägiste 70-aastane 54
Ka hüüdsõnad vajavad normeerimist 43
Kahest kagueesti esindajast *haava(i)*-sõnaperes 80

Kahest väljasurnud käändest	11
Kaitsti väitekirju	139
Kaks väitekirja händi keele kohta	218
Kaks väitekirja kaugemate sugulaskeelte alalt	160
Kaks väitekirja komi keele alalt	140
Kandidaativväitekiri lapi keelest	187
Kandidaativväitekiri mari keele süntaksi alalt	161
Kandidaativväitekiri ugri-samojeedi keeleteadusest	174
Kandidaativväitekirju soome-ugri keelte alalt	188
Karjala keele sõnaraamatu koostamisest	12
Kas fantaasia või faktid?	29
Kas põrand ja põrnu kaudu Permi?	189
Kasik, R. Verbide ja verbaalsubstantiivide tuletusvahekorrad tänapäeva eesti keeles	87
"Keele ja Kirjanduse" koondregistrid 1958-1967	44
Keeleajalooline pilk eesti muutkondade süsteemile	13
Keelest ja selle uurimisest	55, 118
Keeleteaduse doktorid	101
Keeleteaduse väitekirjad	86
Kehaoasi märkivate nimetuste numerusest	5
Kitsaskohti Kreutzwaldi sõnaloomingu tõlgendamisel	56
Kohanimeuurija Marja Kallasmaa filoloogiakandidaadiks	190
Koidu Uustalu filoloogiakandidaadiks	81
Kolmele teadlasele filoloogiadoktori kraad	57
Konsonanttüveliste sõnade astmevahelduse määramisest	15
Kontamineerunud <i>de</i> -mitmus	191
Kordaminekuid ja puudujääke sisukas kogumikus	22
Kroonika	102
Kuidas on tekkinud vere-lõpulisel kohanimed	8
Kuldseid vilju ühe teadlase tööpõllult	16
Laanest, A. Sissejuhatus läänemeresoome keeltesse	119, 192
Lausestruktuuri arengust uurali keeltes	175
Leivu keelesaare <i>jeñhiga</i> ~ <i>jeñiga</i>	103
Leppik, M. Ingerisoome kurgola murde fonoloogilise süsteemi kujunemine	120, 193
Liimola, M. Zur historischen Formenlehre des Wogulischen. I	27
Läänemeresoome aluskeele varajast murdeliigendusest (eriti eesti ja soome keelt silmas pidades)	82
Läänemeresoome aluskeele varasest murdeliigendusest, eriti eesti ja soome keelt silmas pidades	83
Läänemeresoome * <i>de</i> -, * <i>de</i> -noomenite tüvedest	45
Läänemeresoome * <i>eda</i> -, * <i>edä</i> -adjektiividest	36
Läänemeresoome indefiniitpronoomenist	219
Läänemeresoome indefiniitpronoomenite eripärad	220
Läänemeresoome keelte hilistekkinud mitmusetüvedest	104
Läänemeresoome keelte mitmusetüvedest (peamiselt ühesilbiliselt noomenest)	105
Mahukas kohanimeuurimus	65
Meie esimene doktoriväitekiri pediatral alalt	141
Miks <i>tud</i> -kesksõna komparatiiv?	221
Mis käändes oli <i>paremini</i> ?	222
<i>mispärast</i> - <i>seepärast</i>	1
Mitmuse genitiivvormide arengust karjala keeles	23
Morfoloogis-äännehistoriallinen tutkimus monikkovartalon muodostuksesta suomen messä verrattuna sukukieliin = Morfoloogilis-häälikulooline uurimus soome keele mitmusetüve moodustamisest võrrelduna sugulaskeeltega	20
Murdekeelendid <i>tuntsa</i> ja <i>tuta</i>	66

Muutamista monikkumuodoista itämerensuomalaisissa kielissä	212
Mõnede redupliktiivkeelendite koostisest	121
Mõnede redupliktiivõnade päritolust	74
Märkmeid ühe doktoriväitekirja kohta	46
Neljast konsonantüvelisest liitumusest Wiedemanni sõnaraamatus	6
"Nõukogude Flenno-ugristica" kaks aastakäiku /1965-1966/	30
Olematuist "nõksudest" ja muist vildakustest	31
Omapäraseid kulu vorme	223
Omastusliitelisest määrsõnadest eesti kirjakeeles ja murdeis	37
On the Baltic-Fennic Dative (with special reference to the Liv Language)	34
Oskussõnu ka meedikule	162
Paarist murdesõnast //oalaua, umbusklik/	75
Paarist refleksiiv-translatiivsete verbide segatüübigist (Leningradi oblasti soomlastel)	76
Pall, V. Põhja-Tartumaa toponüümika	122
Paul Ariste	75, 176
Peebo, J. "Kalevipoja" sõnavara	88
Pildikesi Soome Kirjanduse Seltsi ajaloost	194
Pilk <i>haava()</i> -sõnapere tagamaadele kirjakeeles ja murdeis	106
Professor Paul Ariste teadlaseteest	107
Pronoomeni see tüvedest läänemeresoome keeltes	9
Pronoomenite iseärasusi	17
Pronoomenite morfoloogiat. Pronoomen kes	130
Rudimentaarsed verbivormid <i>hoide, jõude, kjuste</i>	163
Rätsep, H. Eesti keele lihtlause struktuur. Verbikesked lauseallid	108
Sada aastat Wiedemanni eesti keele grammatikat	109
See on suurepärase õpik	224
si-mitmuse probleeme	24
Simm, J. Võnnu kihelkonna asustusala ne toponüümika	89
Slaavi laenudest soome-ugri keeltes	123
Soome keele heliarhiivi tegevusest	14
Soome keele õpik iseõppijaile	32, 68
Soome keelenäited	67
Soome keeleõpetuse reeglid	47
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.1	132, 142
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.2	143
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.3	144
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.4	145
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.5	146
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.6	147
Soome sõnakonstruksioone ja väljendeid.7	164
Soome sõnatüüpidest	48
Soome tüüpsõnad	69
Soome vana kirjakeele harjutusülesanded, tekstid ja sõnaseletused = Vanhan kirjasuomen tehtäviä, tekstejä ja sananselityksiä	148, 195
Soome-eesti sõnaraamatu arvustuseks ja täienduseks	25
soome-ugri keeled	110
Soome-ugri keelte kateedri ja eesti keele kateedri tööd 1947-1969. Bibliograafia	58
Sugulaskeelte lugemik soome ja eesti lingvistide ühistööna	38
Suomalais-eestiläinen tulkisanakirja = Soome-eesti vestfussõnastik	50, 85, 136
Suomen kielen käsikirja. Toimitt. Osmo Ikola	64

Sõnadest <i>saaksesa, silläsä ja seesinane</i>	2
Sõnust <i>tuusija, tuuseldata</i>	177
Zu einigen ostseefinnischen Postpositionen	213
Zu <i>subi</i> und <i>suda</i> ~ <i>sutta</i> aus der altestnischen Schriftsprache	247
Zu wepsischen Pluralformen (besonders in <i>õ</i> -stämmigen Wörtern)	248
Zum Jubiläum Osmo Ikolas	157
Zum Jubiläum von Paula Palmeos	73
Zur Frage nach der Entwicklung * <i>ja, jä > /</i> in den uralischen Sprachen	21
Teadustoimetajalt	225
Tehkem vahet olulise ja ebaolulise vahel	26
Teretulnud käsiraamat	226
Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Analüütiline <i>saadik</i> -konstruktsioon	77
Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Analüütilisi terminatiivikonstruktsioone	70
Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Teel terminatiivile. I	90
Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Teel terminatiivile. II	91
Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Terminatiivi tulek	92
Terminatiivseist konstruktsioonidest terminatiivini. Terminatiivne illatiiv	71
Tugevaastmelise /-mitmuse probleeme	39
"Tähe mõrjsa" oletatavaist kohanimedest	59
Udmurdi rindlause uurimus	93
uurali keeled	124
Uurali keelte ajaloolise foneetika harjutusülesanded ja materjalid (konsonantühendid)	165, 196
Uurali keelte ajaloolise foneetika harjutusülesanded ja materjalid (üksikko-naonandid)	166, 197
Uurimus udmurdi linnunimetustest	94
Uusi eesti sõnu. Kogunud ning määratluste, inglise- ja rootsikeelsete vastetega varustanud Raimo Raag	198
Uustalu, K. Lõuna-Eesti saksakeelne toponüümia (mõisanimed) = Deutschsprachige Toponymie Südestlands (Güternamen)	95
Uut slaavi ja soome-ugri keelesuhete alalt	199
Uut soome keele süntaksi alalt	125
Vabariiklik meditsiinterminologia komisjon alustas	131
Valdek Pall filoloogidortoriks	111
Vana kirjakeele <i>emmik</i> ~ <i>immik</i>	112
Vana kirjakeele <i>hüüs</i> ~ <i>hüis</i>	149
Vana kirjakeele küsisõnu / <i>eis, es, eks, eps</i> /	126
Vana kirjakeele lõunaeestilisi küsisõnu / <i>eis, es</i> /	178
Vana kirjakeele terminatiivseist <i>amma</i> -, <i>amma</i> -konstruktsioonidest	113
<i>veelaks</i> -tüüp kirjakeeles ja murdeis	200
Veelgi <i>vere</i> -lõpuliste kohanimede käsitlemisest	18
Vepsa regivärsi mõistatus	201
Vepsän <i>o</i> -vartaloiden monikkotaivutuksesta	245
Verbi <i>parandama</i> adverbistunud vorme	167
Vereloom- ja lümfoidkoe kasvajaliste haiguste rahvusvaheline klassifikatsioon	150
V rahvusvaheline fennougristide kongress	179
Voldemar Metsamärt. 1902-1975. Nekroloog	133
Väitekiri Karjala kohanimedest	227
Väitekiri komi keele derivatsiooni kohta	228
Väitekiri süntaksi õpetamisest	114
Väitekiri tegumoe kategooriast	202

- Väitekiri terminoloogia teooria alalt 229
 Väitekirja kaitsmine 203
 Väitekirjad eesti keele alalt 84
 Väitekirjad soome-ugri keelte alalt 230
 Väitekirjade kaitsmine 151, 152, 204
 Väitekirju eesti keele ja kirjanduse alalt 205
 Väitigem suuri muudatusi 60
 Onnestunud keelekäsitsemise alal 61
- Über die Herkunft der ostseefinnischen Adjektive mit *-lanta, -löntä* 214
 Über die pluralischen Genitivformen des Finnischen (vor allem bei den Personalpronomina) 156
 Über eine Neubildung in den finnisch-ugrischen Sprachen (auf dem Hintergrunde der pronominalen Typologie) 117
 Über einen Ausnahmerektionstyp in den ostseefinnischen Sprachen 185
 Über Terminativkonstruktionen der ostseefinnischen Sprachen (Mit besonderer Rücksicht auf das Estnische und das Finnische) 246
 Ühe oskussõnastiku head ja vead 168
 Ühe töö lõpetus saadab teise algust 180
 Ühesilbiliste noomenite mitmusetüvedest soome keeles (võrrelduna sugulaskeeltega) 134
 Ühest vana kirjakeele küsipartiklist 153
- Ананьина К.И. Верхне-алатырские говоры мокшанского языка 127
 Арво Лаанесту присвоена научная степень доктора филологических наук /172/
 Баранцев А.П. Фонологические средства лядиковской речи 78
 Безносикова Л.М. Роль диалектной лексики в формировании словарного состава коми литературного языка 181
 Беседа с профессором Паулем Алвре, авторитетным специалистом по финно-угроведению /211/
 Бузакова Р.Н. Синонимия мордовских языков 72
 В каком падеже употреблялось слово *paremini* 'лучше'? /222/
 Вальдеку Паллю присвоена научная степень доктора филологических наук /111/
 Взгляд на словообразование с *-haava(l)* в литературном языке и диалектах /106/
 Воздержимся от больших изменений /60/
 Вольдемар Метсамя. /1902-1975. Некролог/ /133/
 Вопросительные слова раннего литературного языка *leis, es, eks, eps* /126/
 Грамматика финского языка /47/
 Два вышедших из употребления падежа /11/
 Две кандидатских/ диссертации по коми языку /140/
 Две кандидатских/ диссертации по неблизкородственным языкам /160/
 Две кандидатских/ диссертации по хантыйскому языку /218/
 Декан Эдуард Лаугасте стал доктором филологических наук /52/
 Диалектные слова *tuntsa* и *tuta* /66/
 Доктора филологических наук /101/
 Докторская диссертация о деривации ливского языка /98/
 Докторская диссертация о морфологии имени /100/
 Докторская диссертация об инфинитивах в прибалтийско-финских языках /28/
 Докторская диссертация об истории марийского литературного языка /99/

- Докторская диссертация об основе глагола в мордовских языках /216/
 Докторская диссертация по эрзя-мордовскому языку /137/
 Есть ли связь между словами *põrand*, *põrm* и *Perm* /Перьм/? /189/
 Еще раз о трактовке топонимов с окончанием на *-vege* /18/
 Журнал "Советское финно-угроведение" за два года /1965-1966 гг./
 /30/
 Журнал "Советское финно-угроведение" за три года своего суще-
 ствования /1965-1967/ 49
 Загадка вепсского рунического стиха /201/
 Зайцева Н.Г. Именное словоизменение в вепсском языке. (История
 и функционирование форм слова) 231
 Заметки об одной докторской диссертации /46/
 Защита /кандидатских/ диссертаций /151/, /152/, /204/
 Защита /кандидатской/ диссертации /203/
 Защитили /кандидатские/ диссертации /139/
 И междометия подлежат нормализации /43/
 Иванов И.Г. Возникновение и развитие марийского литературного
 языка 206
 Интересная и полезная книга о системе родного языка /159/
 Исследование о названиях птиц в удмуртском языке /94/
 Исследование о сложносочиненных предложениях в удмуртском
 языке /93/
 Исследователю топонимии Марье Калласмаа присвоена научная сте-
 пень кандидата филологических наук /190/
 К вопросу о развитии **ja, jã > i* в уральских языках /21/
 К вопросу об особенностях местоимений /17/
 К вопросу об этапах развития терминатива в эстонском языке 96
 К критике и дополнению финско-эстонского словаря /25/
 К юбилею академика Пауля Аристэ /97/
 К юбилею Осмо Иколы /157/
 К юбилею Паулы Пальмеос /73/
 Казик Р. Деривационные отношения глаголов и отглагольных суще-
 ствительных в современном эстонском языке /87/
 Калласмаа М.Э. Структура эстонской микротопонимии (на материа-
 ле западного диалекта) 232
 /Кандидатская/ диссертация о деривации коми языка /228/
 /Кандидатская/ диссертация о категории залога /202/
 /Кандидатская/ диссертация о преподавании синтаксиса /114/
 Кандидатская диссертация о саамском языке /187/
 /Кандидатская/ диссертация о топонимах Карелии /227/
 Кандидатская диссертация об угорско-самодийских языковых свя-
 зях /174/
 Кандидатская диссертация по синтаксису марийского языка /161/
 /Кандидатская/ диссертация по теории терминологии /229/
 Кандидатские диссертации по финно-угорским языкам /188/, /230/
 /Кандидатские/ диссертации по эстонскому языку /84/
 /Кандидатские/ диссертации по эстонскому языку и эстонской ли-
 тературе /205/
 /Кандидатские/ диссертации по языкознанию /86/
 Картиночки из истории Финского литературного общества /194/
 Кельмаков В.К. Образцы удмуртской речи 233
 Койду Уусталу присвоена научная степень кандидата филологичес-
 ких наук /81/
 Контаминированное множественное число на *-de* /191/

- Лаанест А. Введение в прибалтийско-финские языки /119/, /198/
Лаанест А.Х. Историческая фонетика и морфология ижорского языка 169
- Лепник М. История фонологической системы курголовского финского диалекта в Ингерманландии /120/, /193/
Ляшев В.А. Фонетико-морфологические особенности вымского диалекта коми языка 154
- Маркианова Л.Ф. Суффиксальное глагольное словообразование в карельском языке 207
- Международная классификация опухолевых заболеваний кроветворной и лимфойдной тканей /150/
Местоимение на окончание *-gi* /173/
Метсланг Х.А. Некоторые синтаксические аспекты стихового параллелизма в эстонской рунической песне 182, 208
- Наречия с притяжательными суффиксами в эстонском литературном языке и в диалектах /37/
Наша первая докторская диссертация по педиатрии /141/
Необыкновенный тип наречия *lõõsel* /138/
Новое в области славяно-угрофинских языковых контактов /199/
Новое в области финского синтаксиса /125/
- О более поздних по происхождению основах множественного числа в прибалтийско-финских языках 62, /104/
О водском генитиве множественного числа на фоне косвенных падежей /129/
О генитиве множественного числа в финском языке (в частности личных местоимений) /156/
О двух диалектных словах *lõalauša, umbusklik* /75/
О двух послелогох в прибалтийско-финских языках /213/
О двух юго-восточных представителях в семье слов на *-haava(l)* в эстонском языке /80/
О деятельности филологов /Тартуского государственного университета/ /186/
О деятельности финского звукового архива /14/
О междометиях в словаре Видемана /42/
О множественном числе в вепсском языке (особенно в основах на *-ä*) /248/
О множественном числе на *-i* в водском языке 33
О множественном числе основ на *-a* в вепсском языке /245/
О множественном числе основ на **-de, *-de* в финском языке /184/
О морфологии местоимений. Местоимение *kes* 'кто' /130/
О некоторых общих и отличительных чертах консонантизма в прибалтийско-финских и пермских языках 170
О некоторых смешанных возвратно-транслативных глаголах (у финнов Ленинградской области) /76/
О некоторых формах множественного числа в прибалтийско-финских языках 183, /212/
О неопределенных местоимениях в прибалтийско-финских языках /219/, 234
О несуществующих "трюках" и прочих неправильностях /31/
О первичном диалектном членении прибалтийско-финского языка-основы, в частности, эстонского и финского языков /82/, /83/
О положении в области терминологии, относящийся к анатомии человека /41/
О предполагаемых топонимах в "Невесте звезды" /59/
О прибалтийско-финских именных основах на **de, *de* /45/

- О прибалтийско-финском дативе (особенно в ливском языке) /34/
- О прилагательных на *-*eda*, *-*edä* в прибалтийско-финских языках /36/
- О происхождении множественного числа на -*i* /7/
- О происхождении названий местностей, оканчивающихся на -*vere* /8/
- О происхождении наречия от эстонского *taga* - самодийского **taka*- /3/
- О происхождении некоторых редупликативных слов /74/
- О происхождении признака *a* множественного числа /10/
- О происхождении прилагательных на -*lanta*, -*läntä* в прибалтийско-финских языках /214/
- О происхождении терминативной конструкции на *emmis* в эстонском языке /79/
- О пути ученого у профессора Пауля Аристэ /107/
- О развитии падежных форм генитива мн. числа в карельском языке /23/
- О развитии структуры предложений в уральских языках /175/
- О разговорной речи эстонцев в Австралии /215/
- О славянских заимствованиях в финно-угорских языках /123/
- О словах/ *mispärast* - *seepärast* /1/
- О словах *saaksesa*, *silläsä* и *seesinane* /2/
- О словах *tuusija*, *tuuseldaja* /177/
- О сложных словах с дополнительным компонентом кончающийся на -*i* /4/
- О составе некоторых слов с удвоенной основой /121/
- О составлении словаря карельского языка /12/
- О терминативных конструкциях в прибалтийско-финских языках (в частности, в эстонском и финском языках) /246/
- О финских типовых словах /48/
- О чередовании степеней слов с согласной основой /15/
- О числе наименований частей тела /5/
- О южноэстонских словах в раннем литературном языке /*eis*, *es*/ /178/
- О языке и его изучении /55/, /118/
- Об одном вопросительном слове раннего литературного языка /153/
- Об одном исключении в управлении падежами в прибалтийско-финских языках /185/
- Об одном новообразовании в финно-угорских языках (на базе местоименной типологии) /117/
- Об основах множественного числа в прибалтийско-финских языках (преимущественно в односложных именах) /105/
- Об основах множественного числа односложных слов в финском языке (в плане сравнения с другими родственными языками) /134/
- Об особенностях неопределенных местоимений в прибалтийско-финских языках /220/
- Об особенностях эстонского языка в Австралии /217/
- Об образовании множественного числа в финском языке в плане с другими родственными языками. (Морфолого-фонетическое исследование) 19, /20/
- Образцы финской речи /67/
- Обширное исследование по топонимике /65/
- Окончание одной работы подсказывает начало другой /180/
- Основы местоимения *see* в прибалтийско-финских языках /9/
- Основы финно-угорского языкознания (вопросы происхождения и развития финно-угорских языков) 115
- От научных редакторов /225/, 235
- От терминативных конструкций к падежу терминативу. Аналитическая конструкция с послелогом *saadik* /77/

- От терминативных конструкций к падежу терминативу. Аналитические терминативные конструкции /70/
- От терминативных конструкций к падежу терминативу. Ва пути к терминативу.] /90/
- От терминативных конструкций к падежу терминативу. На пути к терминативу. II /91/
- От терминативных конструкций к падежу терминативу. Становление терминатива /92/
- От терминативных конструкций к падежу терминативу. Терминативный иллатив /71/
- Отглагольные наречия с основой на *parandama* /167/
- Палль В. Топонимия северной части Тартумаа /122/
- Паулю Аристэ - 75 /176/
- Пезбо Я. Словарный состав эпоса "Калевипоэг" /88/
- Плодотворная деятельность на поприще языкознания /16/
- Полезное пособие /226/
- Почему сравнительная степень причастия на *-tud?* /221/
- Проблемы множественного числа на *-i* с сильной основой /39/
- Проблемы множественного числа на *-si* /24/
- Прокушева Т.И. Инфинитив в коми языке 236, 237
- V международный конгресс финно-угроведов /179/
- Рааг Р. Новые эстонские слова /198/
- Работы, выполненные при кафедрах финно-угорских языков и эстонского языка 1947-1969. Библиографический указатель /58/
- Ракин А.Н. Лексика флоры коми языка 171
- Республиканская комиссия по медицинской терминологии начала свою работу /131/
- Рудиментарные глагольные формы *hoide, jüude, kiuste* /163/
- Рятсеп Х. Структура простого предложения в эстонском языке. Ориентированные на глагол модели предложения /108/
- Саари Х.М. Анализ принципов эстонской терминологии 238, 239
- Самоучитель финского языка /32/, /68/
- Санг И.А. Отрицание в современном эстонском литературном языке 209, 240
- Сборник, насыщенный фактами /217/
- Своеобразные аллегроформы /223/
- Сильные и слабые стороны одного терминологического словаря /168/
- Симм Я. Комонимы Выннуского прихода /90/
- Система эстонских склонений и спряжений с точки зрения истории языка /13/
- Следует отличать существенное от несущественного /26/
- Слова *emmik ~ immik* в старой эстонской письменности /112/
- Слова *jeñhiga ~ jehiga* в лейвуском диалекте эстонского языка /103/
- Слова *subi* и *suda ~ sutta* в раннем эстонском литературном языке /247/
- Слова типа *veelaks* в литературном языке и в диалектах /200/
- Слово *hüüs ~ hüis* в старой эстонской письменности /149/
- Соколов С.В. Названия птиц в удмуртском языке 116
- Сто лет эстонской грамматики Видемана /109/
- Суффикс *-či* и его варианты в водском языке /243/
- Тепляшина Т.И. Язык бесермян 128
- Терминативные конструкции на *amma, ammo* в старой эстонской письменности /113/
- Терминологических слов и для медиков /162/
- Типология форм множественного числа в эстонском и родственных ему языках /53/

- Ткаченко О.Б. Сопоставительно-историческая фразеология славянских и финно-угорских языков 210
- Трем ученым ученая степень доктора филологических наук /57/
- Третий международный конгресс совершил свою работу /51/
- Трошева М.П. Наречия в современных мордовских языках 63
- Удачи и недочеты содержательного сборника /22/
- Удачный справочник по финскому языку /61/
- Узкие места в трактовке лексических неологизмов Крейцвальда /56/
- Указатели журнала "Крель я кирьяндус" на 1958-1967 годы /44/
- Упражнения и материалы по исторической фонетике уральских языков (отдельные консонанты) /166/, /197/
- Упражнения и материалы по исторической фонетике уральских языков (сочетания консонантов) /165/, /196/
- Упражнения, тексты и толкования слов старой финской письменности /148/, /195/
- уральские языки /124/
- Уусталу К. Немецкая топонимия Южной Эстонии (названия мыз) /95/
- Учебник финского языка для самообучения /32/, /68/
- Учкина В.И. Инфинитив в мордовских языках 135
- Учетм произношение и традиции орфографии /35/
- Фантазия или факты? /29/
- Федотова В.П. Фразеологические единицы в карельском языке 155
- финно-угорские языки /110/
- Финские словосочетания и выражения.1 /132/, /142/
- Финские словосочетания и выражения.2 /143/
- Финские словосочетания и выражения.3 /144/
- Финские словосочетания и выражения.4 /145/
- Финские словосочетания и выражения.5 /146/
- Финские словосочетания и выражения.6 /147/
- Финские словосочетания и выражения.7 /164/
- Финские типовые слова /69/
- финско-эстонский разговорник /50/, /85/, /136/
- Ценное исследование по топонимии /158/
- Четыре случая аффиксации к консонантной основе в словаре Видемана /6/
- Эрелт М.А. Синтаксис прилагательных эстонского языка 241, 242
- Это - прекрасный учебник /224/
- Юлиусу Мягисте исполнилось 70 лет /54/
- Хрестоматия наших родственных языков - совместный труд финских и эстонских языковедов /38/
- Хроника /102/

M ä r k u s: Sulgudeta järjenumbr viitab algkeelsele tööle.

П р и м е ч а н и е: Работа на языке оригинала отмечена порядковым номером без скобок.

L ü h e n d i d

С п и с о к с о к р а щ е н и й

- arv. - arvostelu (arvustus, рецензия)
 ENE - Eesti Nõukogude Entsüklopeedia
 ES Toim. - Emakeele Seltsi Toimetised
 ESA - Emakeele Seltsi Aastaraamat
 esim. - esimees (представитель)
 filol. - filoloogia
 filol.-dr. - filoloogiadoktor (доктор филологических наук)
 filol.-kand. - filoloogiakandidaat (кандидат филологических наук)
 fil.tri - filosofian tohtori (filosoofiadoktor, доктор философских наук)
 jt. - ja teised (и другие)
 kaasaut. - kaasautor (соавтор)
 kaastoim. - kaastoimetaja (соредактор)
 kat. - kateeder (кафедра)
 kd. - köide (том)
 KK - Keel ja Kirjandus
 koost. - koostanud (составил)
 lk. - lehekülj (страница)
 NET - Nõukogu Eesti Teravishoid
 NN - Nõukogude Naine
 p. - page (lehekülj, страница)
 rets. - retsensioon (рецензия)
 Rez. - Rezension (retsensioon, рецензия)
 rev. - review (retsensioon, рецензия)
 S. - Seite (lehekülj, страница)
 s. - sivu (lehekülj, страница)
 SKS Toim. - Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia
 SUSA - Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja
 SUST - Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia
 SV - Sirp ja Vasar
 Zsfass. - Zusammenfassung (resümee, резюме)
 tead. - teaduslik (ученый)
 teadustoim. - teadustoimetaja (научный редактор)
 Tln. - Tallinn
 toim. - toimetaja; toimetised (редактор; известия)
 toimitt. - toimitanud (toimetanud; редактировал)
 toim.-koll. - toimetuskolleegium (редакционная коллегия)
 tr. - trükk (издание)
 Trt. - Tartu
 TRÜ - Tartu Riiklik Ühikool
 TRÜ Toim. - Tartu Riikliku Ühikooli Toimetised
 täiend. - täiendatud (дополненный)
 vast. - vastutav (ответственный)
 VEKSA - Väliseestlastega Kultuurisidemete Arendamise Ühingu Aastaraamat
 Vir. - Virittäjä
 vt. - vaata (смотри)
 автореф. - автореферат
 англ. - английский
 АН СССР - Академия наук СССР
 всесоюз. - всесоюзный
 ВЯ - Вопросы Языкознания
 дис. - диссертация
 докл. - доклад
 доп. - дополненный
 др. - другие
 д-ра - доктора
 изд. - издание
 изд-во - издательство
 канд. - кандидат, кандидатский
 кн. - книжный
 конф. - конференция
 лат. - латинский
 М. - Москва
 морд. - мордовский
 МордНИИ - Научно-исследовательский институт при Совете Министров Мордовской АССР

н. - наука
вауч. - научный
отв. - ответственный
посв. - посвященный
прил. - приложение
ред. - редактор
ред. колл. - редакционная
коллегия
рец. - рецензия
рус. - русский
с. - страница
см. - смотри
соавт. - соавтор
соредакт. - соредактор

соиск. - соискание
сообщ. - сообщение
степ. - степень
СФУ - Советское финно-угро-
ведение
учен. - ученый
учредит. - учредительный
филол. - филологический
филол. - филологический
фин. - финский
эксперим. - экспериментальный
энцикл. - энциклопедический
эст. - эстонский
яз. - язык

Г.В. ФЕДЮНЕВА, СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ СУФФИКСЫ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В КОМИ ЯЗЫКЕ. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Сыктывкар, 1981. 214 стр. + приложения 19 стр.

28 января 1982 г. на заседании Специализированного совета Д 069.02.02 по присуждению ученой степени доктора филологических наук в Тартуском государственном университете состоялась защита кандидатской диссертации младшим научным сотрудником Института языка, литературы и истории Коми филиала АН СССР Г.В. Федюновой на тему "Словообразовательные суффиксы в коми языке". Исследование выполнено под руководством доктора филологических наук профессора П.Ю.Алвре. Официальными оппонентами выступили доктор филологических наук профессор Д.В.Цыганкин (Саранск) и кандидат филологических наук А.И.Туркин (Таллин).

Коми язык, как и многие другие агглютинативные языки, имеет богатую систему словообразования и словоизменения. В существующих грамматиках коми языка все это разнообразие форм не получило системного изложения. Их изучение ограничивалось лишь констатацией формантов или же разработкой отдельных суффиксов без всесторонней теоретической обработки всех деривационных средств коми существительных. В этом отношении диссертация Г.Ф. Федюновой является весьма ценным исследованием, и актуальность ее не вызывает сомнения.

Диссертация Г.В. Федюновой посвящена монографическому описанию словообразовательной системы коми существительных. В ней подробно рассматриваются древнейшие (исконные) словообразовательные элементы, выделяются суффиксы отглагольных имен, формально тождественных суффиксам причастий, и выясняется их специфика в субстантивном словопроизводстве. Системно описаны вторичные суффиксы, развившиеся из самостоятельных слов в обособленной жизни коми языка. Впервые систематизированы заимствованные элементы коми существительных.

В диссертации сконцентрирован и введен в научный оборот огромный лексический материал, почерпнутый из различных письменных источников. Прделана значительная работа по критическому обобщению ранее опубликованных теоретических изысканий по изучению деривационных средств коми языка как в отечественных, так и зарубежных изданиях.

Многообразие и разнохарактерность определили структуру диссертации. Она состоит из введения, трех глав, краткого заключения, перечня использованной литературы и приложения.

Во введении указываются цели и задачи, методика и источники исследования. В разделе "К истории вопроса" (стр. 10-17) диссертант критически подошел к положениям отечественных и зарубежных авторов, ранее изучавших деривационные средства коми языка. Взгляды некоторых предшественников оказались ошибочными или же необоснованными. Здесь диссертант делает правильный вывод, что исследование субстантивирующих суффиксов коми языка велось без прочной теоретической основы, не были разработаны принципы выделения и идентификации словообразовательных типов. В этом же разделе диссертант дает новые, более точные принципы, критерии словообразовательного анализа.

Каждая глава несет соответствующую теоретическую и смысловую нагрузку. Наибольшей полнотой использованного материала, глубиной содержания и оригинальностью отличается первая глава "Собственно коми словообразовательные суффиксы существительных" (стр. 18-151), в которой рассматриваются суффиксы отглагольно-неотглагольного словообразования, суффиксы отглагольного и неотглагольного (с учетом причастных основ) словообразования существительных. Форманты двух первых групп представляют древнейший фонд деривационной системы коми языка. Дается дробная классификация с учетом специфики каждой групп. Особое внимание уделяется как выявлению специфических характеристик каждой из групп, так и описанию конкретных формантов внутри них. Особое место отводится выяснению функции и происхождения элементов деривационной системы. Самыми многочисленными являются субстантивирующие форманты, исторически развившиеся из древних суффиксов уральского, финно-угорского или общепермского праязыка. В первом разделе главы диссертант анализирует 15 таких суффиксальных групп с гласным -а, с консонантами -б, -г, -д, -к, -л,

-л', -м, -н, -н', -р, -с, -с', -ш и с аффрикативными элементами -ач, -ич, -эч, -идз.

Анализ суффиксов производится в следующей системе: звуковой облик суффикса, примеры, иногда соответствия в родственных языках, происхождение, объяснение функций. Эта система в какой-то мере повторяет принципы классификации венгерского ученого М.Кёвеша (A permi nyelvek új kezei. Budapest, 1965), но в диссертации эта система получает дальнейшее развитие. В этом диссертанту помогают хорошее знание родного коми языка и осведомленность в специальной литературе.

Специфическую группу в системе деривационных средств существительных составляют суффиксы отглагольного словообразования. В диссертации рассматриваются три суффикса: -ом, -ысь, -ан. Все они обладают высокой степенью продуктивности и частотности в образовании предикатных имен. Форманты этой группы суффиксов в области консонанта восходят к финно-угорскому (гесп.уральскому) языковому периоду и в современном коми языке идентичны суффиксам причастий. В результате агглютинации самостоятельных слов в коми языке возникла особая группа суффиксов неотглагольного словообразования существительных. Форманты их моносемантичны: -лун, -туй, -тор, -пу (диал. лес), -улов, -ин (-и), -пом (-пон), -кодь. Диссертант приходит к правильному выводу, что абстрагирующие суффиксы -лун, -туй, -тор, а также суффиксы со специальным конкретным значением -пу (диал. лес), -улов выступают как наиболее оформившиеся в суффиксы, тогда как -ин (-и), -пом (-пон) и -кодь еще находятся на стадии полусуффиксов и чаще выступают в качестве компонентов сложных слов и словосочетаний, нежели в качестве суффиксов.

Целью второй главы является описание группы заимствованных суффиксов существительных (стр. 152-162). Диссертант выделяет ряд формантов, которые относятся к категории мертвых (-га, -б, -ня, -ика), и суффиксы более позднего заимствования, которые имеют значение лица или коллектива по местожительству (-ане, -анин, -анке, -чи), социальной функции (-ича, -нича, -ник, -щик, -штник) и другие признаки (-ика, -уння, -ка).

В третьей главе "Общая характеристика системы словообразовательных суффиксов существительных коми языка" (стр. 165-188) в теоретическом плане обобщен и конкретизирован весь фактический

материал, изложенный в первых двух главах. Заслуживает внимания вывод диссертанта о том, что дальнейшее развитие деривационной системы коми существительных должно идти по пути утраты древних словообразовательных элементов, вытесняя их отглагольными и неотглагольными (вторичными) суффиксами.

Заключительная часть диссертации содержит выводы по всем трем главам.

О распределении функций суффиксов, а также о продуктивности и частотности их хороший обзор дают шесть таблиц.

Сделаем некоторые критические замечания по частным вопросам. Нам кажется, что суффиксы, восходящие к уральскому, финно-угорскому или общепермскому праязыкам, вряд ли могли образовывать слова от русских корней, т.к. к моменту активных контактов коми с русским населением эти суффиксы уже были непродуктивными или же малопроодуктивными. Поэтому не имеют под собой реальной почвы такие сравнения: нв. жужаль 'небольшой жук с белой поперечной полоской на спине' от русского глагола жужжать (стр. 50), но ср. рус. жужель, жужелица (В.Даль, Толковый словарь живого великорусского языка. М, 1955, т. 1, стр. 546, далее Даль); ботан 'сеть для ботания рыбы' от рус. бот (стр. 57), но ср. рус. ботало (Даль 1,119); скр. балун 'баловник' от балуйтны, рус. баловаться (стр. 58), но ср. рус. балун (Даль 1,43).

Нужно отметить, что иногда диссертант в качестве иллюстративного материала приводит такие слова, в которых отсутствуют те или иные суффиксы. Например, на стр. 35 в слове питшбг 'пазуха' выделяется суффикс -бг. Это сложное слово, состоящее из пи (ср. сс. пи, удм. пи 'пазуха') и тшбг со значением 'застежка' (КЭСК, 222). На стр. 39 в слове нямбд 'портянки' отделяется суффикс -бд. Данное существительное целиком в таком виде заимствовано из иранских языков, ср. новоперсид. namat, nāmād 'войлок' (КЭСК, 201). На стр. 43 в слове лудк, лудык 'клоп' выделяется суффикс -ик (-ык) и выводится от глагола лудны 'чесаться' (под вопросом). Данное слово в коми языке считается прибалтийско-финским заимствованием, ср. фин. lutikka, кар. lutikka 'клоп' (КЭСК, 163).

Слово йордан 'прорубь' (стр. 57) является русским заимствованием, ср. ердань, диал. ёрдань 'прорубь во льду для водоосвещения в день богоявления' (М.Фасмер, Этимологический словарь

русского языка, т. II, Москва 1967, стр. 23), а не производным от слова йбр 'огороженный участок'. В слове кушман 'редька' (стр. 57) суффикс -ан не выделяется. Оно в коми языке является древнечувашским заимствованием (КЭСК, 148). На стр. 62 в слове рутедь: дышь рутель 'лентяй' нет суффикса -энь. Данное слово является русским заимствованием и исходная форма его трутедь, где начальный т выпал как не характерный для коми языка. На стр. 65 в слове нямыр 'костяника' (ср. удм. намер) нет суффикса -ыр. Слово нямыр функционирует как двухкомпонентная лексема. Здесь, как и в слове мырпом 'морозка', следует выделить элемент -мыр со значением 'ягода (вообще)', ср. фин. marja 'ягода, плод', кар. marju 'тж', эст. marj 'тж', лив. mōga 'тж', мар. mōg 'ягода, земляника', морд. mar 'яблоко, ягода' и т.д. (Suomen kielen etymologinen sanakirja, II, 1958, стр. 334). В слове гымга 'верша' (стр. 154) вряд ли следует выделить суффикс -га. Данное слово заимствовано из мансийского языка (ср. манс. камка). Из коми языка оно попало в сибирские диалекты русского языка (гимга) (КЭСК, 84-85).

Однако отмеченные недостатки не носят принципиальный характер и не влияют на общие выводы и результаты исследования. Диссертация Г.Ф.Федюновой является серьёзным исследованием, оно расширяет возможности сравнительно-исторического изучения финно-угорских языков. Рассмотренные в работе проблемы имеют и прикладное значение. Они позволяют по-новому осветить многие спорные вопросы в теории и практике преподавания коми языка в школах и высших учебных заведениях Коми АССР.

А.И. Туркин (Таллин)

Rahvusvahelise tunnustuse saavutanud Rootsi fennougrist Bo Wickmann sai 7. sept. 1982 65-aastaseks. Sel puhul temale pühendatud juubelikogumiku eessõnas antakse lühike ülevaade prof. Bo Wickmani teaduslikust tegevusest. Kui ta aastal 1961 asus juhutama Uppsala Ülikooli soome-ugri keelte kateedrit, viis ta seoses ülikooli reformiga läbi uuenduse, mis seisnes spetsialiseerimisvõimaluse loomises eesti, soome, lapi ja ungari keele erialal. Prof. Bo Wickmani enda huvialaks on olnud põhiliselt ungari ja lapi keel, kuid tema doktoriväitekiiri "The Form of the Object in the Uralic Languages" (1955) osutab head orienteerumist kõigis uurali keelkonna keeltes. Juubelikogumiku lõppu on lisatud prof. Bo Wickmani teaduslike tööde loetelu, mis haarab ajavahemikku 1954 - 1981. Loetelust on välja jäetud ajaleheartiklid ja tõlked. "Tabula Gratulatoria", mis on oma olemuselt internatsionaalne, sisaldab 217 üksikisiku ja 19 asutuse nime.

Vaadeldava juubelikogumiku 24 kirjutisest on põhiosa (20) soome-ugri keelte (16), kirjanduse või folkloori alalt (4). Artiklid on kirjutatud inglise- (10), rootsi (8), soome (5) või saksa (1) keeles. Puhtlingvistilised probleemid on vaatluse all soome (6), eesti (3), lapi (3), ungari (2), vadja (1), rootsi (1) ja korea (1) keelest. Uhes kirjutises käsitletakse uurali-draviidi keelesugulust. Alustamegi viimasest.

L.-G. Larsson, viidates oma kirjutises "Some Remarks on the Hypothesis of an Uralo-Dravidian Genetic Linguistic Relationship" sissejuhatavalt edusammudele, mida viimasel ajal on saavutatud algkeelte grammatiliste joonte rekonstrueerimisel, juhib tähelepanu sellele, et uurali-draviidi keelesuguluse probleem on üha päevakorral. Esmakordselt tõstis selle küsimuse teatavasti üles R. Caldwell a. 1856 ilmunud draviidi keelte ülevaates "Comparative Grammar of the Dravidian of South-Indian Family of Languages". L.-G. Larsson kõrvutab nende keelkondade mõningaid ilminguid nii fonoloogia, morfoloogia kui ka süntaksi alalt. Lisatud on ka sõnavõrdlusi tamili ja soome keelest, näit. *alla* 'mitte' - *älä* 'ära', *käl* - *kuulla* 'kuulda', *ti* - *tuli*, *töl* - *talja* 'karusnahk', *ka* - *kivi* jt.

Uksikute soome-ugri keelte kohta on kõige rohkem kirjutisi soome keelest (6). N. Torstensson jälgib lapi sõnaalgulise č-hääliku esinemust soome keelde laenatud sõnavaras. Vanimais laenudes on č vasteks / või k, hiljem ka s, näit. kohanimes *Sappisaasi* < *Tjappissasse*. Tarbetuna tunduva sõnaga *sitå* moodustatud lauseid soome kirjakeeles ja murdeis vaatab S. Sahlmar-Karison. Lausetüüp *Tõssõ sitå nyt istua mõkõtetään* on tänapäeva soome keeles väga üldine. Soome sõna *valjaat* 'valjad' vasteid teistes läänemeresoome keeltes jälgib T. Sköld. Selle balti päritolu **valias* tundub kõigiti usutav. Soome suhtesõnade (pre- ja postpositsioonide) distributsioonist eri soome murdealadel annavad hea ülevaate J. Toivainen'i artiklis leiduvad tabelid. Soome keele intonatsiooni lausetübis *Niin minun oli kruunu* analüüsis E. Wande. Soomepärastuste ülekandumist rootsikeelseisse tõlkeromaanidesse põhjendab T. Forsgren sellega, et tõlkijaiks on Soome rootslased. Nende keelepruuk erineb paiguti suuresti Rootsis kasutatavast.

Nimetatuile lisandub veel kaks uurimust soome kirjanduse vallast. M. Jõkinen on võtnud vaatlusele mõiste 'matriarh' alla mahtuva probleemistiku alates "Kalevala" Lemminkäineni emast ja H. Wuolijoki "Niskamäe naistest" kuni E. Joenpelto "Lohja'ni". S. Vapaasalo jälgib "Kalevala" mütoloogilist motiivi Iku-Turso näol nii E. Leino vastavas poeemis kui ka muusikas ja maalikunstis (J. Sibelius, A. Gallen-Kallela).

Eesti keele käänd- ja pöördkondade liigitusele läheneb uuest aspektist A. Groundstroem. Ta saab kumbagi 6, millesse jaotab kogu ÖS-i tüübigistiku. Pilt käändkondadest koos tüüpsõnadega on järgmine: I kk. (*vilu, udu, muuseum, jõgi* jt.), II kk. (*vend, pood*), III kk. (*tänav, veski, aus*), IV kk. (*lauljanna, tubli*), V kk. (*raskus, teos, suur*), VI kk. (*luu, kqi*); I pk. (*valama, õppima*), II pk. (*kirjutama, muutuma*), III pk. (*kõnelema, vaidlema, esit(e)lema*), IV pk. (*kuulama, hüppama*), V pk. (*saatma*), VI pk. (*võima*). Kirjanduse loetelus oleks soovitud näha ka J. Aaviku "Eesti õigekeelsuse õpikut ja grammatikat", mis seal praegu puudub, kuid oma 6 käändkonna süsteemiga meenutab vähemalt arvuliselt A. Groundstroemi liigitust. Tuginedes Rootsis ilmuvale eestikeelsele ajakirjandusele ja muudele publikatsioonidele, esitab A. Raag arvamusi selliste sünonüümpaaride kasutamisest nagu *nõukogude - soveti ~ sovjeti*, *LRO* (Liitunud Rahvaste Organisatsioon) - *UNO* ja *ORO* (Ühinenud Rahvaste Organisatsioon). Eesti kirjakeele normimise (standardization) taotlusist ja tendentsidest annab koos näidetega ajaloolise ülevaate V. Tauli. Autor on hästi kursis eesti keelekorralduse probleemistikuga.

Läänemeresoome keeltest on vaatluse all veel vädja. V. Raag annab selle keele sõnavara üldiseloomustuse, tuues näiteid ka balti, slaavi ja germaani

laenudest. Eraldi peatub ta L. Posti ja S. Suhoneni sõnaraamatul "Vatjan kielen Kukkosin murteen sanakirja", iseloomustades seda sõnadega "monumental work".

Lapi kui vähemuskeele asendit mõjustavaid mittelingvistilisi faktoreid analüüsib E. Helander. Tegemist on kompleksprobleemistikuga, kus oma osa on ka eluolustikulistel ja psühholoogilistel teguritel. N.-E. Hansegård kõrvutab Lapi kirjaniku Larseni sõnavara K. Nielsen sõnaraamatuga, püüdes saada statistilist ülevaadet eri sõnaliikide esinemusest. Substantiivide ülekaal verbidest osutab, et varem levinud vastupidine väide ei pea tegelikult paika. Lõunalapi sõnaraamatu koostaja S. Söderström osutab leksikale, mis rootsi keeles on lapi päritoluga.

Ungari keskaegseid asustusnimesid vaatlleb L. Benkő. Etümololoogiliselt saab nad liigitada 7 rühma. Vanimad (10. - 12. saj.) põhinevad hõimu- või isikunimedel, hilisemad on enamikus sufiksilise või liitsõnalise päritoluga; viimaste hulgas omaaegsetele laadakohtadele viitavad *hely*-lõpulised *Csütörtök-hely*, *Szombathely* jt. E. Martinsi segaainestikuga kirjutises "On Graphomatic Problems and Visual Interference" on muude hulgas toodud ka ungari keele grafeemide distributsioon nii ühe-, kahe- kui ka kolmesilbilistes sõnades.

Fennougristile tohiks vaadeldavas kogumikus huvi pakkuda veel L. Huszári kirjutis "The Symbolical Importance of Using Axes of Various Kinds by Finno-Ugric Peoples", milles leiduvad vanasõnad ja mõistatused kuuluvad küll otseselt folkloori valdkonda. Tõlketeoreetilised küsimused on vaatluse all F. Rundgreni artiklis "The Computational Paradigm".

Ainestikult väga mitmekülgse teosena kuulub prof. B. Wickmanile pühendatud juubelikogumik nende publikatsioonide hulka, millest edaspidigi leiavad endale kasulikke lugemist mitme eriala spetsialistid.

**Д.Т. НАДЬКИН, ОСНОВА ГЛАГОЛА В МОРДОВСКИХ
ЯЗЫКАХ.** Диссертация на соискание ученой степени
доктора филологических наук. Саранск, 1981. 369 стр.

24 мая 1982 года перед Специализированным советом Д 069.02.02 по присуждению ученой степени доктора наук защитил докторскую диссертацию заведующий кафедрой Мордовского государственного педагогического института имени М.Е. Евсевьева Дмитрий Тимофеевич Надькин по теме "Основа глагола в мордовских языках". Официальными оппонентами выступали доктора филологических наук профессора П.Ю. Алвре (Тарту), И.Г. Иванов (Йошкар-Ола), Д.В. Цыганкин (Саранск), дополнительным оппонентом доктор филологических наук профессор П.А. Аристе.

Система глагольных форм мордовских языков отличается богатством и разнообразием, что не раз привлекало внимание исследователей. Ряд отдельных вопросов рассматривался на уровне кандидатских диссертаций, например, времена и наклонения (В. Палль, 1955), общемордовские суффиксы образования глаголов (В. Халлап, 1955), категория вида (Э.С.Галушкина, 1960), объектное спряжение (П.Г.Матюшкин, 1973), инфинитив (В.И.Учкина, 1975), категория залога (Н.М.Ведяшкин, 1980), причастие (В.А.Ледяйкина, 1981) и др.

Упомянутые работы, как и многие описания диалектов (среди которых также имеются защищенные кандидатские диссертации), содержат большую часть языкового материала, необходимого Д.Т.Надькину для исследования проблематики глагола в совершенно новом, до сих пор почти не изученном аспекте - с точки зрения образования основы. Двуосность глаголов, как и имен (основы на **гласный** и **согласный**) - это явление, которое свойственно и **прибалтийско-финским** языкам. Финно-угорские истоки этого явления, несмотря на **сравнительно** раннее рассмотрение вопроса в одной из **докторских работ**

(А. Bussenius, Zur ostseefinnischen Morphologie: Stammesalternation im Ostseefinnischen, Berlin und Leipzig, 1939), тем не менее оставались довольно туманными, так как отсутствовал детальный обзор соответствующих явлений в языках волжской группы. Обширное исследование Д.Т.Надькина (369 машинописных страниц) является актуальным и в этом плане, не говоря уже о богатстве привлекаемого материала и о новизне исследования с точки зрения мордовских языков.

Автор диссертации не ограничивается материалами, опубликованными в печати, но, что и характерно для докторских работ, в изобилии привлекает рукописные и архивные материалы; в целях восполнения пробелов автор и сам собирал материал в диалектологических экспедициях. Тем, кто следит за публикациями по мордовскому языкознанию, не могло остаться незамеченным, что первые статьи Д.Т.Надькина на тему диссертации стали выходить из печати около 15 лет тому назад. С 1967 года их вышло около 20-и, при весьма внушительном общем объеме (около 40 авторских листов). Все это говорит о большой и последовательной работе на протяжении долгих лет, направленной на углубленное и детальное изучение мордовских глагольных основ. Успешному совершению диссертации содействовало и то обстоятельство, что ее автор сам является мордвинком по национальности, и ему легче замечать нюансы и тонкости родного языка. Осуществлению такого большого труда способствовали также прочная теоретическая база и большая начитанность автора, на что указывает и список литературы, включающий около 200 наименований.

Анализируемый в диссертации материал хорошо расчленен. Композиция работы отличается четкостью и логичностью. С помощью подробного оглавления, занимающего целых 6 страниц, читатель легко находит основные проблемы и подразделения; общее число последних в пяти главах составляет 87. Кроме основной части работы диссертация включает введение и заключение. В конце исследования — традиционный список сокращений и библиография. В работе содержится 12 таблиц и 3 схемы, которые наглядно иллюстрируют анализируемый материал.

Во введении (стр. 8-22) дается краткий обзор истории вопроса, излагается цель исследования, объясняется использованная методика и пр. По необходимости автор использует как описательный и сравнительно-исторический, так и количественный метод. При умелом при-

менее совместное использование этих методов способствует более глубокому раскрытию сути исследуемого и не оставляет места для сомнений и достоверности полученных результатов.

В первой главе (стр. 23-93) рассматривается репрезентация глагольной основы в старых формах парадигмы (формы настоящего времени, 1-го прошедшего времени изъявительного наклонения, а также формы повелительного наклонения). В них основа или сохранилась, или дифференцировалась, или же имела место унификация в пользу основы на гласный или на согласный. Автор вполне целесообразно делит все основы глаголов на три группы: 1) -а/-я, 2) -о/-е и 3) оканчивающиеся на согласный. Дается также обзор диагностических форм (общим числом 101), охватывающий все типы глаголов. Так как анализ в этой главе, как и в последующих, в целом строится на синхронной основе, то относительно глагольных форм э. пел-ян, м. пйл-ян 'цежу' и др. может создаться ложное впечатление, как будто здесь не учтены факты истории языка (ведь первоначальное окончание лица было только -н). Поэтому было бы желательно некоторые исторические преобразования в мордовских глаголах оговорить непосредственно в начале работы. Сейчас же подробные факты в основном находят объяснение лишь в последней, пятой главе работы.

Вторая глава (стр. 94-226) – самая большая. Она посвящена анализу производной глагольной основы. Рассматриваются отношения между производящей и производными основами, особенности иерархии и контаминации суффиксов, унификация типов основ и пр. Соответствующие схемы дают хороший обзор соотношений между диагностическими и недиагностическими формами у основ на другие гласные и согласные. При анализе отдельных суффиксов одновременно дается перечень соответствующих глаголов, а также ссылки на более ранние трактовки. Особую ценность представляет выявление морфологической структуры глагольных суффиксов и определение порядка и комбинаторных возможностей разных суффиксов (соответствующая таблица представлена на стр. 213-216). Следует подчеркнуть, что рассмотрение глагольных суффиксов в этом плане с учетом изменений в основе слова вообще в таком масштабе представлено впервые и дает много нового. Основных возможностей сочетания суффиксов в мордовских языках насчитывается 17, но в действительности нет ни одной основы, при которой на-

ходили бы применение все варианты. Наибольшее число линейно расположенных формативов - 5, э. пор-не-кшне-вл-инь-гак 'если бы я грыз (многократно)'. Автору удалось выявить некоторые новые суффиксы и сочетания суффиксов, которые до сих пор в исследованиях не описаны.

В третьей главе (стр. 227-261) прослеживается репрезентация мордовских глагольных основ в финитных формах в связи с категорией времени и склонения. Автор называет соответствующие глагольные основы и суффиксы реляционными. Здесь рассматриваются наряду с утвердительными формами и отрицательные глагольные формы. Как известно, последние в финно-угорских языках образуются посредством особого отрицательного глагола. Оставаясь верным своей последовательной методике, автор и здесь ряд явлений интерпретирует иначе, по сравнению с тем, что мы привыкли видеть при традиционном подходе. Так, многие суффиксы автор трактует как начинающиеся с гласного, хотя они прежде рассматривались как начинающиеся с согласного: П прошедшее время: э. -ыль/-иль, м. -иль ~ -л-е (прежде -ль), условное наклонение: э. -ын-деря-/индеря- (прежде -деря-) и др. Такая методика позволяет описывать всю глагольную систему мордовских языков на единой основе. Разумеется, Д.Т.Надькину как здесь, так и в других частях диссертации приходится опровергать мнение авторитетов (М.Н.Коляденкова и др.), но именно в этом - сильная сторона настоящего исследования.

В четвертой главе (стр. 262-280) в качестве особой проблемы рассматривается основа глагола в составе инфинитивов, имен действия, причастий и деепричастий. Возникает вопрос, оправдывает ли себя эта глава, самая короткая в диссертации (всего лишь 19 страниц). Возможно, ее можно было присоединить к предыдущей в качестве раздела. Тем не менее анализ диалектного материала и здесь является детальным, выводы автора справедливыми. С точки зрения прибалтийско-финских языков представляет интерес явление, где вместо иллативного окончания инфинитива -с в диалектах встречается транслативное -кс. Это наводит на мысль, не восходят ли финские taa-kse 'за' и luo-kse 'к' к волжскому периоду.

Если части работы, рассмотренные выше, со своим в основном синхронным анализом, в первую очередь представляют интерес для

мордовистики, то пятая глава (стр. 281-347) имеет значение с точки зрения других финно-угорских языков. Прежде всего здесь проводится сравнение с марийским языком и далее - с прибалтийско-финскими. При сравнении разных глагольных основ автор работы опирается и на статистический анализ и делает вполне справедливые и обоснованный вывод о том, что консонантные основы восходят к финно-волжскому праязыку. До сих пор это лишь предполагалось, но достоверное обоснование этой гипотезы находим только в рецензируемой диссертации Д.Т.Надькина. Унификация в пользу вокалической основы или наоборот, имевшая место в ряде случаев, обусловлена различным развитием отдельных языков, но основных выводов не меняет. Можно для сравнения заметить, что в саамском языке консонантные основы сейчас полностью отсутствуют, однако некоторые факты самодийских, а также более отдаленных родственных языков дают основание предполагать наличие некоторых консонантных форм еще в финно-угорском или уральском праязыке. Сошлюсь здесь на новейшие исследования Ю. Янхунена (см. *Journal de la Société Finno-Ougrienne*, № 77, 1981 г., стр. 219 и след.).

Основательное исследование Д.Т.Надькина является значительной вехой в изучении мордовских глагольных основ, как в синхроническом, так и в диахроническом аспекте. Наиболее существенные выводы автора даны на страницах 344-347. Выводы документированы уже в ходе анализа на обширном материале и возражений не вызывают. Диссертация Д.Т.Надькина вносит существенные коррективы в трактовку глагола мордовских языков и значительно расширяет круг наших знаний в области общей для волжских и прибалтийско-финских языков проблематики, связанной с изучением основ (вопрос об их первоначальной вокалической или консонантной основе). Кроме теоретической, диссертация имеет и большое прикладное значение. Идеи и результаты исследования автора диссертации уже внедрены как в научную, так и педагогическую работу в вузах и в исследовательском институте Мордовской АССР. Д.Т.Надькиным написана и глава "Глагол" научной грамматики мордовских языков.

Оформление работы корректное и отвечает требованиям, предъявляемым к докторским диссертациям. Диссертация написана на хорошем русском языке и в научном стиле.

Работы, опубликованные на тему диссертации, о которых говорилось выше, также написаны на высоком научном уровне; в них изложены все основные результаты диссертации. Автореферат соответствует содержанию диссертации. В виде небольшого замечания все же отметим, что работы некоторых исследователей, имена которых упоминаются в тексте, (М.В.Пигин, А.Е.Смиренникова, И.М.Ведяшкин) не нашли отражения в библиографии. Имена этих же авторов уместно было бы упомянуть во вводной части диссертации. Некоторые неточности обратили на себя внимание в названиях работ на иностранных языках; работа Х.Оянсуу оказалась в библиографии не на своем месте. Однако эти мелкие технические недочеты ни в коей мере не снижают большой ценности диссертации.

Подводя итоги, можно констатировать, что диссертация Д.Т.Надькина "Основа глагола в мордовских языках" представляет собой самостоятельное, законченное научное исследование, которое решает существенные проблемы, возникающие при изучении глагольных форм мордовских языков. Особо следует отметить выработанную автором методику, с ее теоретической новизной, а также выводы, охватывающие финно-волжские языки в целом. Диссертация может быть рекомендована к печати.

Peatoimetaja prof. O. Ikola energilise tegevuse tulemusena on tänaseni jõudnud ilmuda kaks tosinat Soome Keele Seltsi aastaraamatut. Need sisaldavad hinnatavaid uurimusi ennekõike soome keele enda, samuti selle folkloori ja kirjanduse kohta. Vähemal määral on käsitlusobjektiks olnud sugulaskeeled. Rikkalikku teavet on pidevalt pakkunud aastaraamatu ringvaate ja retsensioonide osa.

Soome Keele Seltsi viimati ilmunud aastaraamat algab K. Häkkineni kirjutisega "Soome keele sõnavara soomeugrilised juured". Uurali või soome-ugri aluskeelest pärineb u. 300 sõna. Kui aga silmas pidada 50 kõige sagedamini kasutatava sõna päritolu, siis näeme nendes iidse leksika head säilimist: uurali päritoluga 14, soome-ugriksi 12 (s. o. kokku üle 50 %). Uurimus tervikuna pakub huvitavat ainetikkude võrdlusteks eesti keelega. Näiteks on 5 esimest kõige sagedamini kasutatavat sõna soome keeles *olla, ja, se, ei, joka* - eesti keeles *olema, ja, ta, see, ei* (vt. ka J. Tuldava, TRÜ Toim. 628, lk. 136 jj.). Usna ootuspärast kokkulangemist on veel sõnaliigilise jagunemise osas jm.

Otseselt eesti keelele on pühendatud P. Kokla kirjutis meie keeleuuendusest ja -normimisest ning O. Ikola üksikasjaline tutvustus Soomes leitud "Tarto-Ma Kele Kässi Ramatu" 1691. a. väljaande kohta. Rõhutagem, et tegemist on hästi säilinud trükisega, aga mitte makulatuurifragmentidega nagu hiljuti Tallinnas tehtud leiu puhul (vt. "Keel ja Kirjandus" 1983, nr. 2, lk. 72 jj.).

"Sananjalka" teistest lingvistikaalastest kirjutistest mainitagu veel E. Kangasmaa-Minni "Derivatsioonigrammatika: verbituletised" ja K. Nahkola "Tähelepanekuid puhthäme murde muutumise kohta". Viimases on vaatluse all kirja-keele mõju külanoorsoo kõnepruugile. Jälgitakse esmajoones foneetilisi, vähemal määral morfoloogilisi muutusi. Mitmed puhthäme murde joned (näit. *tt* kirj. *ts* asemel) näivad siiski olevat visad püsima, nii et autor ennustab nende säilimist isegi 21. sajandil.

"Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja" on Soome-ugri Seltsi aastaraamat, milles ilmuvad uurimused pakuvad huvi nii lingvistidele kui ka folkloristidele. Selle 77. köide sisaldab materjale teiste soome-ugri keelte kõrval ka eesti keelest.

Seltsi esimehe akad. Lauri Posti kahes kirjutises, mis tegelikult on aastakoosolekute ettekanded, on vaatluse all pruudikinkide nimetuste ja soome sõna *tilli* päritolu. Soome keelendil *lahja* 'kink' on vaste *lahj* (: mitm. *lahjad*) kujul ka Kirde-Eesti rannikumurdes. L. Posti seostab selle germaani sõnaga **blahjōn* 'linane riie' (vrd. vananorra *blæja* 'lina, voodilina', fääri *blæa* 'voodi)lina', taani *ble* 'voodilina', (lapse)mähe'). Ka soome *kapiot*, millele Jusleniuse sõnastikus (1745) on antud tähendus 'dona quae sponsa distribuit, brudans gāfwar', taandab L. Posti vanale germaani võimalikkusadjektiivile **gō-Tia*, mille vahetuiks järglasiks on rootsi *gäv* ja saksa *gäbe*, näit. *gang und gäbe* 'üblich gebräuchlich'.

Teatavasti on mõned uurijad (E. A. Tunkelo, A. Saareste) püüdnud seostada meie *velmed*-sõna keskülemsaksa kujuga *wideme* 'pruudile antav kink', kuid L. Posti arvates on seni tõele kõige ligemale pääsenud J. Mägiste, kelle seletuse järgi *veimed* on *viima*-verbi (**vē-*) *mi*-line tuletit (vrd. sm *loimi*, e *lõim* verbist *loom*). Mitmetähenduslik sm *tilli* 'arve; aruanne; palk' on algsest rootsi päritoluga (vrd. norra *tile* '(põranda)laud' jt.), kusjuures tema esialgseks tähenduseks on olnud 'laud'. Sellist tähenduse kulgu kinnitama on esitatud ka e *teo-* ja *päevapul*k ning ennekõike *teopäevalaud*.

G. Stipa kaks kirjutist heidavad lisavalgust soome-ugri keelte uurimise varaseimale ajaloole. Kuigi soome-ugri keeleteaduse pöördelise tantsusega J. Sajnovicsi töö "Demonstratio. Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse" ilmus alles 1770, oli ungari ja soome keele sugulust märgatud juba 17. sajandil. Sellesse sajandisse lähevad tagasi ka soomest pärineva Henrik Brenneri kirjapanekud mari keelest. G. Stipa lükkab ümber laialt levinud arvamuse, nagu oleks H. Brenner hakanud koguma materjale kaugemalt soome-ugri rahvalt alles G. Leibnitzilt saadud kirja järel. G. Brenner oli kirjavahetuses ka N. Witzeniga, kes a. 1699 on saatnud G. Leibnitzile edasi marrikeelse meie-isa-palve. See ilmus a. 1705, kuid artiklis jälgitavad mari sõnavara näited on veelgi vanemad, sest need nägid trükivalgust juba a. 1698

O. Rudbecki "Atlantica's". H. Brenner on ise märkinud selliste mari sõnade, nagu *JOMALA* 'jumal', *Kaatti* 'käsi', *Nen* 'nina', *Kæng* 'king', *Thule* 'tuli' suurt sarnasust soome keelega. Huvitavat Oxfordi Bodleion Library's leiduvat sõnavaraallikat "Russian Vocabulary" (1618 - 1619), millise käsikirja autoriks on olnud inglane Richard James, tutvustab G. Stipa oma teises kirjutises. Kohaks, kus R. James kogus materjali vene-inglise sõnaraamatu tarvis, oli omaaegne silmapaistev Põhja-Venemaa sadama- ja kaubalinn Holmogor (praegune Холмогоры). Sealne segarahvastik oli suurelt osalt soome-ugri päritoluga. Nii on R. James ise tähistanud mitmed sõnad märgendiga *Lap* 'lapi' (*kangi* 'shewes', *pimi* 'longe bootes', *yèrri* 'shorte bootes'. Artikli autor on püüdnud välja selgitada 2500 sõna hulgast veel läänemeresoome, komi ja samojeedi päritoluga keelendeid. Saak napilt 30 sõna näol pole küll eriti suur, kuid need saab laenudena dateerida vene keeles siiski üle saja aasta vanemaks kui seni on J. Kallima teinud teiste ürikute abiga. R. Jamesi märkimisviisiga *Colmogrod'i* taandab G. Stipa läänemeresoome komponentidele *kalma* 'kalm' ja *kari*.

J. Fischeri kogutud tatari sõnaloendit 18. sajandist analüüsib M. Adamovič. 273 tatari sõna mitmed häälikulised ilmingud, näit. *o > u seletuvad vahetult udmurdi keele mõjuga. Kirjutises on toodud võrdlusi ka komi keelest.

Oks pikemaid uurimusi kogumikus on J. Janhunenil uurali aluskeele sõnavarast. Samojeedi ja läänemeresoome-permi aluskeele rekonstruktsioonide kõrvutamisel on põhirohk asetatud vokalismile. Kahesilbiliste tüvede puhul esitatakse kummagi silbi arvatavad vokaalid. Traditsioonilisest käsitluslaadist, mis eeldas a-, ä- ja e- (≈ e-) tüvede olemasolu, erineb J. Janhunenil skeem märgatavalt. Ta rekonstrueerib uurali aluskeele järgsilpidesse vokaalid θ, ä, i ja i, kuna esimeses silbis peab võimalikuks 8 vokaali {θ, ä, o, e, u, ε, ü, i}. Mõned rekonstruktsiooninäited: *kθntθ- 'kandma, viima', *jukθ 'jõgi', šilmä 'silm', *ijθ 'alaosa', lomj 'lumi', *tolj- 'tulema', tulj 'tuli', *poskj 'põsk', *käliw 'käli', *üli 'ülapool', mun 'mina', tun 'sina'. Ka konsonantismi põhijooned on võrdluses samojeedi ja läänemeresoome-permi aluskeeltega välja toodud. Uut ja ilmselt vaieldavat näib siingi olevat, nagu loobumine spirantidest θ ja š (J. Janhunenil d, d'). Tähelepanu vääriavad mitmed muudki seisukohad, nagu arvamus konsonanttüveliste vormide ulatumisest uurali aluskeelde (milline seisukoht muu materjali najal on allakirjutanulegi tundunud tõenäoline), adjektiivoidne verbaalnomeni tuletis *pilmi-tä 'pime', abstraktsõnade kompleksisufiline *pidi-w-ti 'pikkus' (adjektiivist *pidi 'pikk, kõrge'), w-sufisilised *käli-w 'käli', *weni-w / *wäni-w 'väimees', liitsõnaline *jnd + jppj 'ämm + äi' > sm *anoppi* 'ämm' jt.

Lingvistika valdakonda kuulub kogumikus veel J. Kajava ja J. Kekäläineni lühike kirjutis informatsiooniteooria alalt.

Sarjas "Lexica Societatis Fenno-ugricae" on Soome-ugri Selts alates aastast 1913 publitseerinud soome-ugri rahvaste sõnavara alalt 27 raamatut. Valik on haaranud nii ligemaid kui ka kaugemaid sugulaskeeli. Läänemeresoome keelerühmast on ilmunud sõnaraamatud liivi (1938), lüüdi (1944), isuri (1971) ja vadja (1980) keele kohta. Üheks mahukamaks kujuneb karjala keele sõnaraamat, millest seni on ilmunud kaks köidet (1968, 1974). Seitsmeköitelisena viidi hiljuti lõpule "Soome keele etümoloogilise sõnaraamatu" väljaandmine.

Sõnaartiklid paiknevad tegelikult kuues eelmises osas, mis ilmusid ajavahe-
mikul 1955 - 1978 (autorid Y. H. Toivonen, E. Itkonen, A. J. Joki, R. Peltola). Mahukas viimane köide (395 lk.) on sõnaregistritena mõeldud muukeelse ainestiku süstemaatiliseks ülevaateks, kusjuures sõnad (koos viitega vastavale leheküljele) on järjestatud iga keele puhul alfabeetiliselt.

Umbes kaks kolmandikku registreist haaravad enese alla soome-ugri ja samojeedi keeled. Indo-euroopa keelerühmad on toodud järjekorras: india, iraan, armeenia, albaania, früügia, kreeka, ladina, romaani, kelti, germaani, balti, slaavi, tohhaari, hetiidi. Kahest viimasest on sõnaartikleisse pääsenud võrdlusmaterjali väga piiratult (ainult 2 - 3 keelendit), nende hulgas muide ka meie *vasar*-sõna tohhaari vaste *wašir*. Altai keelkond on esindatud mitmete türgi-tatari, mongoli ja tunguusi rühma keeltega; ühe näitesõna vahendusel isegi korea keelega. Nn. muude keelte alla on viidud jukagiiri, hiina, akadi, heebrea, aramea, araabia, egiptuse, sumeri, tšetšeeni, inguši, gruusia, gröönimaa ja malai. Mitmed neist on esindatud ainult ühe või paari sõnaga. Pikk keelte loetelu on tõendiks selle kohta, kuivõrd mitmepalgelist võrdlusainestikku "Soome keele etümoloogilise sõnaraamatu" lehekülgedelt üldse leida võib.

Eesti keele register 46 leheküljel on üks pikemaid. Temast on ees ainult karjala-aunus 57 leheküljega. Teistest soome-ugri keeltest on ainestikku vähem: lapi (39), lüüdi, mis meil kehtiva liigituse järgi arvatakse üheks karjala keele murdeks (23), vepsa (22), vadja (19), liivi (15). Kaugemad sugulaskeeled võtavad veelgi vähem ruumi (4 - 8 lk.). Isuri keelt pole eraldi välja toodud. Et varem isuri keel üheks soome keele murdeks arvati, on otstarbekas otsida selle ainestikku vahetult vastavast sõnaartiklist soome murdenäidete alt. Läänemere-

soome keelte sõnavarale on tugevat mõju avaldanud rootsi, saksa, vene ja balti keeled (nende ainestik jaguneb vastavalt 35, 18, 14 ja 8 leheküljele).

Kui peame silmas, et ühe täislehekülje kolme veergu mahub 135 sõna, haarab eesti keele register 46 leheküljel u. 6000 keelendit. Seni kui meil puudub veel oma etümoloogiline sõnaraamat, jääb kõige autoriteetsemaks ja ulatuslikumaks allikaks eesti sõnavara päritolu kohta ikkagi nimetatud 7-köiteline "Suomen kielen etymologinen sanakirja". Seda on meie uurijad senigi üsna agaralt kasutanud, kuid nüüd pole vaja enam soovitavat umbkaudu otsida. Registri kasutajal on siiski hea teada, et alati pole otstarbekas orienteeruda kirjakeelele, sest sõnaraamatu eesti ainestik on põhiliselt ammendatud Wiedemannilt. Seetõttu näeme registris selliseid vorme, nagu *anger(i)as*, *angerja* (puudub: *angerjas*), *am(m)et*, *pu(d)istama*, *rätsepp*, *sagermas* (ka: *saarmas*), *ru(t)suda* (*rusuda* pole alfabeeti viidud), *suatsema*, *sülgeda* jt. Registris leiduvad ka mitmed isiku- ja kohanimed, näit. *Lembito*, *-tu*, *Lemmitu*, *Lall*, *-i*, *-u*, *-o*, *Ojamaa*, *Ojumaa*, *Viru*, *-maa*, *Aaksisaar*, *Wagia*, *Waiga* jt.

Raamatu eessõnas hoiatavad koostajad, et kõiki sõnu pole registreisse võetud, näit. aluskeelte rekonstruktsioonivorme. Pistelisel ülekontrollimisel selgub, et ka pärisnimelist ainet on välja jäetud. Nii leidub küll märksõna *iha* alla kuuluv eesti isikunimi *Yalembe* (14. - 15. saj.), kuid liivi keele registrisse on *Yalemb* (1355 - 1362) jäänud viimata. Registrate kasutamisel näib seetõttu olevat otstarbekas otsida vajalikku mitte ühe, vaid mitme keele alt.

Soomlasi silmas pidades on raamatu lõpus toodud 20 leheküljel lisaviiteid, seda eriti keelendite kohta, mida on raske vastava soome märksõnaga seostada: nii viidatakse näiteks vormide *keles* ja *killes* puhul *perkele*'le ja *riemeä* puhul *riemu*'le jne. Soome sõnade algupära tagaajajale on kindlasti suurt kasu ka karjala-aunuse, osalt ehk isegi lüüdi registrist, mis sisaldavad suurel hulgal soome murdesõnadega samatüvelisi vorme. Germaanigi keelte puhul täiendavad üksikkeelte registrid teineteist.

Registri pikkus pole alati määrav seal leiduvate sõnade tegeliku arvu kohta. Nii on handi keele puhul kaasa haaratud hulk häälikulisil murdevariante, kuna aga ungari register toetub vaid kirjakeelsele ainestikule.

"Soomse keele etümoloogiline sõnaraamat" on suurteos, mis puhtsoome materjali kõrval pakub kaasaja tasemel ulatuslikku teavet ka eesti ning teiste soome-ugri keelte kohta. Selle mahuka informatsiooni teeb nüüd registritega muigavalt kättesaadavaks sõnaraamatu viimane, seitsmes köide.

Eriti idapoolsemate soome-ugri rahvaste toponüümiat on seni veel suhteliselt vähe ja lünklikult uuritud. Seepärast tähendab iga ilmuv raamat kohanimedele alalt märgatavat lisa seni tehtule.

Komi kohanimedele süstemaatiliseks uurijaks ja selle ala populariseerijaks on viimastel aastail kujunenud Eesti NSV-s elav komi rahvusest teadlane Adolf Turkin. A. 1977 ilmus temalt komikeelne "Кöни тэ олан?" ("Kus sa elad?"). See esitas põimiku Komi kohanimedele õnnestunud etümoloogiad ja leidis arvustajailt sooja vastuvõtu. V. I. Lõtkin pidas seda igati "kasulikuks" teoseks, mille avaldamine vene keeles on "hädavajalik" (SFU XV 1979, nr. 3, lk. 190).

Praegu vaadeldav raamat pole eelmise tõlge, vaid nii aineistikut kui ka kompositsioonilt täiesti iseseisev teos. Pikavõitu eessõnas annab autor läbitõike komi kohanimedele leidumise ajaloost ürikutes (alates juba XII sajandist) ning nende uurimisest, millele olulise tõuke andsid XVIII ja XIX sajandil toimunud teaduslikud ekspeditsioonid. Et kohanimedele uurimise ja seletamisega on Komi ANSV-s peale lingvistide tegelnud pidevalt ka geograafid ja ajaloolased, esineb eriti ajakirjanduses kuni viimase ajani küllaltki diletantlike sõnavõtte. A. Turkin peab oma kohuseks hoiatada lugejat sel viisil tekstivate tüüpiliste vigade ja juurduda kippuvate väärarvamuste eest.

Käesoleva raamatu põhiainek on autor isiklikult rahvasuust kogunud, haarates analüüsiks kaasa varasemaid kirjalikke ülestähendusi, millest terve rida läheb tagasi XIV või XV sajandisse.

Alfaabetaalises järjekorras on vaatluse all 241 toponüümi. Komi praegune kohanimedele koostis on päritolult küllaltki kirju. Puhtkomi nimetuste kõrval on rida selliseid, mis substraadilistena viitavad tervelt viiele eri suunast tulnud mõjutusele. A. Turkini järgi saab Komi ANSV kohanimedele eraldada vene, läänemeresoome (karjala-vepsa), lapi (vanalapi), obi-ugri ja neenetsi kihistust. Novgorodlased ilmusid Kirde-Vene aladele hiljemalt XI sajandil. Pikaajaline kontakt venelastega on toonud komi keelde suurel hulgal slaavipärast sõnavara. Karjalaste ja vepsalastega on olnud tihedamad sidemed arvatavasti XIV - XV sajandini, mil teatavasti sürjakomi keelde laenati eri aladelt üle 70 sõna. Nimetagem neist siinkohal mõningaid: põllumajandusli-

kud nimetused - *agaz* 'äke' (vps *ägez*), *čap* 'koot' (vps *čap*), *pird* 'piird; kangasuga' (vps *bird*), *talga* 'talgud' (krj *talkohuš*); tarbeesemenimetused - *karandis* 'toober' (vps *kerandez*), *razja* 'sõel; laastkorvike' (sm *rasia* 'karp, toos', e *راسي*); toiduainemetused - *kallá* 'kali' (krjK *kallá*), *rab* 'õlleraba' (vps. *raba*); taime- ja loomanimetused - *roga* 'puuvaik' (vps *ruga*), *alli* 'aul' (krj *alli*), *kaš* 'kass' (krj *kaši*), *ludik* 'lutikas' (krjL *лутік*), eluaseme- ja loodusnimetused - *bel* 'piit, peel' (vps *pel*), *tajbala* 'lahkmekoht, lohiste' (krjL *taibaleh*); kalastusterminid - *nuta, nut* 'noot kaladega' (vps *not*), *ki-bas* 'võrgukivi' < vn *кибас* (vrd. sm *kives*); perekonda ja ühiskonda märkivad - *akka, ak-vežah* 'ristiema' (krj *akka*, vps *ak* 'naine'), *raš* 'vene(la- ne)' (lms **rōtsi*) jt. Mõistagi ei esine need sõnad komi kohanimes, kuid uurija peab olema valmis igaks võimaluseks, eriti liitsõnakomponentide tõlgendamisel.

Näitena selle kohta, kus läänemeresoomeline laeuelement on saanud pärisnime koostisosaks, nimetagem Оквал (komi variant Аквал). Vanim kirjapanek a. 1490 annab selle kujul Акват. Selle esikomponent *ak-* on sama kui eespool mainitud *ak-vežah* puhul (kus *vežah* 'ristiema'), kuid *ak* on sama kui krj *akka*, vps *ak* ja sm *akka*, mil kõigil on tähendus 'naine'. Liitnime põhikomponent *vad* genuiinse sõnana tähendab 'järv' ja haakub lähedalt meie vormiga *vet(t)*. Komi keelealal on laialt levinud etniline nimetus *čud, čud', čudin*, mis kajastub ka kohanimes, näit. Чудьшор, Чудью, Чудкар jpt. Vana soome-ugri hõim tšuidid on seega endast jälgi jätnud nii kaugele itta kui ka läänemeresoome aladele (vrd. *Peipsi* venekeelset nimetus Чудское озеро).

Et komid elasid varem märgatavalt lõuna pool, võtsid nad põhja poole liikudes osalt üle varem seal elanud rahvaste (obiugrilaste ja neenetsite) kohanimed. Iidsetele kontaktidele laplastega viitavad sellised toponüümid, nagu *Lopi, Lopiju, Loptjuga* jt., milliste nimetuste taga on ilmselt krj *lappi*.

Tüpoloogiliselt pakuvad komi kohanimed mõndagi sellist, mida tunneme ka läänemeresoome keelealalt. Üldnimed on saanud pärisnime(de)ks niisugustes toponüümides nagu Бад (vrd. *vad* 'järv'), Ю (vrd. *ju* 'jõgi') jt. Ürgne kohta ja kollektiivi märkiv suffiks *-ja* tuleb või on tulnud esile kohanimes Госьтила, Койтла jt.

Üsna tundmatuseni võib olla muutunud mitmesõnaliste toponüümide häälikuline koostis, kuid seda suurem on äratundmise rõõm, kui üksikkomponentide taga leiab lugeja talle tuntud otse ürgselt soomeugrilisi sõnu, näit. *Аю-ва* = *a/* 'isa' (vrd. e *äi*, sm *äijä*) + *ju* 'jõgi' + *va* 'vesi'.

Raamatu lõpus on 165 nimetusest koosnev kasutatud kirjanduse loetelu. Seegi osutab, et niisugused uurimused ei sünni üleöö, vaid on tõsise aastatepikkuse töö villi.

A. Turkini raamatust tulenev kasu komi filoloogiale on käegakatsutav, kuid sellega on õpetlik tutvuda kõigil, kes tunnevad huvi soome-ugri rahvaste kohanimede uurimise vastu.

P. V I R T A R A N T A , LÄNSIKANNAKSEN MURREKIRJA.
SKS toim. 353. Vammala, 1982. 259 lk.

Tuntud soome ja karjala murrete uurija P. Virtaranta on sarjas "Kotiseudun murrekirjoja" pööranud nüüd tähelepanu end. Kagu-Soome murretele. Selle seeria varasemad tekstikogumikud Lääne-Soome murrete alt "Some-ron murrekirja" (1973) ja "Tyrvään murrekirja" (1976) samalt autorilt on võitnud suure populaarsuse.

Igati õnnestunuks tuleb pidada ka käesolevat väljaannet. Kuigi kogu materjal baseerub lindistustel, on litereerimisel piirdutud ainult kirjakeelse märkimisviisiga. Ainsa erandi moodustab kaar (◌), mis märgib kahe eri sõna kokkusulamist hääldamisel, näit. *miss_ois* = mis-sois 'kus oleks'.

Tekstide sisu kajastab omaaegsete Karjala maakitsuse asukate elu-olu nii maal kui merel. Rida otse põnevaid lugusid on ohtlikust talikalastusest Soome lahe laguneval jääl.

Raamat on illustreeritud rikkaliku pildimaterjaliga. Selle "Sõnaregister" on aga hädapäraseks abivahendiks haruldaste murdesõnade leidmisel. Raamatu lõpuosas paikneb veel lühike ülevaade murdeala häälikulisest ja morfoloogilisest eripärast.

P. A l v r e (Tartu)

SISUKDRD - ОГЛАВЛЕНИЕ

P. Alvre, Vepsän e -vartaloiden monikkotaivutuksesta	3
П. Алвре, О множественном числе основ на e в вепсском языке. Резюме	15
P. Ariste, Vadja komitatiiv	16
П. Аристе, Комитатив водского языка. Резюме	25
Z. M. Dubrovina, Slohnpodchinennye predlozheniya s vremennym pridatochnym v finskom yazyke II	26
Z. M. Dubrovina, Temporaaalisen sivulauseen sisältävistä yhdy-lauseista suomen kielessä II. Tiivistelmä	41
A. S. Jefremov, Ruokopisnnyj slovar' XIX veka	42
A. S. Jefremov, Ein handschriftliches Wörterbuch aus dem 19. Jahrhundert. Zusammenfassung	46
T. Kukk, Märkuksi karjala prolatiivi kohta	47
Т. Кукк, Заметки о карельском пролативе. Резюме	51
A. Kunnarp, Uurali keelte kohakäänete päritolu probleemist	52
А. Куннап, О проблеме происхождения местных падежей в уральских языках. Резюме	60
A. M. Vildjajeva, Etimologian mordvinskih floristiches-kih naimien	61
A. M. Vildjajeva, The etymology of Mordvin names of flora. Summary	71
E. Väärri, Liivi verbisufiks -m + <i>t̃</i>	72
Э. Вяари, Ливский глагольный суффикс -m + <i>t̃</i> . Резюме 77	
E. Väärri, Livisches Verbalsuffix -m + <i>t̃</i> . Zusammenfas-sung	78

MATERJALID - МАТЕРИАЛЫ

E. Väärri, Liivlaste Poulin Klavina ja Alfon Bertholdi luulet I	79
---	----

RINGVAADE - ОБЗОРЫ

P. Alvre, Doktoriväitekiri mitme eriala piirimait	84
A. Kunnarp, Teadustööst TRU soome-ugri keelte kateedris	85

RETSENSIOONID - РЕЦЕНЗИИ

Г. В. Ф е д ю н е в а, Словообразовательные суффиксы существительных в коми языке	137
Fenno-Ugrica Suecana 5. Tidskrift för finsk-ugrisk forskning i Sverige	142
Д. Т. В а д ь к и н, Основа глагола в мордовских языках ..	145
Sananjalka 24. Suomen Kielen Seuran vuosikirja	151
Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja 77	152
Suomen kielen etymologinen sanakirja VII	154
А. И. Т у р к и н, Краткий коми топонимический словарь	156
P. V i r t a r a n t a, Länsikannaksen murrekirja	158